

JAN PALACH

Brutalnost in nasilje sta bolj značilnost XX. stoletja kot katerega koli drugega obdobja. Tisti, ki pišejo zgodovino glede na rast resnice in pravice v vsakih nadaljnjih 100 letih, služijo danes brez dvoma gospodarjem, katerih bivanje je posvečeno indoktrinaciji uradnega optimizma. Toda človeštvo je že samo v prvi polovici XX. stoletja bilo priča in akter dveh svetovnih klanj in tisočih pokolov »lokalnega« značaja. Ali je torej razlika med ljudmi in živalmi samo ta, da zna-jo prvi po končanem klanju preštet mrtve in pripravljati novo morijo?

V XX. stoletju je napredek tehnike, politične tehnike (način manipuliranja in diktiranja človekove politične volje) in družbenih odnosov končno dosegel določeno ide-also točko, ki je omogočila, da se da zločin vedno opravičiti z dobrim namenom, ali pa (kar je strašneje), da se v človeku — krivcu že prej izvede samokritični proces, ki ga pripelje do fizičnega ali duhovnega umika. Tako smo v šestdesetih letih z mrtvim Lumumbo in živim Dubčkom opazovalci drame z dvema načinoma eliminacije glavnih junakov. Lumumbo je belgijski imperi-alizem fizično likvidiral, toda ostal je ideal navkljub temu, da so si ga

tone stojko

prisvajale najrazličnejše »nekompetentne« desnice. Modernjša imperialistična taktika ni dovolila, da bi Dubček postal ideal. Kljub temu, da ostaja glavni junak češko-slovaške drame v okviru tistih struktur kot pred intervencionističnim konfliktom, pa se vendarle njegova vloga v vsebinskem smislu svalitativno spreminja. Vsiljena (znanja) realnost določa in ne omejuje tisto svobodo političnega gibanja in svobode, ki je bila začrtana z januarjem 1968. »Heretiki« tokrat niso pokončani, temveč so jih, nasprotno, usmerili v popravljanje krivoverstev, v samokritiko. S tem pa vse bolj odpada blišč in vse tisto, kar je omogočilo, da so voditelji postali heroji. Okupatorska taktika zahteva, da se priljubljeni voditelji znova odtujijo od ljudstva, da bi tako postali lažji plen bodo-ših okupatorjevih načrtov v deželi. Okupator ne sme dopustiti, da bi Dubček postal Lumumba. Ena od redkih institucionalnih revolucij se mora obsoditi na neuspeh. Zaupanje v voditelje mora zato zvođeneti v nezadovoljstvo, apatijo, v čredo brez pastirjev.

Iz te brezupne in negotove situacije je v blokovskem presečišču Evrope izbruhnil plamen, kri in meso mu je žrtvoval človek — Jan Palach, ki je za trenutek opozoril. Opozoril je na stanje, s katerim se (češko-slovaški) človek ne more pomiriti; opozoril je na začetek lomljenja ljudske volje, na apatijo, ki predstavlja nadaljnjo možnost za okupatorja, ki je svoje posebne cilje zastavil za daljši rok. Dejanje pa ne opozarja le na svoj narod in svoje voditelje, temveč kaže, da se nobeno še tako izpopolnjeno in moderno nasilje ni moglo približati tistemu končnemu cilju vsakega zavojevanja, da moraš živeti. Palachovo dejanje je tedaj dejanje nesvobode (da razpolagaš s svojim življenjem), tiste zadnje človekove možnosti v okupirani in nesvobodni deželi. Prav zato je samosežig praškega študenta — aktivista — poziv na akcijo, na samozavest množic in nekonformizem voditeljev.

Palach je aktivist poslednjega možnega boja, boja, ki je hkrati absurd in nesmisel v svetu institucionalnega in vojaškega nasilja ter omejevanja človeških usod in svobod na interese militarističnih in političnih elit. Kakšna akcija še preostane, če bo Palachova žrtev zaman? Njegovo dejanje je končna meja in možnost akcije. Od tod nazaj se lahko le še strinjaš ali pa žrtvuješ v napadu.

Rudi Rizman

Predlagamo ustanovitev „Česko- slovaško slovenskega študentskega društva“

Herojska smrt študenta Jana Palacha predstavlja doslej vrh dramatičnega boja češkoslovaškega ljudstva in njegove Komunistične partije, da bi tudi v pogojih okupacije nadaljevali s socialističnim prepovedom družbe, obdržali temeljne dosežke pojanuarske politike, zagotovili ter okrepili nacionalno neodvisnost in suverenost.

Vojaška okupacija, ekonomski in politični pritisk so storili svoje kljub edinstvenemu odboru naroda in Partije. Deželi je bil vsiljen diktat moskovskega »sporazuma«; ustavljene so bile nekatere bistvene ekonomske reforme; uvajanje delavskih svetov je odloženo na nedoločen čas; prišlo je do nekaterih pomembnih sprememb v političnem vodstvu; uvedena je bila delna cenzura tiska; dežela je v težki gospodarski krizi. Vendar okupatorji še niso dosegli pglavitnih ciljev. Niso strli revolucionarnega vodstva, niso razbili moralno-politične enotnosti naroda in njegove povezanosti z najprogresivnejšimi silami v vodstvu KPC; niso zatrli temeljnih demokratskih svoboščin in ustavnih institucij; niso razdvojili Čehov in Slovakov. Nasprotno, ustanovljena je federacija.

Ni pričakovati, da bi se stalinistični stroj zaustavil. Ljudstvo bo mobiliziralo

nove moralne in politične sile, da bi kljubovalo povečanemu pritisku. K temu spodbuja tudi tragični samosežig Jana Palacha.

Kaj se bo zgodilo v prihodnjih tednih, mesecih?

Smrt mladega borca za človeški obraz socializma nam ne daje pravice čakati, opazovati. *Ukrepati moramo! Usoda socializma je v naših rokah!* Kot zavestni subjekti samoupravne družbe moramo storiti, kar je v naših močeh, da pri reševanju naših lastnih družbenih problemov in protislovij razvoja dosledno uveljavljamo načela samoupravnega, humanega socializma. Naša zmaga nad vsemi oblikami monopola in odtujenosti človeka in krepitev internacionalistične solidarnosti ter sodelovanja z vsemi revolucionarnimi silami študentskih gibanj po svetu bo olajšalo boj naših češkoslovaških prijateljev.

Zato predlagamo, da na ljubljanski univerzi ustanovimo »Českoslovaško-slovensko študentsko društvo«. (Ime je začasno in prosimo za ustrežnejše predloge!)

Osnovna vsebinska usmeritev društva naj bi bila naslednja:

- navezovanje stikov s študenti ČSSR;
- proučevanje vseh vidikov češkoslovaškega »modela« socializma (zgodovinskih, ekonomskih, ideološko-političnih, kulturnih in drugih vidikov razvoja);
- študij nacionalne zgodovine in odnosov med Čehoslovaki in Jugoslavoani;
- spoznavanje kulturnih izročil in tradicij;
- proučevanje temeljnih teoretičnih vprašanj socializma v svetu;
- spremljanje zunanje-političnega položaja in razvoja v mednarodnem delavskem in socialističnem gibanju;
- proučevanje mednarodno-pravnega položaja in tendenc;
- spoznavanje položaja študentov v raznih deželah in aktivno vključevanje v gibanje nove levice in ostala napredna stre prizadevanja študentov;
- proučevanje zakonitosti in protislovij razvoja socializma v svetu;
- aktivno vključevanje v revolucioniranje slovenske in jugoslovanske družbe;
- razvijanje revolucionarne in humanistične družbene misli.

Oblike našega delovanja so stvar dogovora. Prirejali bi debatne večere, odprte razgovore, zbirali bi se v študijske skupine, sekcije, organizirali izmenjavo obiskov, prirejali razstave, razširjali informativno gradivo in se vključevali v druge akcije študentske skupnosti.

V prvi fazi konstituiranja društva naj bi jedro tvorili predvsem študenti. Seveda pa je zaželeno sodelovanje ostale mladine in občanov, ki se za podobna vprašanja zanimajo. Še posebej pa bi bili veseli sodelovanja strokovnjakov in polnega razumevanja družbe za naše delo.

Kolegica, kolega!

Vabimo te v našo sredino. Sodeluj, predlagaj, razmišljaj in povabi v naše društvo ostale kolegice in kolege. Izpolni, prosim, prijavnico ali sporoči svoj pristop izvršnemu odboru Skupnosti študentov, Trg revolucije I/II, telefon 20-500 ali 21-170!

Veselim se tvojega sodelovanja!
Ljubljana, 27. 1. 1969.

V imenu iniciativne skupine
pri IO Skupnosti študentov
Tone Remc I. r.

tone stojko

EVROPSKA ŠTUDENTSKA KONFERENCA

V začetku januarja letošnjega leta je bila v Maastrichtu na Nizozemskem evropska študentska konferenca o odnosih med razvitimi in nerazvitimi državami — predvsem afriškimi. Na njej so sodelovali tudi predstavniki ljubljanskih študentov (edini iz Jugoslavije) in reči moramo, da je bilo njihovo sodelovanje uspešno. Ko to pravimo, ne nameravamo ponavljati vseh tistih izjav, ki govorijo o potrebnosti sodelovanja med razvitimi in razvijajočimi se državami, marveč želimo ubrati nekoliko drugačno pot. Gre namreč za regionalno sodelovanje med študentskimi organizacijami. Področje, ki ga je obravnavala konferenca, je gotovo eno tistih, na katerem je mogoče doseči sodelovanje kljub različnim ideološkim izhodiščem.

Po enotedenskem razpravljanju so udeleženci konference spoznali in sklenili, da je podobno sodelovanje potrebno in koristno. — Fraza, ki nam v resnici ne pove ničesar. Zakaj so taka srečanja »potrebna in koristna«?

Najprej, povedo, da študenti niso skupina, ki je ne zadevajo vprašanja sodobnega sveta, naasprotno, v družbi, kjer živijo, želijo tok dogodkov usmeriti tako, kot je po njihovem prepričanju najbolj prav. Res je da mnogokrat ne uspejo, toda to še zdaleč ni zadosten razlog za malodušje. Vplivati moramo na javno mnenje, pa naj bo to naše prizadevanje na videz še tako brezplodno in nepomembno. Kljub otepanju uradnih struktur so študenti vendarle zelo vplivna družbena skupina. S svojo nekoliko nepremišljeno zaletavostjo krhajo okorelost tistih, ki so si zavoljo takih ali drugačnih »zgodovinskih zaslug« pridobili ugleden družbeni položaj in z njim politično moč. Nič kolikokrat smo študenti demonstrirali, zahtevali smo, da družba ugodí našim zahtevam. Običajno pa so se naše zahteve nanašale predvsem na naše razmere, na naš položaj v družbi. Umestno pa bi se bilo vprašati, zakaj bi ne mogli biti študenti pobudniki takih dejanj, ki jih neposredno ne zadevajo. Zakaj bi na primer enkrat ne demonstrirali za pravičnejši odnos države do nerazvitih. Res je, da bi bila taka pobuda jugoslovanskih študentov nekoliko neumestna, ko pa je Jugoslavija v svetovnem merilu sama nerazvita država. Drugače pa je z nizozemskimi, belgijskimi, nemškimi, češkoslovaškimi študenti. Vemo namreč, da je bila druga konferenca UNCTAD marca in aprila lanskega leta vse prej kot uspešna in da je odnos do nerazvitih nepravilno tako s strani zahodnih kot vzhodnih držav. Oboji namreč kupujejo surovine (to je glavno izvozno blago nerazvitih držav) po svetovnih cenah, te pa oblikujejo na osnovi cen industrijskega blaga. In tako se v nebo vpijejo prepadi med razvitimi in nerazvitimi še povečuje, namesto da bi se ožili.

Sodelovanje ljubljanskih študentov na konferenci, na kateri je sodelovalo nekaj svetovno znanih strokovnjakov (dr. J. J. van de Lee — častni generalni direktor EGS, prof. L. Baeck — predsednik Inštituta za proučevanje mednarodnih odnosov v Leuvenu, Mr. Ferandi — direktor — direktor Evropskega fonda za nerazvite in prof. dr. Tinbergen — predsednik Odbora za planiranje pri Združenih narodih), pa se ni omejilo le na samo konferenco. Tako srečanje (sodelovalo je več kot 50 študentov iz 14 evropskih in afriških držav) namreč nudi obilo priložnosti za navezavo neposrednih stikov med posameznimi univerzitetnimi središči. In reči moramo, da so tudi študenti v drugih državah naklonjeni misli o neposrednem sodelovanju univerzitetnih središč ne glede na to, kateri svetovni študentski zvezi pripada njihova nacionalna organizacija. In morda so navezani stiki še pomembnejši kot pa dokaj splošno oblikovani zaključki konference. Kljub splošnosti zaključkov pa lahko rečemo, da navsezadnje le kažejo, da študenti težijo še kaj drugega kot pa zgolj njihove sindikalistične zahteve.

Ludvik Škoberne

PRIJAVNICA

Priimek in ime _____

študent(-ka) _____

naslov _____

Predlogi za vsebino in način dela društva:

IZVRŠNI ODBOR
SKUPNOSTI ŠTUDENTOV

HERBERT MARCUSE

2

MIR KOT UTOPIJA

Herbert Marcuse, profesor na University of California v San Diegu (USA), sourednik Neues Forum-a, mednarodne revije za dialog, ki izhaja na Dunaju in iz katere je tudi preveden ta članek, je z naslednjim tekstom nastopil na četrtem Salzburškem humanističnem simpoziju (od 10. do 13. sept. 68), katerega glavna tema je bila tokrat »Teorija in strategija miru«.

Eden od napisov, ki so jih študentje pisali po stenah Sorbone, se je glasil: »Bodimo realistični — zahtevajmo nemogoče!« Nad tem bi se morali zamisliti. Realist v današnjem pomenu besede ima vedno prav, kajti njegove misli temelje na dejstvih. Če pa postavimo področje dejstev kot vprašljivo, tedaj postane stvar drugačna. Realist je vedno konfrontiran s tem, kar imenujemo utopija. Realist zamenja dejanskost z resničnostjo.

Zahodna civilizacija se že najmanj od Heraklita sem ne more otresti slabe metafizike, po kateri naj bi bila vojna mati vseh stvari. Prav toliko časa je oznanjala tako imenovana realna politika načelo, da se mora tisti, ki hoče mir, pripravljati na vojno kot možnost, ker bo le tako lahko hitro vzpostavil normalno stanje.

Stvari so se še poslabšale, odkar so se častivredni stari vojni ministri preimenovali v obrambne ministre.

Ta zlohotna metafizika, ki v vojni vidi dobro zakonitost vsega živga, temelji na dvojni napačni interpretaciji:

— enkrat prenese procese napetosti in pomirjenja (Abstossungs) naravnih elementov neposredno na zgodovinski svet ter drugič

— napravi iz nujnih pogojev (v gospodujočih organizacijah družbe) večne pogoje bivanja in napredka.

Ta, dozdevno večni pogoj se pojavlja v individualnih odnosih med ljudmi kot tekmovalnost in vsakodnevna konkurenca za obstoj. Od individuov, ki so sami v celoti dolžljivi, preneseno na celoto, postane tedaj v normalnem stanju — to se pravi v izjemnem stanju — prikrita nasilna dejavnost npr. šefa v službi, ali fevdalnega gospoda ali meščanov, odkrito nasilje zgodovine in agresivnost konkurence množično uničenje živga in stvari.

Vojne ni mogoče mehanično izvajati iz ekonomije. Na osnovi gospodujoče organizacije, ki si jo je komaj mogoče predstavljati brez posejdujočih privilegijev, zraste sistem potreb v vseh dimenzijah človeške eksistence; torej sistem, v katerega je agresivnost vgrajena in povzdignjena v potrebo samo, istočasno vanj sublimirana in ovrednotena kot družbeno potrebna, tako da je lahko v nujnem primeru mobilizirana za vojno.

Rezultat vojne je potemtakem nekakšno ravnotežje (Balance of Power), ki ga imenujemo mir in ki je v doglednem času

zopet moteno, kajti vsaka odločitev in vsaka sprememba se nahaja v kontinuumu oblasti, v katerem se ena gospodujoča organizacija (elita oblasti) zamenja z drugo, ne da bi se kontinuum sam pretrgal.

Oblast za razliko od racionalne avtoritete vključuje zatiranje in izkoriščanje ljudi. Dokler bodo najrazličnejše oblike oblastnih organizacij, rodov, dinastij, nacionalnih držav, stali drug ob drugem, bo ostalo pri zatiranju, obrambi in širjenju moči navznoter in navzven, bo ostalo pri vojni kot izjemnem stanju, ki redno nastopa.

S tem, da postaja oblast racionalnejša, kar pomeni, da pospešuje tehnični napredek in dvig življenjske ravni, se zdi tudi vojna racionalna, ker omogoča racionalnejšo obrambo in razširitev te funkcionalne celote. Toda tudi v najzmogljivejši racionalnosti se zdi oblast represija, kot organizacija proti možni osvoboditvi, četudi nastopa še tako znošno.

Tehnični napredek je napredek v možnostih človekove svobode. To pomeni: tehnični napredek je redukcija in odstranjanje odtujenega dela, odprava bede in neenakopravnosti, uresničitev sveta, polnega prijateljstva in življenja. Prav zato pa mora »tehnični napredek« postati sredstvo oblasti, kjer in kadarkoli resnični napredek ni združljiv z obstoječimi družbenimi institucijami.

Svoboda, nekompromitirana z oblastjo, je tudi svoboda, nekompromitirana z možnostmi vojne. To pomeni tak svet, v katerem se svet potreb ne zlija več za možnosti vojne in v katerem družbene institucije, noseče v sebi vojno, niso več znošne.

Mir, nekompromitiran z oblastjo, bi bil življenjski svet, ki bi ne vseboval in ne reproduciral tako družbenih kakor tudi individualnih, privatnih pogojev za možnosti vojne; torej svet, kjer mir ne bi bil le časovno obdobje med vojnami, temveč celoten čas. Šele to bi bil mir, ki bi ne bil več nasprotje vojni, nič več le del celovitosti, temveč življenjska forma celovitosti same.

Ali je ta ideja miru brez notranjih meja zgodovinska možnost? Ideja je prav tolikokrat potrjena, kot je ugovorov zoper njo; če bi narod in njihovi oblastniki prišli k pameti, če bi se le odpovedali nasilju, če bi se združili in postavili svetovno vlado, in podobno, vendar pa je bil odgo-

vor v bistvu vedno isti — okoliščine, te niso takšne.

Čestokrat se je k takemu ugovoru postavljalo: idealisti, ki verjamejo v takšno idejo miru, so le za nesrečo. Kakor da bi bila nesreča, ki so jo realisti povzročili, manjša od tega, kar bi idealisti lahko napravili.

Že na začetku moramo priznati, da pomeni takšna ideja miru, ki ne nosi več v sebi možnosti za vojno, ki torej gleda na mir kot obliko družbenega življenja (Friede als gesellschaftliche Lebensform), vsečakor konec dosedanje zgodovine. Toda ne bi smeli napraviti napake in zamenjati konec dosedanje zgodovine s koncem zgodovine in takšno idejo enostavno pokončati kot eshatološko.

Mir kot oblika družbenega življenja, če ga označimo kot konec dosedanje zgodovine, predpostavlja določeno negacijo obstoječih sistemov tako na zahodu kot na vzhodu, čeprav na različne načine: na zahodu kot negacijo morale uspeha (Leistungs-moral), tržnega principa in partikularne lastnine produkcijskih sredstev, na vzhodu kot negacijo birokratsko-autoritarnе vladavine, socializma s kapitalističnimi iniciativami in cilji, »socialistične« konkurence ter politike moči.

Iz družbene zakoreninjenosti faktične nemogućnosti miru (faktične v okviru obstoječe realnosti) sledi, da te zakoreninjenosti ne more izdreti nobena nova politika. Mir kot življenjska forma je možnost le onkraj celotne sfere politike in vladanja, pa naj bosta ti avtoritarni ali demokratični.

Kajti politika, kakršno poznamo, je le manifestacija dejanskih vladajočih sistemov in pušča njihove družbene osnove nedotaknjene. Druga politika, druga vlada bi mogla obdobje miru med vojnami le podaljšati. In že to se zdi neskončno mnogo in nujen cilj. Toda prav nobena druga politika ne more možnosti vojne kot takšne tudi opustiti.

Tudi revolucija tega ne more, čeprav spremeni institucije družbene baze; z novo bazo le ovekoveči zgodovinsko ostarele sisteme potreb ter se zato v »napredku« vedno bolj oddaljuje in krepi. Kajti v takšnem obsegu, v kakršnem razvita industrijska družba integrira upravljano prebivalstvo v boj za rastoči življenjski nivo in pri tem izolira opozicijo, v prav takšnem obsegu tudi veže prebivalstvo na obstoječo celoto (Ganze) in jo pretvarja v človekovo bazo za njegovo prostovoljno reprodukcijo. Od te celote pospeševane in zadoščene potrebe so vseskozi obvladane z agresivnostjo, konkurenco, frustracijami ter podvrženostjo; metodično so aktivirane, sublimirane in periodično desublimirane v policiji, Special forces, v destruktivni tehniki in končno v vojni.

Mir kot življenjska forma predpostavlja radikalno spremembo sistema potreb, ki je postal odločujoč faktor stabilizacije, kohezije in reprodukcije agresivne družbe.

V bistvu to pomeni radikalno spremembo človeške narave. Seveda nobene spremembe človeške narave v slabem smislu, temveč le spremembo enega, drugega, dela človeške narave, ki je družbena pojava njegove prve: spremembo gonilnih struktur človeka, njegove senzibilnosti in čutnosti, spremembo osnovnih načinov, kako človek doživlja sebe in svojo okolico, kako gleda, posluša, čuti, vonja sebe, druge in stvari. In kako naj na osnovi teh preizkušenj obravnava sebe, druge in stvari? Kot blagovno vrednost, kot snov obvladavanja — ali kot subjekt, del in silo miroljubnega (Befriedeten) sveta?

Takšno temeljno izkustvo, ki bi konstituiralo najgloblji revolucionarni subjekt zgodovine, lahko nastane le ob popolnem prelomu z obstoječimi institucijami. Ne le s politiko, ne le z ekonomijo, temveč s totalnostjo tradicionalne kulture, vključno »višje kulture«, katere desublimacija bi bila odločujoč aspekt tega razdora.

Takšen nov subjekt, takšen spremenjen sistem potreb je predstavljal le kot resnično prevrednotenje vseh vrednot (Umwertung aller Werte); tudi in prav vrednot nadčloveka, junakov, vojščakov, zmagovalcev...

To je predstavljivo le kot upor instinkta samega (Rebellion der Instinkte) proti grozovitosti, brutalnosti, proti principu uspešnosti in hotenjem po konkurenci.

Na takšno spremembo človeške narave nam ni več potrebno čakati; godi se pred našimi očmi. Prav ti gonilni upori se danes dogajajo v globalnem upor mladih, posebno študentov. To je danes edino resnično mirovno gibanje in zaradi tega tudi resnična nevarnost za obstoječo — nenasilna moč negacije.

Z nenasilno ne menim pacifizma in tudi ne tega, kar se danes pridiga. Mir kot vsebina življenja ni dosegljiv z miroljubnostjo. Zahteva borbo in morda celo vojno.

Toda obstajajo različne vojne. Različne ne le po njihovih družbenih funkcijah, temveč tudi in predvsem z ozirom na gonilno moč ljudi, ki jih aktivirajo. To je resnica, skrita za pravadno razlago pravičnih vojn. Poznamo vojno proti Vletnamu in vojno proti nacistom; poznamo vojne dinastij in osvobodilne vojne, Cezarjeve in Pompejusove zavojavalne vojne in upore sužnjev. So vojne nasilja in vojne proti nasilju.

Tudi slednje so bile in so nasilne. Tudi te niso razbile verige nasilja. Je to nekakšno vedno stanje, ali pa smemo gnati tu dialektično spekulacijo do tiste konice, ki jo je danes, kot se zdi, realnost pripravljena ponuditi? Danes je institucionalno nasilje doseglo že takšen obseg, da vključuje totalno uničenje. Opozicija proti temu nasilju ni postavila ničesar enakega; ni večjega nasilja kot je totalno nasilje. Toda totalno nasilje morda vključuje tudi svoje zunanje nasprotje. So sile razkroja znotraj njenega lastnega obsega, sile, ki morejo nasilje spodkopati in izvoliti.

Iz ekonomskih in političnih ozadij motenj in konfliktov se kažejo pojavi razsula: skrajna brutalizacija politike proti sovražnikom navzven in navznoter, javno diskreditiranje demokratičnih procesov, javno diskreditiranje tega, kar se danes imenuje socializem, v krvavi tragediji, ki se je odigrala na Čehoslovaškem — pretvorba teorije liberalizma kot tudi socializma v ideologijo, ter pretvorba ideologije v laži.

Med prebivalstvom lahko ugotovimo dezintegracijo »moral fibre«, ki je za funkcioniranje družbe nezogibna, ter dezintegracijo vsakodnevnih morale — psihopatologija je postala normalno stanje.

In v tem zrahljanem okvirju se razraša opozicija; obstaja tako v metropolah kot v globalnem življenjskem prostoru tretjega sveta. Ta opozicija je brez enakovrstnega tehničnega orožja in brez institucionaliziranega nasilja, zaradi česar je neinficirana; je na celoto od zunaj usmerjena opozicija, upor inteligence ter teles, misli in občutij, moralni in politični upor, v teoriji in akciji.

Kar se tu javlja, je onkraj vsake politike. Za to opozicijo je celotna sfera politike le igralni prostor za spletko vladajočih, manipulacije in podvrženosti. Cilj opozicije je miroljubni svet kot filozofski pojem: pomirjen notranji in zunanji prostor človekove eksistence.

Ali je takšen prostor kakor koli določljiv? Govora je le o goli možnosti, ki je zaradi nasproti postavljene možnosti totalne represije lahko hitro uničena. Vendar pa je to zgodovinska možnost, za katero so pričujoče materialne in intelektualne predpostavke kot potlačene in izpodrinjene sile.

Svet, v katerem bi vladal mir brez možnosti vojne, bi bil svet brez uboštva, odtujenega dela in mnogostranega eksistenčnega boja; izvori rušilnih agresij bi usahnili in energija primarne agresivnosti bi služila življenjskim nagonom na takšen način, da bi ljudje s solidarnostjo sodelovali pri graditvi takega sveta, v katerem bi bile realizirane, v varstvo in užitek življenja, vse pridobitve znanosti in tehnike ter izkušnje stoletij bede.

Takšen svet bi bil svet, v katerem ne bi več višji določevali, kaj je svoboda in kako bi morala biti uporabljena, v katerem ne bi več višji določevali višjih kontroliranih odnosov, temveč svet, v katerem bi osvobojeni ljudje živeli svoje življenje kot smisel in ne več kot sredstvo.

Ali v tako groznem svetu miru, v katerem je možnost vojn neprestano pričujoča in v katerem ljudje nimajo nobenih spodbud, da bi karkoli počeli, delali, da bi imeli kakršne koli cilje, ali obstaja v takšnem svetu kakšen napredek? V dosedanjih zgodovini so bile kot spodbude za napredek mnogo bolj lakota, strah in dvomi, kot pa olajšanje, izboljšava in podaljšanje življenja, kar imenujemo napredek. Temu odgovarjajoč je bil tudi napredek.

Morda je najbolj represivna od vseh represivnih ideologij tista, ki najbolje služi interesom oblasti; to je ideologija, ki naganja človeka k delu le zaradi strahu pred bedo in ponižanjem njegove nature; kakor hitro si človek zaželi, da bi bival le en sam lep trenutek, propade k hudiču.

Nitschejev stavek »Vsaka radost hoče večnost« podre to ideologijo. Življenje ne potrebuje nobenih posebnih spodbud, da bi bilo srečnejše in boljše. Življenjski nagoni so po Freudu erotične narave. In kultura je njihova sublimacija. Bolj se bo človek osvobajal zatiranja, tem manj bo sublimacija zajezila in poškodovala njegove življenjske nagone.

Združitev, enovitost celotnega življenja, mir — to je nagonski cilj, katerega obseg zahteva resnično spremembo druge narave človeka. Zgodovinska sprememba te druge narave človeka je zaradi pridobitev zatirane civilizacije sama prignana do praga uresničitve.

Prevedel Pavel Kristan

Tak je bil naslov mednarodnega študentskega seminarja, ki je bil v italijanskem mestu Lucci od 28. dec. 1968 do 1. jan. 1969. Seminarja so se s posredovanjem Mednarodnega odbora pri Zvezi študentov udeležili trije predstavniki študentov ljubljanske univerze. Ljubljanski študenti so se prvič udeležili takega seminarja, ki ga je organiziral English Study and Research Centre v Londonu, čeprav je bil ta seminar že tretji te vrste.

S svojim utopičnim naslovom je seminar obetel tolerantno, akademsko in neobvezno pogovarjanje o vseevropskih problemih ali pa morda preciznejšo vizijo, ki bi jo bilo mogoče ponuditi izven vseh političnih struktur establishmenta Vzhoda in Zahoda. Zgodilo se je prvo. Organizatorji so v srečanju sterilizirali silo vizionarnosti in imaginacije radikalnih študentskih gibanj v Evropi. Namenoma so obšli vso realno evropsko deferenciacijo, prepade, ki ločijo upeljano strukturo od mlade generacije, ki se noče vključiti v dialog z obstoječim, ker ga obstoječe z dialogom vključuje, funkcionalizira na nivoju, proti kateremu se mladi današnjega sveta borijo.

Videti je bilo, kot da je težko zbrati študente, ki bi jih neobvezne in »happy new year style« debate zanimalo, ker je bil med dvesto petdeset udeležencev kar lep del zbran med družinami stacioniranih v Evropi, ki v svojih avtobusih USA — forces niso prepevali: »East and West together«, ampak so pridajali debatam o združenju Evrope ideje »zdrave utopije« s poudarkom — najna evropska federacija, evropski parlament in kot najzanimivejše — evolucija je izključena!

Dr. R. Perissich, rimski profesor je opozoril na dve delitvi Evrope: nacionalno in blokovo. Zlasti druga je velik problem pri združenju Evrope. Izhajal je iz objektivne osnove, da je obstoj dveh blokov z različnimi družbenimi sistemi neizpodbitno dejstvo ter da sta ideologiji nezdržljivi. Predstavil je dve varianti združevanja v Evropi 1. Obstoj dveh Evrop še v naprej, s tem da bi se zelo integrirali, vsaka zase in 2. obstoj ene Evrope, ki pa bi bila mnogo manj integrirana. Dr. Perissich se ni opredelil za nobeno od možnosti, dal jih je le v premislek. Na »group — discussion« mu je bilo postavljeno vprašanje, kako si predstavlja vključitev vzhodno-evropskih držav v združeno Evropo. Odgovoril je, da pričakuje postopno zmanjševanje vpliva Sovjetske zveze na politiko satelitov, kar bi omogočilo samostojno vključevanje vzhod-

noevropskih držav v združeno Evropo. To rej do kam »Združena Evropa«?

Geografskega dejstva, da je mejnik Evrope Ural, ne moremo zanikati. Ta problem je bilo jasno občutiti, toda na seminarju ga nismo obravnavali. Prof. Landheer iz Groningena je predaval o možnosti internacionalizacije družb z različnimi sistemi in to možnost videl v ekonomskem razvoju, evoluciji, ki bo pripomogla, da se bodo države med seboj ekonomsko bolj ali manj izenačile. Ko bo »politični sistem« prešel v »industrijskega«, bo sodelovanje mnogo bolj plodno. Predavanje je z dokumentacijo dokazovalo, kje je realni integracijski politični trend sodobne družbe. Ugotovil je, da se Evropa danes vedno bolj integrira v regije, za katere je značilna ista stopnja razvitosti industrije, v kolikor umetni politični pritiski, bloki in pakti normalnega poteka ne zastavljajo. Nevtralna, usodna in tehnična kohezivnost med regijami z isto ali podobno stopnjo razvitosti produkcijskih sil seveda podira nacionalno in jezikovno samobitnost in povzroča močan nacionalistični rivals, kot obrambo človeka pred tehnologijo.

Splošno mnenje je bilo, da teoretično, ki so prisostvovali seminarju, za enkrat ne najdejo zrele rešitve; oz. potez, po katerih bi prišli do svojih ciljev. Do izraza je prišla zahodna politična ozkost, pridružil pa se je še povsem nejasen in nedoločen cilj »Združena Evropa«, ki se je nihče ne zna prav predstavljati. Preveč nejasnosti, premalo otipljivih doktrin, tako da je skupna Evropa na podlagi federacije in evropskega parlamenta še daleč nad oblaki in je ideja zanimiva le kot »discutable«.

Kot zanimivost lahko še omenimo, da nam je skupina italijanskih študentov (maoistov?) tik pred zaključkom kongresa predložila svoj program, kjer so v eni izmed tez poudarjali: če ne bo evropska revolucija sledila svoji naravni poti, bodo narodi še vedno žrtve tradicionalne anahronistične politike in diplomacije. Organizacijo seminarja lahko pohvalimo, saj so se organizatorji zelo potrudili, mestece Lucca je živelo z nami. 250 ljudi iz 19 držav se je zbralo; uspeha pri krojenju usode Evrope res ni bilo, prišlo pa je do stikov, prijateljskih kontaktov, prepričevanj in diskusij, kar je danes več kot potrebno. Ako je bil eden od ciljev seminarja tudi ta, lahko mirno rečemo, da jim je to v precejšnji meri uspelo.

Udeleženci seminarja:
M. Krese, M. Plešič, I. Cvelbar

NEKAJ MAJSKIH TEZ

Revolucija ni samo v tem, da dobimo še nekaj predavateljev in nekaj novih predavališč. To ne bi spremenilo naše situacije v družbi, ker je naše stanje samo proizvod obstoječe Države in Družbe v celoti.

ŠTUDENTJE OKLANJAMO DIALOG, KI JE NAMENJEN GLUHIM.

Študentje mi smo »lumpenproletariat« potrošniške družbe. Sprejmemo svojo zgodovinsko funkcijo. Ukinimo sebe in s seboj vse »lumpenproletarce«.

Revolution is not only in the fact that we get some more lecturers and some new lecture halls. This would not change our situation in society, because our situation is only the product of the existing State and Society as a whole.

Študentje odklanjamo dialog, ki je namenjen gluhim.

Študentje mi smo »lumpenproletariat« potrošniške družbe. Sprejmemo svojo zgodovinsko funkcijo. Ukinimo sebe in s seboj vse »lumpenproletarce«.

ZAKAJ ŠTUDENTJE

Previdnost postaja zavora

V nekem laboratoriju, podjetju ali tovarni mlajši raziskovalec bolje pozna novo tehniko in bolje ocenjuje družbeno revolucijo od starejšega. Pomanjkanje kadrov mlajših od petdeset let je samo ekonomska posledica taksnega stanja. Izkušnje so v določenih primerih v napoto spremembam. Previdnost postaja zavora.

Ta nova situacija povzroča krizo procesa socializacije. Sociologi označujejo s tem terminom instrumente, s pomočjo katerih individuum v mladosti, toda ne izključno — sprejema norme obnašanja, ki so potrebne za življenje v skupini. Trije glavni faktorji socializacije so družina, šola in religija...

Vse bi bilo bolje na tem svetu, najboljšem vseh svetov, če bi to splošno stanje mišljenja in obnašanja imelo absolutno efektnost, ki bi bila v tem, da bi ljudje popolnoma izgubili svoj kritični duh. Ali obratno, sredstva množičnih komunikacij kljub vsemu ne predstavljajo absolutnega psihološkega orožja. Študije o volilni propagandi so na primer pokazale, da je sprejemanje sporočil propagande v veliki meri odvisno od kulturne ravni posameznika. Kolikor višja je kulturna raven sprejemalca informacij, tem bolj je dojemljiv za vsebino propagande, toda istočasno tudi bolj kritičen do nje. Spopad, ki ga povzročajo sredstva množičnih komunikacij je v vsakem primeru zelo resen, in predvsem ni enostranski, čeprav je še nezadostno proučen.

Okvir individualnih dram

V neokapitalističnih družbah, velika večina ljudi čuti pritisk, ki ga ustvarja industrijska era. To, da so študentje tista sila, ki se upira, ni dokaz, da so oni najbolj izpostavljeni temu pritisku, kot je bil na primer v polpreteklem času proletariata, razred, ki je bil najbolj eksploatiran. Študentje so v bistvu zahvaljujoč svoji glavni preokupaciji — učenju — najbolj kritični v odnosu do pogojev življenja v industrijski družbi. So v precepu med dvema procesoma socializacije, ki sta v krizi: družine in pouka. V majskih dneh je bilo

videti le kolektivno dramo mladih ljudi. Toda ne smemo pozabiti desetstisoče individualnih dram, ki so pred ali po manifestacijah uničile mnoge družine. V sfero družbene emancipacije in borbe s policojo so bili vključeni mnogi mladi ljudje, ki so ustvarjali svojo lastno emancipacijo in svojo borbo z družino.

Nedvomno je za študente največja družbena krivica — prisila hierarhičnega sistema — zato ker so v območju Znanja pridobljene pozicije najbolj ogrožene s hitrimi spremembami. Edina bora dejanske avtoritete v akademski sferi more biti le premoč znanja (profesorja) nad neznanjem (študenta). Toda s hitrim napredkom spoznanja noben profesor ne more pretendirati na Veznanje. Predavatelj je kakor študent samo na eni stopnici Neznanja, čeprav višji od študenta. To pomeni, da hitrejši ritem, razširjanja spoznavanja prisiljuje družbo, da v odnosu profesor — študent negira svojo hierarhično strukturo. Eksplozija se ne pojavi na mestu, kjer so družbeni okoliščini najbolj trdi, temveč na mestu, kjer jih je najlažje zlomiti.

Ta družbena situacija, v kateri so študenti v industrijskih družbah, pojasnjuje revolt, ki pretresa univerze in države na Zahodu in na Vzhodu. V Franciji so povzročili konflikt: dezorganizacija družbe, posebej univerze, imobilizem avtoritet, odsotnost izhoda in prav tako neobstajanje študentskih organizacij.

Razkorak med močjo študentskega gibanja in njegove teoretične revščine pojasnjuje oblike boja. Radikalizem gibanja se lahko izrazi samo z nasiljem. Študentska komuna bo propadla v trenutku, uničena s pritiskom ali zlomljena s policijo. Toda v družbah, ki so kot kaže, zadremale, budi upanje v družbeno preobrazbo. Študentje danes v Franciji predstavljajo 1,1 odstotka prebivalstva, proletariata v Rusiji 1914 pa je predstavljal 1,7 odstotka prebivalstva. Eksplozije so vselej mogoče takrat, kadar obstaja detonator.

Nepodpisani tekst iz L'ÉVENEMENT

junij 1968, prev. s. š.

NOVI VOLILNI SISTEM IN ŠTUDENTJE

Delovna skupnost za tisk pri republiški konferenci SZDL je organizirala dne 24. jan. 1969 razgovor s predstavniki tiska v zvezi z novim volilnim zakonom, ki je bil v zvezni skupščini sprejet 15. jan. 1969. Ustrezni republiški zakon pa je že v dokončni redakciji. Prizadevanja novega volilnega sistema teže k temu, da bi se celotna struktura slovenskega prebivalstva ustrezneje odražala v republiški skupščini in sploh v vseh predstavniških telesih. Ta struktura naj bi se bistveno spremenila v prid doslej tradicionalno nezastopanim družbenim skupinam, kot so npr. kmetje, delavci s področja znanosti, študentje itd. (doslej sta bila v rep. skupščini le dva predstavnika s področja znanosti in en kmet!).

Kar zadeva vključevanje študentov v predstavniška telesa, pomeni novi volilni zakon v primeri s starim nedvomno velik napredek. Študentje in dijaki (pogoj je, da so dopolnili 18 let) so po svojih pravicah izenačeni z delovnimi ljudmi s področja kulture in prosvete, se pravi, redni študent in dijak volita in sta lahko izvoljena v kulturno prosvetno zbor občinske, republiške ali zvezne skupščine. Število študentov ali dijakov v teh zborihi ni določeno z volilno zakonodajo, temveč se prosto formira v procesu kandidiranja. V SRS je po podatkih zavoda za statistiko 13386 študentov, učnega kadra pa nekaj manj kot 2200. Če bi se formirala številna razmerja študentskih in pedagoških predstavnikov v zboru po absolutnem številu enih in drugih (torej v razmerju 1:6 v korist študentov), bi bili ti zbori izrazito študentski, oziroma dijaški (pri dijakih bi bilo to razmerje verjetno še večje). Nedvomno v takšnem razmerju formirana struktura zborov ne bi stimulatивно vplivala na te-

žavno reševanje prosvetno kulturne problematike. Zakon tako pušča formiranje strukture zbora glede na številčno udeležbo študentov oziroma dijakov samemu postopku kandidiranja in izvolitve. Tako lahko v skrajnem primeru študentje oziroma dijaki zasedejo v nekem zboru vsa mesta, v nasprotnem pa lahko ostanejo brez enega samega predstavnika.

Glede na to, da so študentje vpisani v volilni imenik v občini, kjer je njihovo stalno bivališče, volili pa bodo v mestu, oziroma na zavodu, kjer se šolajo, dovoljuje novi volilni zakon, da se lahko še 8 dni pred volitvami izpiše iz volilnega imenika v svoji občini in prenese svojo volilno pravico na zavod, kjer se šola. Šolski zavod tudi za študenta velja kot delovna organizacija, študent pa je delovni človek s področja kulture in prosvete. In tukaj je protislovje, ki je za študente odločilnega pomena. Z novim volilnim zakonom je študent po statusu izenačen z delovnimi ljudmi s področja kulture in prosvete, kar dejansko pomeni priznanje študenta kot delovnega človeka in študija kot družbeno potrebnega dela. Toda to priznanje velja samo za primer volitev, nikakor pa ne sega v ostale sfere študentovega življenja in delovanja. Kajti priznanje študija kot družbeno potrebnega dela, bi potegnilo za boj še mnoge posledice: npr. samoupravljanje, samostojno zdravstveno varstvo na osnovi statusa, pokojninsko zavarovanje itd. Namen tega zapisa ni globlja analiza protislovnosti položaja, temveč samo opozoriti na problem, ki pred študente postavlja novi volilni zakon in jim obenem odpira široke možnosti za aktivno vključitev v reševanje problematike, ki zahteva dolgotrajnih in temeljitih analiz.

S. S.

Navadno sem pričeval svoje referate ali članke nekako takole: »Problem zdr. varstva študentov je star, toda se vedno neresen.« Da bom danes začel drugače sicer ne pomeni, da je problem rešen, rad pa bi sledil smernicam junijskih dogodkov, ki zahtevajo širše gledanje, poseganje v družbena dogajanja izven okvira študentskih problemov. Danes bi rad pričel z malce drzno, toda resnično ugotovitvijo, ki se glasi takole: družba pre malo skrbi za tiste skupine prebivalstva, ki niso neposredni proizvajalci sredstev. To prebivalstvo bi razdelili v 4 skupine: bolnike, predšolske otroke, študente in upokojene. Ni potrebno poudarjati, da predstavljajo vse štiri skupine potencialne kadrovske rezerve naše družbe. Da, celo upokojenec so potencialna rezerva. Če odmislimo dejstvo, da so si s svojim delom mnogi zaslužili boljše pokojnine, kot jih imajo (v nekaterih primerih bi lahko govorili prej o miloščini, kot o pokojnini), vidimo, da zelo uspešno rešujejo problem otroškega varstva. Rešujejo ga z dejanji, ne z besedami. Problem predšolskih otrok sem tudi omenil. Jasno je, da tudi bolniki predstavljajo rezervo, saj se bodo skoraj vsi vrnili v proizvodnjo. Naj povem le nekaj karakterističnih podatkov, ki bodo potrdili mojo ugotovitev. Razmerje med prvo in vsemi naslednjimi preiskavami je bilo pred tremi leti 1:1,3, v zadnjem času pa je to razmerje padlo na 1:0,9, kar je strokovno nedopustno. Tako ravnanje v mnogih primerih privede do neozdravljivih okvar in s tem do prezgodnje smrti pacientov. Mnogo pacientov izgubljamo tudi zato, ker zaradi pomanjkanja sredstev ne moremo slediti tehničnim novostim na področju medicinske znanosti.

Kakšno odgovornost si zaradi vsega tega nalaga naša družba na svoja pleča? Je za to kakšno opravičilo? Menim, da tukaj vsemogočni odgovor: »Ni denarja«, izgubi svojo vrednost in ne more biti opravičilo. Nemogoče položaj zdravstvenega varstva študentov je samo potrditev te ugotovitve. Res je, da se je to vprašanje premaknilo s mrtve točke, toda za to sta bili potrebni skoraj dve leti. Kdo je odgovoren za tako počasno reševanje tega vprašanja?

Problem smo z obširnimi materiali predložili IS SRS pred enim letom, svoje zahteve smo dovolj zgovorno prikazali tudi junija. Obljube, da bo vsa stvar rešena do 1. januarja 1969, se niso uresničile. Vsi pogovori v prvi polovici lan-

ZBOR ŠTUDENTOV V ŠTUDENTSKEM NASELJU - PROBLEM ZDRAVSTVENEGA VARSTVA ŠTUDENTOV

skega leta so bili za nas zelo ugodni s finančne in z organizacijske plati. Bolj ko se je bližal konec leta, manj je bilo upanja, da bo zadeva rešena v obljubljenem roku. Ugotovilo se je, da ni nobenega zakona, ki bi dovoljeval republikli sprejeti takšnega zakona. Izvedeli pa smo, da bo to mogoče urediti s sprejemom zveznega zakona, ki bo dovoljeval republikam lastno organizacijo socialnega zavarovanja. Da nas stvar ne bi prehitela, smo skupaj z univerzo sestavili osnutek zakona o zdravstvenem varstvu študentov in in ga poslali našim republikim forumom. Naše zahteve so jasne:

1. enotno zdravstveno varstvo na osnovi statusa študenta
2. zavarovanje vseh članov študentske družine
3. ustanovitev sklada pri Univerzi, ki bi imel 3 virov: komunalne skupnosti (74 %), izobr. skupnosti preko Univerze (20 %) in študentje (6 %).

Kot odgovor na to je bil predlagan osnutek zakona, ki ga je izdelal republikli sekretariat in ki predvideva zavarovanje vseh nezavarovanih in delno zavarovanih študentov, ki študirajo v Sloveniji, ter njihovih nezavarovanih družinskih članov. V obrazložitvi je rečeno, da za naš osnutek ni nobenih pravnih osnov in utemeljitev in da predstavlja to le prvo fazo reševanja tega problema. V tej obliki je bila stvar tudi prikazana na zboru študentov v študentskem naselju decembra lani. Študentje smo takrat soglasno odklonili vsako delno reševanje v smislu sprejetja

šim zahtevam zavrla dokončno rešitev tega problema. To mnenje je tudi zastopala štiričlanska delegacija študentov na seji odbora IS pred nekaj dnevi. Poudarili smo svoja stališča in dokazali, da so pojasnila k predlaganemu osnutku neutemeljena in kar je najvažnejše, ne izpodbijajo naših argumentov po zahtevi dokončnega rešenja vprašanja zdr. varstva študentov. Na koncu se je izkristaliziral zaključek, ki bo izšel predvidoma junija. Do takrat pa naj bi veljal osnutek, ki ga je predlagal rep. sekretariat za zdravstvo. Načelno pa se je odbor strinjal, da je potrebno vprašanje reševati v perspektivi na podlagi statusa študenta.

Kaj lahko od takega zbora pričakujemo?

1. Konkretno in demokratično razpravo.
2. Dokončno stališče o problemu.
3. Odgovore in zagotovitve predstavnikov IS SRS.

Ti predstavniki tov. Vinko Haner, podpredsednik IS SRS, tov. Majda Gaspari, rep. sekretar za zdravstvo in tov. Zora Tomič, član IS SRS so odgovorili na naslednja vprašanja:

1. Kakšno je njihovo osebno stališče in kakšno je stališče IS do reševanja zdr. varstva študentov na podlagi statusa študenta? Tov. Vinko Haner je povedal, da je pri zasledovanju osnovnega cilja kompletnega zavarovanja vseh študentov treba vse sile usmeriti v to, šele v perspektivi pa lahko zasledujemo drugi cilj: formiranje statusa študenta. O stališču IS SRS

ni mogel dati nobene izjave, ker le-ta še ni zasedal. Izrazil pa je pričakovanje, da ne bo bistveno odstopalo od sklepov, ki so bili sprejeti na seji odbora IS SRS.

2. Na vprašanje, zakaj IS ni pred dvema letoma, ko je bila prvič izrečena naša zahteva, predlagal rešitve, ki jo predlaga sedaj, je odgovorila tov. Majda Gaspari. Povedala je, da kljub prizadevanju, da bi se zadeva uredila, ni nikoli bilo predlagano, da bi se po tej poti urejevala.

3. Tretje vprašanje se je nanašalo na možnost vplivanja IS SRS na zvezne organe, da bi le-ti sprejeli zakon v času, ki bo omogočal republikim organom urediti zdravstveno varstvo študentov v smislu naših zahtev oz. našega osnutka zakona. Tov. Haner je povedal, da IS lahko zastavi svoj vpliv, vendar le v določeni meri, ker je za sprejemanje zakona določen postopek. Pripomnil pa je, da lahko tudi študentje sami vplivamo preko svojih organov, predvsem v smislu sprejetja zakona o zdr. varstvu študentov na osnovi statusa študenta tudi v drugih republikah.

4. Tudi na četrto vprašanje je odgovoril tov. Haner.

Zanimalo nas je, kdo nam jamči, da bodo naše zahteve izpolnjene potem, ko več ne bo nobenih pravno-formalnih zahtev. Meni, da je v tem primeru skrb odveč in bi realno lahko nov zakon pričel veljati s 1.1.1970.

Na koncu so zbrani študenti z odobravanjem sprejeli sklep, po katerem bi naj v prvi fazi rešili vprašanje zdravstvenega varstva nezavarovanih in delno zavarovanih študentov, v drugi fazi, torej s 1.1.1970 pa sprejeli zakon, po katerem bi bil vsak študent zavarovan po svojem statusu.

Marjan Hrušovar

integralni del britanske liberalne stranke — obenem pa v določenem dualizmu in dilemi, ki je neposredna posledica tega dejstva. Kot je znano je britanska liberalna stranka zastopana v parlamentu, čeprav s silno neznatnim odstotkom glasov in kljub dinamičnosti svojega sedanjega vodstva lahko v svojih najboljših trenutkih igra le vlogo jezika na tehnični. Dejstvo pa, da ima v parlamentu svoje mesto — in čeprav je to mesto še tako majhno, stranko seveda obvezuje k tisti tipični organizaciji, ki je za zahodno evropske stranke sploh značilno, obenem pa ji poleg birokratskega aparata s številnimi propagandnimi oddelki, ki so v stalnem boju za volivce, narekuje razmeroma konvencionalno politično taktiko. V celoti je torej kljub svoji proklamirani »naprednosti« integralni del britanske strankarsko-parlamentarne strukture.

Ko so liberalci po zgledu laboristov in konzervativcev ustanovili tudi svoje »mlade« liberalce in nato tudi svojo študentsko organizacijo, se je nenadoma skoraj v celoti med liberalci zbrala študentska skupina — verjetno zaradi razmeroma velike ne-perspektivnosti in brezpomembnosti svoje stranke — v svoji orientaciji obrnila močno v levo, v mnogih manifestacijah popolnoma zapustila svoje liberalne voditelje in stopila v neposreden stik z nekaterimi pol organiziranimi in neinstitucionaliziranimi študentskimi levimi gibanji. Ta posebno v zadnjem času nastajajo v vseh delh britanskih otokov, pod različnimi nazivi kot International Marxist Group, Young Communists, socialisti, »mladi« trockisti itd. S tem svojim preobratom so dobili mladi liberalci med študenti svoj ugled in politično težo, čeprav jih je tudi danes še razmeroma malo in so razkropljeni po vseh britanskih collegeih in univerzah. Razumljivo pa je tudi, da je postalo kmalu sožitje med stranko in skupino, ki se je začela prištevati med skupine nove verzah. Razumljivo je tudi, da je postalo levica in, ki je ob raznih sitninih in zavemanju collegeov in univerz vse bolj neodvisno kritizirala celotni britanski politični sistem in v končni posledici neučinkovitost parlamentarne in strankarske politike, skoraj nemogoče. V jeseni preteklega leta je vodstvo Zveze liberalnih študentov sporočilo, da odstopa in sklicalo v začetku januarja izredno konferenco, na kateri naj bi bilo govora o nadaljnjem obstoju Zveze liberalnih študentov v okviru liberalne stranke.

Ta izredni sestanek — nanj so povabili organizatorji predstavnike nekaterih za-

hodno-evropskih levičarskih skupin in študentov CSSR in Jugoslavije — je bil v Cambridgeu 3. in 5. januarja v prisotnosti delegatov Walesa, Škotske, Anglije in Severne Irske. Čeprav je imela konferenca silno obširen program in je vključila v svoje delo tudi razmišljanje o tretjem svetu, ministrski konferenci Commonwealtha, Srednjem in Bližnjem Vzhodu, sta vendar postali najpomembnejši in najbolj pereči vprašanji razprave: »Študentje, družba, Univerza in upor nove levice«, ki po mnenju britanskih študentov nikakor ni v upadu, pač pa doživlja svojo renesanso. Obe temi pa sta kasneje postali predmet vse-spolne diskusije, saj se je tako konferenca kot sama Zveza razbila v tri dele: v prvo skupino, ki bo nadaljevala svoje delo v okviru liberalne stranke in je prpričana, da je uresničenje študentskih zahtev tako na univerzi kot v širšem družbenem protoru možno le v parlamentu in preko njega, drugo skupino, ki se bo od stranke odcepila in ustanovila novo organizacijo, in tretjo, ki zanika možnost vsake organizirane dejavnosti in ki je predlagala neposredno delo v univerzah, posamezna univerzitetna središča pa naj bi povezoval časopis.

Iniciatorji tretje skupine so bili študentje warwiških collegeov. »Niti najmanjšega dvoma ni,« piše v njihovem proglasu, »da sta liberalna stranka kot gibanje mladih liberalcev upadala... Sami ne vemo, kam plovemo s časom in s svojo nemočjo imenitno odsevamo pomanjkanje natančnejše usmeritve v levici na sploh in študentskih levici posebej...« Po mnenju piscev tega pamfleta je ena glavnih študentskih nalog ponovno prevrednotenje ideologije in iskanje možnosti novega političnega dela. V celoti ugotavljajo pisi nezmožnost tripartitarnega sistema v Britaniji kot tudi posameznih strank pri kompleksnem reševanju socialne in ekonomske problematike. »Seveda ni niti v mejah tega zapisa, niti v moči njegovih podpisnikov, da bi predlagali novo, konkretno ideološko orientacijo, čeprav morajo njegovi pisci priznati, da se jim zdi potrebno razmišljati o terminologiji marksistične ideologije. Pomembno je, da bi morale eksistirati strukture za svobodno, racionalno, demokratično odločitev o ideologiji in politiki, ki bi sledila ideološkim odločitvam... Ob koncu proglasa študentje odklanjajo sodelovanje v katerikoli obstoječih strank in pozivajo k poizkusu formiranja »izven parlamentarne opozicije«.

V širšem poročilu, ki sta ga konferenci predložila bivši vodja študentov liberalcev

Philip Kelly in Dave Mumford z naslovom »Campus Democracy« se ugotavlja, da »so tudi Trade Unioni že dokončno birokratske institucije in se posebno ob vrhu predajajo pasivnemu samozadovoljstvu... Parlament je postal prizorišče osebnih spopadov »and a talking shop« Njegova moč sicer sem in tja še pride do veljave, predvsem kadar teče beseda o nekaterih socialnih reformah (abortusu npr.), toda v vprašanjih socialnoekonomske problematike igra razmeroma zelo nepomembno vlogo...« Tudi pisca tega poročila se zavzemata za boj »izven institucij«, za delo v posameznih collegeih, individualnih in skupinskih pogovorih tako s študenti kot z delavci, »vsekakor pa ne v organizaciji kateregakoli obstoječega birokratskega telesa kot npr. National Union of Students, ker lahko tako formalna in formalistična soočenja le onemogočajo odkrit in enakovreden razgovor«.

Značilnost krize, ki jo je poizkušala reševati tridnevna konferenca v Cambridgeu, na eni strani popolno odklanjanje institucionaliziranja v okviru obstoječih organizacij, na drugi pa pomanjkanje konkretne ideološke orientacije in nemoč pri soustvarjanju nove ideologije, smo lahko opazovali v »študentskem« letu 1968 po vsej Evropi. Vsekakor imajo »lebede« skupine, ki so se v celoti opredelile zoper tradicionalno politično taktiko največje potencialne možnosti v iskanju novih, učinkovitejših oblik družbenega delovanja. Vprašanje pa si zastavimo drugje: ali lahko že v samem začetku svoje akcije predpostavljamo dolgoročni politični vpliv tistega političnega faktorja, ki ga v angleščini imenujemo »student power«, čeprav se zavedamo, da prav tej »student power« strahotno primanjkuje ideoloških izhodišč? (Ta deficit se npr. jasno kaže v najpomembnejšem trenutku francoske pomladi, v trenutku, ko je gibanje doseglo svojo najrevolucionarnejšo točko, pa se je nenadoma obrnilo po pomoč k komunistični partiji, za katero je bilo vendarle v samem začetku jasno, da bo ostala v boju »za red in mir«). In drugo: kaj danes še pomeni nova (ali mlada) levica?

V celoti je konferenca v Cambridgeu načela najpomembnejša vprašanja študentskega gibanja v Britaniji in v Evropi na sploh. Trenuten izhod, ki so ga našle radikalne skupine v Zvezi liberalnih študentov s popolno osvoboditvijo vseh spon, ki so jih vezale na tradicionalno politiko, pa odpira nove možnosti političnega delovanja.

P. Vodopivec

OB KONFERENCI ŠTUDENTOV LIBERALCEV

(CAMBRIDGE 3. — 5. JANUARJA 1968)

Med levimi študentskimi organizacijami v Veliki Britaniji zavzema Zveza liberalnih študentov — Union of Liberal Students — svojevrstno, a vsekakor ne nepomembno mesto. Svojevrstnost tega njenega položaja je skrita že v samem načinu njenega obstoja — Zveza liberalnih študentov je

ŠEST VPRAŠANJ CIRILU BAŠKOVICU

PREDSEDNIKU IO SKUPNOSTI ŠTUDENTOV
LJUBLJANSKIH VISOKOŠOLSKIH ZAVODOV

Foto: Tone Stojko

1. Kakor si sam omenil na zadnjem zboru študentov v študentskem naselju, so bili študentje obveščeni o izstopu slovenskih študentov iz ZSJ le iz dnevnega časopisja, ki pa je poročalo precej skopo. IO skupnosti študentov doslej ni izdal še nobenega uradnega dokumenta. Ali lahko poveš kratek historiat vzrokov in dogodkov, ki so privedli do takšne odločitve in komentiraš implikacije, ki jih je ta odločitev izzvala v ožji slovenski in širši jugoslovanski študentski javnosti.

2. Kakšen je po tvojem mnenju izhod iz dileme, ki jih je zastavil zadnji zbor študentov v študentskem naselju zastran nujnosti povezovanja in ENOTNOSTI AKCIJE VSE JUGOSLOVANSKE ŠTUDENTŠKE populacije, kar v nekem smislu odreja veljavnost sklepu o IZSTOPU IZ ZSJ in se obenem posredno postavlja kot OVIRA v prizadevanju za ZDRUŽITEV ŠTUDENTOV VSEH SLOVENSkih VISOKOŠOLSKIH CENTROV v enotno slovensko študentsko skupnost. Kakšni so rezultati dosedanjih prizadevanj za združitev?

3. Zadnji čas se soočata predvsem dva projekta načina organiziranja in delovanja nove reorganizirane študentske skupnosti. In sicer prvi, ki se v bistvu ne loči od klasičnega načina posredne demokracije (voljeni delegati na delovnih skupščinah predstavljajo in zastopajo študente, ki so jih volili) in drugi, po katerem se odpravlja delegatski sistem, namesto katerega bi postal najvišji organ zbor študentov, ki bi pooblašal IO za uresničevanje na zboru sprejetih sklepov. Načelo organiziranja naj bi bilo torej neposredna demokracija in spontaniteta. Zanimiv je podatek, da je na zboru v Naselju, dne 17. decembra 1968, sodelovalo dobrih 300 študentov, na redni delovni skupščini teden dni kasneje pa le manj kot 60 delegatov, tako da skupščina zaradi premajhne udeležbe ni mogla sprejemati sklepov, in da je bilo na zadnjem zboru prisotnih več kakor 1000 študentov.

4. Eno bistvenih vprašanj reorganizirane skupnosti študentov je nedvomno vprašanje programa. Da bi bili čimbolj demokratični, odprti in neobvezujoči (avtoritativni), smo se programu ODREKLI. Toda mar ni npr. zahteva po enotnem in samostojnem zdravstvenem varstvu študentov v bistvu programsko vprašanje, ki zadeva vse študente, in mar ni vprašanje, ki bo slej ko prej moralo postati vodilni imperativ študentskih zahtev, to je zahteva po priznanju študija kot družbeno potrebne dela prav tako programsko vprašanje, ki ne more pustiti indiferentnega nobenega študenta. Ali ni potemtakem odrekanje programu protislovno sami praksi gibanja in dejanskim stanjem? Ali ne vodi odrekanje programa dejansko le v slabljenje učinkovitosti študentske akcije in v ozko reformatorsko zapiranje v sfero ekskluzivne študentske problematike, ki se slej ko prej omeji na problem materialnega stanja itd. (kar seveda ni nepomembno) in se tako odreja svoji širši družbeno-kritični vlogi?

5. Kaj meniš o dvofazni ureditvi problema študentskega zdravstvenega varstva, sprejeti na zadnjem zboru študentov 13. januarja 1969?

6. Med študenti se vztrajno širijo govornice, da je zamisel o študentskem radiu naperjena naravnost proti Tribuni na osnovi starega prepričanja, da JE TRIBUNA PREMALO ŠTUDENTSKA. Govori se tudi o sredstvih, ki naj bi jih radio dobil iz neznanega vira mimo proračuna izglasovanega na redni letni skupščini 24. novembra 1968. Ali lahko pojasniš, kako je v resnici, da ne bo nepotrebnih nespo-rizumov ali celo sporov?

1. Res sem na zboru študentov 13.1. povedal, da so bili študentje in sploh jugoslovanska javnost obveščeni o izstopu slovenskih študentov iz ZSJ le s Tanjugovo novico. O tem je pisal tudi novinar lista Politika, ki pa v našem ožjem prostoru ni zadosti komunikativno sredstvo obveščanja. Omembe vreden je slednji članek zato, ker nasprotno Tanjugovi preprosti novici o odcepitvi pravi, da slovenski študenti niso še de jure ločeni od ZSJ. Vrh tega našteva razloge, ki jih je naš študent, še iz prejšnje mandatne dobe skupaj s petimi drugimi ljubljanskimi študenti člani zvezne konference ZSJ, uporabil v dokazovanju trditve, da zlasti tisti čas — konec decembra preteklega leta — bolj v zamisli kot v praksi sedanje združevanje in delovanje študentov v Ljubljani po svojih temeljnih načelih ni enako, se kakovostno razlikuje

od načel družbeno političnega združevanja študentov v ZSJ. Ob domnevi, da naša sprememba pomeni razvoj, in pristop k ZSJ v drugih jugoslovanskih visokošolskih centrih kot k dani, v trenutku razprave na zvezni konferenci nespremenljivi organizaciji, nespremenljivi v osnovnem načelu družbenopolitično določno usmerjene vsebine, ob statičnem opazovanju ZSJ in ob upoštevanju dinamike naših sprememb torej (glede na osnovno razliko: družbeno politična organizacija študentov proti statusno samoupravno zasnovana na apolitična skupnost študentov) je naš kolega v Beogradu upravičeno izjavil, da de fakto nismo del Zveze študentov. Ker je pri tem uporabil besedo izstop, pri čemer je treba priznati, da je za oblikovno plat svoje razprave dobil blanko menico ožjega dela izvršnega odbora, je bila razprava, zamišljena kot informacija o »reorganizaciji« v Ljubljani, interpretirana kot objava dokončne odcepitve, zato je zbudila v forumih ZSJ in nekaterih forumih v ZK v drugih republikah dokaj razumljive reakcije. Segle so tudi do nas — predvsem z namenom popolnejšega informiranja pri viru samem. S tem so nas prisilile določiti vlogo in pomen naše skupnosti v organizaciji jugoslovanskih študentov prej, kot smo nameravali. Tako so dozoreli in bili sprejeti sklepi zbora študentov 13.1.: ostanemo v ZSJ, če nam dopusti notranjo avtonomijo, še več — delovali bomo kot faktor presejanja sedanje ZSJ tudi v zveznem merilu, in sicer znotraj nje. Tak sklep je sprejelo tudi predsedstvo ZSJ.

Tak sklep ni v nasprotju z informacijo — razpravo v Beogradu, saj delujemo samostojno na načelih, ki so drugačna od načel ZSJ; to pa ne pomeni, da nismo del jugoslovanske študentske populacije, jugoslovanskega študentskega gibanja ter ZSJ, kakršna je v praksi (ali načelne ZSJ — saj jo je življenje svojim razmeram skladno »reformiralo«, krnilo njena načela. Mi smo se odločili to priznati; po nekaj letih neplanirane »reformacije« smo zavestno in zelo korenito spremenili ZSJ v Ljubljani, seveda načelno). Na drugi strani je naš sklep tudi odsev realnega političnega stanja v družbi, kjer se avtonomnost narodnih in teritorialnih občeštev stežka izvija iz primeža nasilne, nenaravne enakosti v resnici različnega, kjer se etatizem kot manifestacija ogroženih parcialnih interesov še konfrontira s samoupravno zasnovano družbenega delovanja in razvoja.

Skupnost študentov v Ljubljani torej ni izstopila iz ZSJ, za nas še vedno velja, seveda le pravno-fiktivno, sedanji statut

ZSJ. Vest o »izstopu« pa je povzročila nujnost novih razjasnjevanj in opredelitev in je pomogla k širšemu seznanjanju študentov z »reorganizacijo«, še več: povzročila bo (delno je že) razlagljanja o evoluciji ZSJ med vsemi jugoslovanskimi študenti. Če ne upoštevamo neuresničljivega: »Lahko bi... (bolje diskutirali v Beogradu)«, moramo biti, paradoksalno, a resnično hvaležni tisti oblikovni ostrini in delni dvomnosti informacije, ki je hitreje, kot smo računali, privedla do opredeljevanja mesta skupnosti študentov v jugoslovanski študentski populaciji ter do utrjevanja in dodelave njenega koncepta med študenti v Ljubljani.

2. Iz prejšnjega odgovora izhaja, da navedeni dilemi ni. K dvema že navedenima razlogoma za to, da smo ostali v ZSJ, je treba pridati še tretjega, praktično važnega: če želimo uspešno sodelovati z drugimi jugoslovanskimi študenti, kadar je to obojestransko koristno ali celo nujno, se moramo z njimi povezovati z njihovimi organizacijami, predvsem Zveze študentov Jugoslavije in njenih organov. Takšno sodelovanje pa seveda ne nasprotuje povezovanju z mariborskimi in piranskimi študenti, saj je tudi to delovni stik z jugoslovanskimi študenti, le da v republiških okvirih; v teh mejah zato, ker republika v mnogočem samostojno ureja družbeno življenje na svojem področju in je torej naravno sodelovanje študentov znotraj republike, kadar ta ureja zadeve, ki so tako ali drugače važne za nas.

Zatorej problema odnosov med ZSS in ZSJ kot »konkurenčnih« organizacij sploh ni. ZSS ali kakorkoli jo bomo že imenovali je zamišljena le kot organizirana možnost koordinacije dela, kadar gre za skupne interese in je zaželen enoten nastop zaradi večje učinkovitosti. Mnenja študentov, ki študirajo v Sloveniji, se oblikuje v Ljubljani, Mariboru, Piranu; če se ujema, govorimo o enotnem mnenju slovenskih študentov posebej. Organizacijsko bi izpeljali ugotavljanje enotnosti ali neenotnosti stališč, kadar bo to potrebno, s konferencami enakopravnih delegacij vseh slovenskih študentskih centrov. To je hkrati sodelovanje tudi z ostalo slovensko mladino; sprejela ga je tudi ZMS v odnosu do organiziranih študentov.

Trenutno je z Zvezo študentov Slovenije takole: v osnovi se mariborski in ljubljanski študentje s predvideno ZSS strinjajo. Naš zbor 17.12.1968 je takšno odločitev sprejel tudi že uradno, Mariborčani pa še ne.

3. V praksi ni mogoče, še manj pa je potrebno uresničiti le en način dogovarjanja študentov. V ubeseditvi dogovarja-

nja študentov za učinkovanje se »kriva« rešitev odnosa med neposrednim in posrednim demokratičnim načinom organiziranja skupnosti študentov. Zato opredelimo učinkovitost! Ta je odvisna od dveh: od množične zavzetosti za določen cilj, za akcijo v vsaki študentski skupnosti (letnika, oddelka, fakultete, kluba, skupine univerze) in od realnosti zastavljenih ciljev v danem okolju. Pojem demokratično se ujema s pojmom učinkovito v tem, da le tvorni množični dogovori omogočajo aktivnost, ki uspešno uresničuje množični interes in postavlja dokaj realne cilje (če odmislimo sicer vedno navzoče elemente demagogije). Demokratičen dogovor je mogoče doseči le tam, kjer je že v stvarnosti zadosti razširjena enakost interesov in teženj — in samo akcija, ki uresničuje takšne interese in težnje, je lahko tudi učinkovita.

Dileme med bolj ali manj demokratično obliko dogovarjanja ni mogoče postavljati, če ne opredelimo kriterija. In če je kriterij kvaliteta sprejetih vsebin, kvaliteta z vidika takšnega ustreznosti ožjim in širšim družbenim interesom, da je mogoča tudi dosledna uresničitev, potem se »dileme« med neposredno, zborovsko-množično in posredno, predstavniško-delegatsko izvedbo faz priprav za akcijo prenesejo v konkretna okolja študentskih skupnosti različnih nivojev. Ker so ta okolja različna, ni mogoče postaviti enega pravila za razmerje med neposredno in posredno demokracijo, ampak je to zadeva letnika, skupine, kluba, celotne SS v Ljubljani, kjer vsaka skupnost kombinira obe možnosti tako, da optimalno zadostja kriterij kvalitete sprejetih vsebin z vidika družbene ustreznosti in uresničljivosti. Načeloma smo se odločili samo za demokratičen dogovor, tam, kjer je izoblikovan kot posreden, delegatski, pa načelo imperativnega mandata ohranja vsebino neposrednega, demokratičnega dogovarjanja. Ponavljam: načelom samo sicer ne, ampak v praksi uveljavljanja stopnja imperativnosti mandata.

Zavedati se moramo, da je sistem delegatskega, če hočemo poslanskega predstavljanja študentov nujen (pri sedanjem stanju) v samoupravnih organih šol in domov, telesih družbeno političnih skupnosti itd. To vprašanje je neurejeno pri organiziranem delovanju študentov razvejanih fakultet in na nivoju cele SS, ko iz tehničnih razlogov ni moči pogosto sklicevati in voditi zborov nekaj sto ali tisoč študentov, in kar je še važnejše: ni moč pričakovati samo najboljših sklepov, saj ni nujno da je vsak zbor zadosti reprezentativen. Skupščina delegatskega sistema se tem slabostim izogne, privede pa drugo: če imperativni mandat v praksi ni uveljavljen, se skupščina spremeni v navaden zbor sto študentov, obdrži pa zelo velike kompetence. Izvršni odbor se bo zato nastanjal na obe obliki — na univerzitetne zbornice takrat, kadar se sprejemajo važne odločitve načelne narave, na skupščino pa v ostalih primerih, pri tem pa se skupščine lahko udeležijo vsaki študent. Ali nam bo vedno uspelo izbrati pravo možnost? Prizadevali si bomo.

Na koncu naj še enkrat omenim problem imperativnega mandata študentskih predstavnikov. Kjer obstaja posredno odločanje (odločanje po posrednikih), so za njegovo demokratično pripravo odgovorni voditelji skupnosti, ki voli svoje predstavnike — delegate, za dosledno ravnanje po teh dogovorih pa so odgovorni izvoljeni predstavniki, toda le v primeru, če do dogovorov sploh pride. V vsakem primeru pa študentskim delegatom še vedno ostane dolžnost poročati o svojem delu, seznaniti z njim študente in zaprositi za soglasje.

4. Dilema, ki jo navaja vprašanje in ki je še vedno dokaj razširjena med študenti, zlasti pa kritiki koncepta Skupnosti študentov, izvira iz ozkega tradicionalnega pojmovanja programa. Vsaka Slovenska zavestno usmerjevana dejavnost je programirana. Ljudje se združujejo v skupine na podlagi realnih soddvisnosti, kar se očituje v povezovanju na podlagi identičnih interesov. Da bi jih bolje uresničili, si pripadniki skupin, strank itd. izdelajo načrt uresničevanja — postavijo si cilje in začrtajo delovanje za njih izvedbo. Temu pravimo program in programiranje. V klasični obliki poteka navadno v ožjih elitnih skupinah, običajno predstavlja zgoščevalno jedro zbiranje ljudi, katerih (temeljnim) interesom več ali manj ustreza, denimo, politični program neke skupine ali stranke.

Odrekli smo se takšnemu sestavljanju programov, ne pa zavestnemu usmerjanju našega dela. Končno, kaj pa so sklepi zborov in skupščin, sklepi sestankov letnikov, skupin, klubov, forumov itd. drugega kot zavestna usmeritev v akcijo, ki bo zadovoljila določene interese, cilje navedenih skupnosti študentov? Ti in takšni sklepi, doseženi na demokratičnih posvetovanjih v boju mišljenj so program, ki organsko raste med študenti samimi nasprotno kabinetnemu oblikovanju a priori programov, kjer množici (študentom) le osebno opredeljevanje za ali pro-

MARKO ŠVABIČ

ZASUK

Zopna pripovedka, Tribune — Za založbo Tribune —
Ureja Marko Švabič — Za založbo Tribune —
Natisnila tiskarna CP Delo Ljubljana 1989

nje je rekel: »Saj to je pa čisto enostavno!« Marta je gledala zelo debelo, kajti nikoli sine bi bila mislila, da zna prašič računati, in četudi je še tako bister kot naš, si je porekla, me to zelo čudi. Takoj mu je pomolila svinčnik in Ambrozij je v pičli minuti izgotovil celotno domačo nalogo. Marta se kar ni in ni mogla načuditi čudežnemu stvoru; a nenadoma se je grenko prestrašila, kaj če izvesta očka in mamica... potem bi bilo hudo. Ambrozija je poprosila, naj nikar ne pove nikomur, da ji je napravil domačo nalogo, in on ji je možgato obljubil, da je ne bo nikomur zaožil. »Samo pod pogojem,« je dejal, »če mi boš odslej vedno prinesla domače naloge.«

In tako sta imela Ambrozij in Marta skrivnost, zadovoljstvo pa je bilo obojestransko: Marta je imela odslej najboljše domače naloge, Ambrozij pa se je čudovito kratkočasil.

»To je hudo, hudo, prehudo...« je kljub skrivnosti kmalu spet premišljeval in temna senca mu je legla na obraz. Prišel je hujšati, že ves teden se ni dotaknil hrane, postal je bled, dobil je vročino, in prav vse je kazalo, da je hudo zbolel.

Prijazna družina se je silno prestrašila: poklicali so veterinarja, ki je ves presenečen ugotovil naslednje, kot je govoril:

»Ampak ljudje božji, kaj vam pa je, saj ste čisto nori: že dvanaest mesecev, pravite, da ga imete. Zares čudno! Nikoli bi ne verjel, če zdajle na lastne oči ne bi videl, da utegne takšna divja žival preživeti tako dolgo v jetništvu. In da je doslej vedno jedel! Skoraj bi ne verjel. Ali ne razumete, da so vas ogoljufali: podtaknili so vam merjasca namesto domačega prasca!«

Oče, mati in hči Marta so se čudili: Le kako, da sami niso ugotovili tega! Veterinar je predložil, da bi bilo merjasca še najbolje čimprej zaklati, kajti zdaj da je uboga žival sele prišla k sebi, v nji se je prebudil klic divjine, in jasno, želi si svobode.

Oče in mati sta dala živinozdravniku popolnoma prav. Obljubila sta, da žival že naslednji dan zakoljeta. A podoba je bilo, da jima veterinar ne zaupa kaj prida, zato je oče urno skočil po nož in ga jel brusiti. Tedaj je živinozdravnik pomirjen odšel. A čez slabih pet minut se je ves zadihnan vrnil in dejal, da je še bolje tako.

»Kako?« sta ven glas vprašala oče in mama.

»Tako, da merjasec nekaj dni ni jedel; vsa odvečna maščoba je splahnela, ostala je le ona zlahna mast in pa meso za v dim.« Potem se je še enkrat poslovil, a ko je že držal za kljuko, se je zasukal na peti in zabičal prijazni družini, naj žival gotovo zakoljejo. »Če ne zjutraj, pa vsaj popoldne.«

Materi je šla prizadevnost tega človeka prav do dna srca, zato mu je obljubila kračo. Zdaj je živinozdravnik dosegel svoj namen (že ves čas si je namreč močno želel krače tega lepega primerka divjega prašiča) in je pomirjen odšel z zadovoljnim licem.

(Nujno je povedati, da ti pogovori z živinozdravnikom niso tekli vpričo Ambrozija.)

Kaj pa Marta?

Da, Marta: ubogo dekletce se je silno prestrašilo, ko je slišalo, da bodo zaklali tako pametnega prašiča. Njej je bilo prav malo mar, ali je Ambrozij domač ali divji prašič, prirasel ji je bil k srcu takšen, kot je pač bil, postala je njegova prijateljica. Zato ni vzdrža-

13 nismo več otroci. Dosti kamibalizma, saj smo dar že enkrat za vselej konec teh neslanihosti. »Stoj na mestu, kjer si!« je zapretila Marta. »Jubkovala mati ter se ji hotela s temi slad-

»Marta, otrok moj, ljuba Martina...« jo da je izgubil dar razsodnosti.

»Otrok ljubi, saj se ti meša...« je pričela mati, oče pa je brez upa sedel na kamen ob cesti in zakopal obraz v dlani: jokati je, kajti srce mu je krvavelo ob pogledu na uboga otroka, ki se je tako usodno prestrašil volka.

povejša samo eno: je živ? Je se živ? teta privratiti do vsevesoljne resnice. »Zdaj pa vrtele z njim v zrak proti staršema, kot bi ho- Ambrozijem.« nenehno je pretila s prstom in To je bila vajina zadnja potegavščina, to z tu zares tako pametne živali, zdaj pa je konec. prasič, vse sem verjela, tudi to, da so na sve- mem več. Verjela sem vama, da je Ambrozij zdaj sem odrasla. Vedita, da vama ne verja- neznana in neukosti. Zdaj pa je temu konec: vem čem vsem, da sta me le obdržala v temi kila. »Leta in leta sta mi tvezla pravilice o kaj- torej, še vedno bi me rada takole, ha!« je re- zedmi koraki je stopila proti staršema: »Tako- dejala ter uprla tenki ročici v ozke boke; z gro- je berač, ki me je bil ugrabil.« je približaje A tokrat Marta ni več verjela: »To ni volk, to- poletj pa vse bolj urno in odkrito.

re, ki pa se je že sama od sebe pričela umikati ti ob pogledu na sivo mrcino poleg njune hč- »Marta, beži, volk!« sta kritnila oče in ma- ceste.

težke beraške noge, pobrisal zdolž prašne

a Marta se ni pustila znesti. Strmo navzgor je zapičila v berača svoj mladi pogled in ukazovalno zavpila:

»Takoj me imate za izpustiti, danes mi ni do šal, zlasti pa ne do neslanih, kot je tale. Doma imamo pametnega prašiča...«

»Pametnega prašiča... hahaha, ta ti je bila pa slana šala,« jo je robustno prekinil berač in si še naprej ogledoval ovčko v svoji bisagi. Premišljeval je, ali bo iz nje slastna pečenka.

»Pametnega prašiča,« je nadaljevala Marta, kot bi se je beračeve bodice sploh ne dotaknila, »ki sploh ni prašič, ampak je človek! Takoj me izpustite, kajti ure so mu štete: jutri zarana ga bodo zaklali, če ne ukrenem kaj zoper to, izpustite me, dokler sem še dobre volje, sicer... sicer se premislim in pustim, da me odnesete še naprej, a potem pazite, potem odgovarjate za človeško življenje, zato se ne bom več šalila...«

Beraču je šla groznja očitno do srca, a nika- kor se ni maral odreči tako dišečemu plenu, kot je tale mlada ovčeka, saj bi se tako lepo cvrla na ražnju, poleg tega pa bi imel na zimo topel kožušček okoli vratu, ali pa morda mehko podlago v čevljih, ki so že sedaj v popolnem razsulu.

Končno se berač odloči izpustiti ovčko na prostost, kajti zavedel se je hude kazni, ki bi ga utegnila doleteti radi kraje drobnice. Zdajci se je iz hoste začulo lomastenje, tudi zato je berač urno razprl malho. Marta je zlezla na plan in si pomela oči. Težki in nagli koraki iz gozda so bili že skrajno blizu; na robu goščave sta se prikazala Martina mati in oče.

12 »Medvedji, beži, uboga ovca!« je hripnil be- rač in jo jadorno, kolikor so mu to pač dovolile

nočno posodo, tako se je moral sele nanovo ološke potrebe: od malega že ni več hodil na je moli samo še natin, kako je opravljal fizi- gano, celo boljše morda, kot takole. Zdaj ga še pomislil ni, da je življenje lahko tudi prej: v noč, mu je bilo priležnejše kot kdajkoli prej. njezovi želji nemudoma ustregel in pod strop v kletki pritrdil žarnico, vendar ne premoteno, ku pred spanjem se kaj malega prebrati, so kletki rad imel žarnico, tako da bi mogel o mra- je Ambrozij nekega dne izrazil željo, da bi v smejal, kot bi bil skrivaj na nekaj ponosen. Ko bro vedeti... »Oče pa se je samo pritajeno ga, saj ves, kljub vsemu ne moreš nikoli do- vedno zresnila in dejala: »Marta, ne delaj no te- gladila po vratu. Ob takih prilikah se je mati tsnila roko med dvema palicama v kletko in ga- lgrico, kdo ga bo smeleje pohvaliti, hči pa je po- mli, drug pred drugim so se postavljali in se šli ga prišli gledat, ves čas so se o njem topilo me- popoldne, ko so bili vsi prikovani v zavetje, so zelo prijazni in vlijudni do njega; kako deževno set ali dvanaest let stara, zakaj vsi so bili vedno po svoje vse: oče, mati in zlasti hči, kakih de- Družina se mu ni zdelala slaba. Vsi so mu bili Tako je bil bistroumni Ambrozij v reji.

skriti za slabše čase pod slamo. krat ni pustil kakega zaloga, bodisi da ga je pa se ji je tako močno privadil, da enkrat sam- tako upirala, da je jel izgubljati tek, pozneje se je tako hrana Ambroziju sicer upirala, celo ke od kosila ter drugih dnevnih obrokov. Sprva različnejšo hrano, večjina ostanki in odpad- lo odprati samo od znanje strani, sipali naj-

privajati, včas pa se mu je zdelo to tako odveč in brezpomembno, da je naredil kar leže v slamo.

Ko je tako prebival v svoji kletki že najmanj pol leta, je lepega dne opazil, da se je že zelo zelo zredil: obleka mu je postala pretesna, hlače so zadaj počile po šivu, trebuh pa je silil na dan, jel se ga je lotevati nemir. Vsekakor pa je tudi zdaj skozinsko zaupal in računal s prijaznostjo družine dobrotnikov, a bilo mu je malo nerodno zahtevati od teh dobrih ljudi še takšnih stroškov; sklenil je počakati, da bo morda kdo od članov sam od sebe spregledal njegove težave okoli pretesne obleke. A nihče ni opazil Ambrozijevih težav, zato se je še nekaj mesecev kar naprej redil, vse dotlej, ko zares ni bilo več vzdržati v teh že davno pretesnih cunjicah. Tedaj pa se je odločil.

Ko mu je nekega dne dekletce prineslo kosi- lo, ji je prav potihoma zaupal, kaj ga teži. Deklica je zmedeno prikimala, podoba pa je bilo, da ga ne razume popolnoma, in je stekla k ma- teri, ta pa je zvečer povedala možu, da si je oni čudaški prašič zaželel novih hlač. Rekla je z očitkom v glasu: »Že ves čas sem vam dopove- dovala, natanko sem čutila, da ta žival ni brez neomadeževane vesti, vedno sem vam govorila, da ne moreš nikoli dobro vedeti, kaj se plete v glavi te zverine... na, zdaj pa imejte, kar ste hoteli, ko me niste ubogali.« Mož pa se je silno razburil in je rekel: »Kaj pa vendar misli, pre- kletu prase! Kaj mu ni dovolj, da toleriram vse njegove muhe — hoče brati, ajd, v redu, pa naj bere, čeprav je malo čudno, a če ne more dru- gače, pa naj bo... zaželi si žlice, no ja, če že hoče, pa naj je kot človek, zahteva nočno po- sodo... ja za boga vendar... saj vse to ne-

Ambrozij je že slovel po svoji bistrumnosti, a bil je izredno slab študent, bil je namreč strahovito len; govorilo se je celo, da ne potrebuje, pa da si drugega tudi ne želi, kot globoko mehko posteljo in dosti okusne hrane. To pa je bila gotovo izmišljotina ali nesramno napolcevanje, kajti Ambrozij se je še predobro zavedal, da bo moral nekega lepega dne poskrbeti za rezine in drobtine lastnega hlebca, zato se je, kolikor mu je le dopuščala sitna lenoba, vsestransko izobraževal — in pri svojih dvajsetih je umel in obvladal že marsikaj: znal je kuhati, znal je šofirati avtomobil, znal je cepiti drva in prati perilo, za silo je umel ravnati celo z lovsko puško... skratka, Ambrozij je znal delati marsikaj.

Pa mu je nekega lepega dne umrl oče in je tako vrli mladenič ostal brez očeta, ki je bil zanj zlata jama, in mu je ostala le še bolna mati, ki pa je bila tudi že precej v letih, in tako ji je od vsega hudega pa še od neutolažljivega žalovanja za umrlim možem kmalu počilo srce: Ambrozij je ostal čisto sam na svetu.

prašič, ko ga koljejo, in prav zdaj se je iz njene hiše razlegal takšen vik.

»Pa ne... pa ne da bi...« jo je spreletelo in bliskovito je šinila k vhodnim vratom, kjer je trčila v živinozdravnika, ki je pod pazduho stiskal gladko odrezano človeško roko, od katere je curljala kadeča se kri. »Nič, nič,« je govoril kot v opravičilo, a bolj v opravičilo samemu sebi. »Samo po obljubljeni krači sem prišel, nasvidenje!« In je odšel.

Marta je skokoma zdirjala navzgor po stopnicah, cviljenje je medtem že potihnilo, vsa zasopla in rdečih lic je planila v Ambrozijevo sobo. Kjer je še pred nekaj urami stala železna kletka, je bila zdaj postavljena mesarska miza iz debelega, surovega in mehkega lesa; na mizi je ležal iztegnjen velik merjasec, pravi lepoteč svojega rodu, v srcu mu je tičal nož, in kakor je Marta pričakovala, bil je brez prednje desne krače.

SPOMLADI 1967

vendar ljudje! Mi lahko, prosim, povesta, kaj sta pravzaprav hotela doseči s temi lažmi? S tem, ko sta me dan za dnem prepričevala, da je ubogi fant v kletki prašič? Ja? Lahko? Malo je pomolčala, nato pa brž povzela: »Verjetno ne. A jaz vama povem: ves čas sta se bala, da bi se morda poročila z našim rejencem Ambrozijem. Čim sta ga vzela v rejo, sta poiskala njegovo ranljivo mesto: vtaknila sta ga v kletko, kjer bi lahko ves dan lenaril in jedel. A jaz sem vaju kmalu spregledala, kaj kmalu sem vaju spregledala; spat sem hodila k Ambroziju skoraj vsako noč sem bila z njim. In zdaj sem noseča, da vesta.«

Mati se je brez zavesti zgrudila k nogam jokajočega očeta.

»Moja hči z merjascem,« je šepetal oče v blodnji in lomil roke nad glavo.

»Ne drzni si ponoviti,« je zakričala Marta, »še danes se poročim z njim!« To je kriče ponovila in vsa iz uma stopila proti brezmočnima staršema. Grede je pobrala s tal težko gorjačo, a starša sta jo še občasno po vseh štirih ubrala proti gozdu in tam izginila v goščavi. Marti se je nekaj hipov zdelo, da se obnašata tako tacajoče, brundajoče in momljajoče, kot dva medveda, ki sta se ravnokar nalizala medu in preobedla hrush, pa jima zdaj ni do prepira. Skomignila je z rameni, namrdnila nos, češ kaj mi mar, in odšla domov.

Ze zunaj ograde je zaskišala rezko cviljenje, ki se je, kot je vse kazalo, razlegalo prav iz domače hiše. Kot vkopana je obstala, nič več se ni mogla premakniti z mesta.

Kaj je res prepozno? Kaj je zares prepozna? Nekoč davno je bila že slišala, kako prepeva

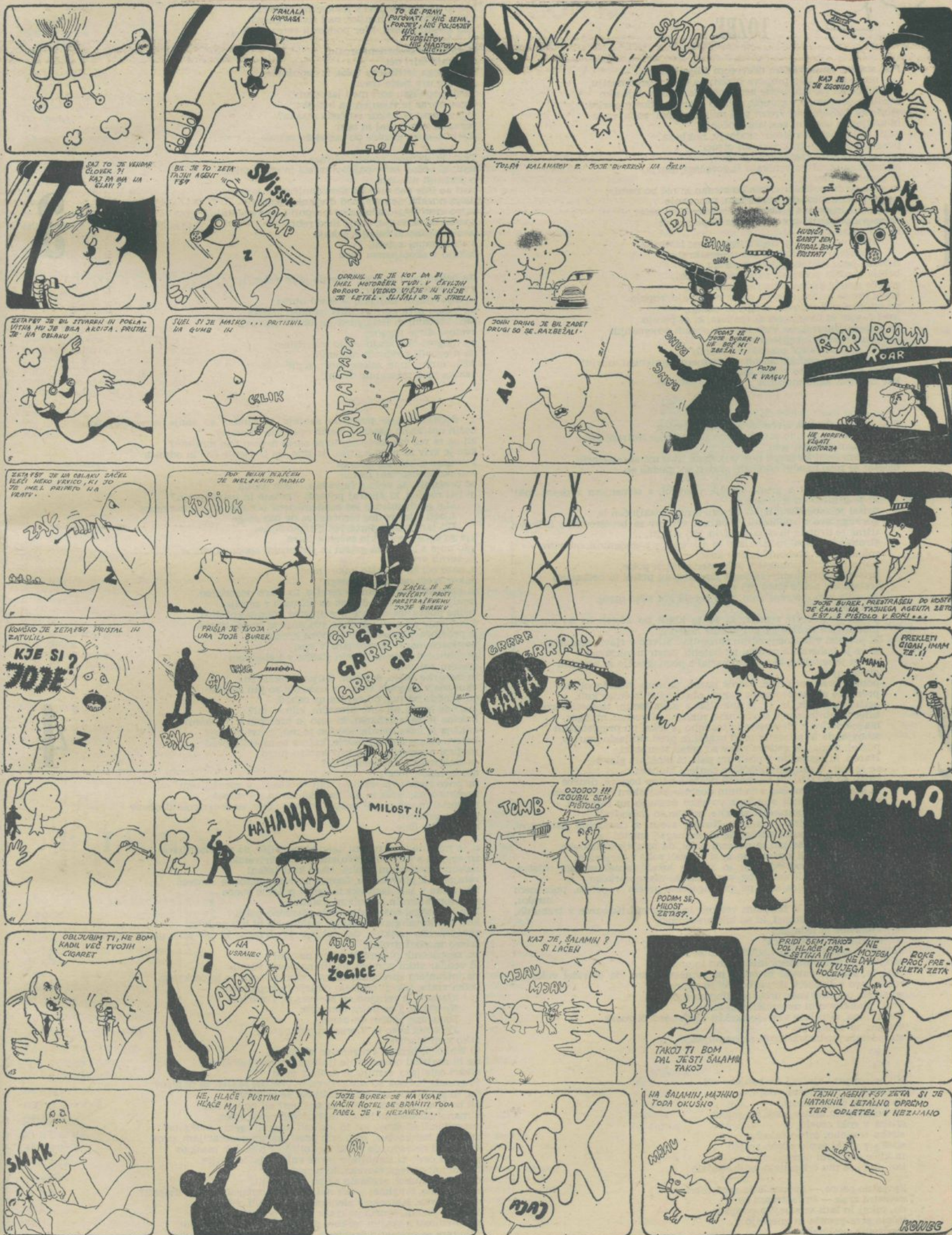
Ker je bil slab študent, imel pa je dovolj zdrave soli v glavi, je sklenil študij za vselej obesiti na klin in se posvetiti golemu zaslužku. Zaslužiti pa se v njegovo smolo ravno tiste čase ni dalo kar tako enostavno ena dva tri, posebno lenobneži so pogosto zelo radi obviseli med nebom in zemljo prepuščeni dobri volji lepega vremena, slej ko prej pa so ostali večkrat lačni ko siti. No, Ambroziju je po starših ostalo nekaj družbenega imetja, ostalo mu je recimo stanovanje, in dokler so mu to stanovanje pustili imeti, je še za silo šlo: večino dneva je prespal, potem pa je že kako prišel do nekaj malega hrane, ki jo je redno nemudoma lačno pogotnil, da je lahko spet za nekaj ur zlezel v posteljo, če ni bil tam že prej. Ko pa mu je država stanovanje odvzela — kajti da bi imel nek mladi nihče celo stanovanje le zase, to pa že ne gre — je postal Ambrozij občinski problem: Kam z mladim možem, ki je sicer zelo bister, a brez vseh kvalifikacij, mimo prirodne bistrosti pa mu ni dana nobena izjemna vrlina? Kam?

Končno so občinski možje sklenili sedaj od lakote in zaspanosti že čisto zmedenega Ambrozija dati v rejo.

Družina, kamor je bil Ambrozij določen v rejo, mu je sredi stranske sobe postavila dokaj prostorno kletko, ki je bila od blizu še najbolj podobna kokošnjaku, le da so bile rešetke je-klene namesto lesene, kot je to navada pri kokošnjakih. Notri so mu lepo postlali s slamo, ki so mu jo potem tudi redno vsak drugi dan zamenjali s svežo; in po tej poti je mogel Ambrozij ves ljubi dan preždeti v topli slami, preležati ali pa prespati v trdem snu. Ob zgledju ležišča je bilo k rešetkam pritrjeno korito, v katero so skozi posebno okence, ki pa se je da-

TAJNI AGENT ZETA F 57 ALI KAKO JE ŠALAMIN BIL LAČEN

ZIUKO MAROSIC

VLADIMIR GAJŠEK

PESMI IZ CIKLA ODA MORJU

TOŽBE

1 Pod starim visokoraslim drevesom ždi krokarji —
nihče ne ve, kdo prepeva blažen na ulici v predmestju,
nihče ne ve, kdo ubije nenadoma lajež in volče oko
medtem prepevajo v gorečih zalivih morske ptice-roparice:
studenci usihajo nad vrtovi pod milim nebom, voda, voda
ni zasijala v očeh, ni zasijala v očeh!
kajti voda usahne v sivem skalovju, nekje za
posebnimi obličji in križanimi otroci;
pesmi in potoki vznikajo iz grobov,
spomini in otroštvo vznikajo iz gorečega morja,
iz gorečega morja,
ki nikogar ne pričakuje; vse bo zaman in nič bo nemir;
nagib v križu sledi daljnemu letu, potovanje
čez morje in skalne grebene in čez skopljeni veter
se znova pričinja; potovanje čez slepe zidove
in čez vidno cvetje;
nihče ne zasluti prvega snega, samo lastovke
preperejo nebo kakor kos belega kruha;
morska pena diši in v slanem jeziku
brblja otroški postržek z morskimi črički,
goreče morje kliče civilizirane poslanke,
besni lov se pričinja, ptice-roparice ropajo, ropajo
po opustošenih valovih, letajo po penah;
med časom in časom, skozi vsa leta, ki se penijo
na gorečih valovih, na vseh heraklitovskih pojemanjih
cvetejo krokarji in ptice-roparice;
o slepi preroki, slepi preroki na večnih
potovanjih, na čudnih ladjah, na čudnem, ognjenem morju!
oljčne vejice, oljčne vejice zacvilijo
kot drevesa samomorilcev...

2 Stal sem na svojem živčnem domu, naslonjen
na okno, ko so se tihe ure vročično zlele v moji Notranjosti,
brbljal sem, brbljal sem,
v roki sem čutil zarjaveli nož, pokopani niso nič spregovorili,
ničesar se niso naučili od živih, gledali so, gledali so
in niso videli:

prišel je kmet z grudo zemlje v zenici, s semenjem v desni roki,
ki je drhtelo od žive slasti,
prišel je zapuščen, izpiti, prazni igralec, izključen iz
gorkega sveta (pobegnil je zaradi žvižgov in brezštevlnih krikov),
tišina je drhtela in ciljala v grlo, kaj storiti,
Grohar je zaspal med sejanci in macesni, z začudenimi, odprtimi
rokami si je prebodel kužno kožo,
polje je skril polmeseč, polmeseč je skril polje,
prisluhni, prisluhni, taščica z jagodastimi prsmi in belkastim
trebuhom, nekje čisto pri grmu
je sedla v moj živčni dom, zdaj čeblija kot slepi otrok
kot slepi otrok;
prišel je grbasti zvonar, ki se je klatil po kleteh in so mu vzeli
možgansko skorjo zaradi grešne nesreče,
ki je hotel v blaznem ritmu spremljati sirene v rjavih srajcah,
ki se je bohemsko potikal po hotelih, lačen in vihrajoč,
prišel je natak, ki se je ukvarjal s pornografijo in usahlim
občutenjem,
policaj brez uniforme, paznik parka, uničena in zadovoljna,
preroško sta se pretepała zaradi obveznosti in česar koli,
prišel je vojak, ki se je smehljaj z oddaljenim, tigrastim gobcem,
tuleč je ubijal svoje sovražnike, nikogar ni poznal, nikogar,
blagoslovljen z ideologijo in tesnobo je tekel po prepletenem
šibovju, da bi pobegnil pred urami in pred cunjasto smrtjo;
poglej, poglej, iz gadove glave so zrasli strupniki,
Haron, ki ognja žar v očeh mu pali, ta ploščata glava
se je zvila v ranjeni klobčič, v ranjeni klobčič,
prišli so vsi tisti, ki so zgetli profesionalne bogove, družbe
in kraljevske rubine, s čudnim dostojevskovskim nasmeškom,
otroci s srčastimi srci in z vojaško pesmijo na ramenih,
tisti, ki so se spominjali samote, noči in so žlabudrali
z zasmeševanjem o nekem Novem svetu, z usnjenimi ustnicami,
ki so se borili sami s sabo, da bi premagali smrtni krč,
ki so se pripravljali za nebesni polet, da bi ubijali lastovke,
ki so se gledali s prezirom in si vkovali roke v žerjavico,
ki so klicali pod odejami in spolno jokali zaradi novega rojstva,
ki so obžalovali vsak zlog, vsak stavek, vsako narkozo,
ki so peli zamirajočo, na pol ugašeno pesem v golem, počasnem
mraku,

ki so se režali z železnim vetrom in dvigovali bajonete v trebuih,
ki so bili brezdomci, ki so bili brezdomci,
kukavice in izdajalci
s križevci na stopalih;

»Ali se ni nekaj zgodilo v soboto? Ali se res ni
zgodilo nič pomembnega med urami in angeli?«
Noč je, sem se smejal in odšel na svinčeno goro, da bi videl vulkane,
rdečo lavo v živčnem tkivu; naprej in naprej
so sikale pepelne reke proti nevidnemu morju,
proti planktonu in neresničnemu času;
slepa okna, zlepljene veke je prekril ognjenordeči vosek,
vročica in brbljanje
sta postala pustinski kruh za izgublence...

Na belem prtu zjutraj, ko ranjene oči
vzcvetijo v čudežnem vonju,
ko jagoda divja zazori,
na belem prtu zjutraj nek lep mrlič
stiska v roki zrcalo,
stiska tesnobo, svojo žalost,
stiska v stiski svojo rdečo srajco
in kliče s štirimi očmi
kot da bi se mu o lepljivih ustih sanjalo

Zavestno sonce — in tisočletja med rebri,
zavestni zrak — in raztrgani čevlji,
da, tukaj in tam se smeji podgane,
iščejo siva gnezda in gnezdiijo
v očesnih votlinah,

mravljinici prilezejo iz mesečne rane
med rebri, med rebri...
divje jagode dišijo po njegovih ustih,
ali je to njegov obraz, ali je to njegov obraz v votlinah?

Sneg in kri stketa mrliško mrežo,
v zraku čeblija svinčeni vrabci, vrabci,
na njegovih ramenih ležijo prijateljske roke,
ki ga ne bodo spremile v mrliško vežo;
kje so tesnobne sveče, kje sijajo sonca
na pritličnih tleh?
kje so križani bogovi s tisočnimi rokami,
kje so jablane in hruške, nad sivimi gnezdi,
nad sivimi gnezdi, kjer podganji veter jezdi...

V zrcalu, v srebrnem zrcalu
zajokajo štiri oči
iz poznega srednjega veka, iz zapoznele,
stenske ure raste trava,
rdeči popoldan zori med jagodami;
čigav obraz je vtisnjen na beli prt,
čigav obraz je kakor voščena maska?
tukaj in tam, tukaj in tam
dišijo ženske ustnice po jagodah; takšna je smrt.

Tisti, ki spi brez zrelega obraza,
tisti, ki večno ždi v pajkovi mreži in razpravlja
o jeklenih mrežah,
tisti ne išče več mojega nerazumljivega Jaza;
divja pozaba ne rase med divjimi jagodami
in po vrsti letajo ščinkavci po polju, letajo, letajo,
spodaj se skrivajo, nekje med rebri
sive digane in čakajo, čakajo
s stisnjenimi zobmi,
čakajo v skopljenem času...

Na belem prtu zjutraj, (morda je že večer?),
v ognjenem ogledalu
izginja njegov koščen, koščen obraz;
na belem prtu zjutraj, med rosnimi gnezdi,
med svečami in jetri, med jutrom in jutrom
cvetejo divje jagode;
na njegovi beli srajci spijo mravljinici,
na njegovih koščenih ramenih
ždi mrtve lune, zelene lune; in nič
vznika med miselnimi vrtinci.

...dozdevanje je podobno sanjam, a vendar so sanje spremljevalke
naših notranjih nagibov, naših časovnih razvojev,
ali pa se ves čas mo' ali se zares neresnično motimo?
kdo je kriv za našo k... da smo, da življenje živi in odmira
z vsakim gibljivim delcem
v neskončnost? kaj nas

ne preganja, še vedno, še vedno, o ista usoda
in isti naklep, ki zjutraj pobledi v solzah in ustvarjanju?
»Le jendi suivant les académiciens occupés au dictionnaire
L'oeil vitreux des hirondelles de bas étage
Un jardin aux parterres d'explosions»,

kje je konec noči, kje začetek jutra,
kdo poje z izbranim grlom za slehernim spoznanjem, za
sleherno vrtnico?

o, naše oči še bliskajo kakor meči,
kakor meči na svežem snegu
in naša stopala še čutijo zemljo, to staro porodnico,
zemlja je v človeku, človek se učloveči v zemlji,
velike pokrajine mirujejo v njegovi udomačeni duši,
a življenje pomeni nenehno vdajanje in pregibljivost
iz prostora v prostor, je globoka korenina,
nespoznavna in nepoznana v nas.
prvobitnost poje mučno in sladko v slehernem
svežem rojstvu;
in lastovke letijo, če sploh letijo, odletele so,
vkovane v jesenski veter, in naše oči so jim sledile
od vzhoda na jug, od severa na zahod;
clair de terre; mi smo nemočni, kdo — mi?
kakšna je naša krhkost, ki smo jo pretopili v ljubezen?
kakšna je naša krivda, kakšen je moj pravi obstoj?
katero sonce zasenči morje, katera tema svita pred
mojimi onemelimi obzorji? katero jutro
je zaskovikalo ob dremavici?
nihče, nihče, nihče
ne pove vprašanja, zato so tudi vprašanja v vprašljivem
neosveščena; izraz in oblika, vsebina in celovitost,
nesmisel in več-smisli, razum in umevanje, tisoč izvirnih drobcev
pada s prahom
na mrliške liste...

o, in mi smo tako močni, tako samovoljni, da premagujemo
znage, da z žrtvami žrtvujemo lastne žrtvenike
našemu mesnemu kruhu; tisočkrat izdani
vstajamo k posvečenju, čeprav ne vemo namena, temveč
skrivamo v sebi lastovke in žgoče poletno sonce
z zrelih žitom in s kruhom opoldne;
kdo bo požgal naše polje, naše pšenično polje,
kdo bo vkoval glave cesarjev v zlato, da bi bili podobni
zgoščenemu pesku?; da, takšna je država, ki se prebuja iz kovine;
železo in zlato drobiž;

na zapuščenih pločnikih ležijo nevidni
in vendar vidni pomeni, da jih najdemo včasih
na jutranjem sprehoju; takrat odprejo triptihe in cerkvena
težka vrata, takrat odprejo oltarje in kopalnice:

»Jamais la religion au secours de l'opinion
Ne s'était à ce point commise

Dans une cabine de bains
J'entraî avec la Vierge en personne»,

tako sem hladen
in lahko bi prižgal Prévertovo vžigalico,
da bi zagledal obraz svoje ljubljene, svoje ljubljene;
stvari oživljajo, zemlja se drobi v prah
in gnezda lastovk so sestavljena iz TRADE MARK in napisov;
da, to je simbol, ampak sprašujem se in kličem,
ali bo živa stvarnost prekrila naš um? ali bo, ali bo?
v manufakturah so ljudje razčlovečili svoje roke,
razvođenili so svojo kri in izsrkali drug drugemu možgane
za nekaj bankovcev; zato sem proti starim generacijam, proti
tistim, ki ne vedo, da so, ki izgubljajo v plinskih maskah
puškine cevi, ki izgubljajo javne vojne! da, lastovke,
ti simboli nekega človeka, ki nenadoma
omahne na ulici, srečamo ga po naključju,
on omahne, omahne: — ali mu bo kdo pomagal, ga kdo dvignil?
da, lastovke, lastovke v slehernikovih žepih, večno
iskanje južnih, žgočih pokrajin, ki so podobne
posmrtnosti s svojim težkim, mrtvim morjem in mirom;
še tam se prelevijo škarjaste ptice v naše čeblijačoče duše.

3

4

spiš:
kaj je rekla svetovna prvakinja v flippru arfur?
rekla je: živi čisto, misli čisto, igray čisto.
to sem ukradel mondinu zato ker mi je on ukradel
ribe.

ženske
ti si ostudnica neumnica pogoltnica ostudnica
neumnica
ti si piktoralische luftsein versaft
ti si kramba baraba drek tupa zriban indijanec
ti si ostudnica neumnica priprava za fuk ostudnica
tebi ne bi dal niti pet par pa še tistih pet par bi ti
vrigel v glavo

kakšne so ženske
ritaste
kakšne obleke nosijo kostime
kakšne imajo lase
na špange
ženske so ostudnice neumnice in reakcionarji
ženske jejo drek
kakšni so otroci
manjši kot odrasli
kakšne so jarabe
kamne mečejo
to so klimbe kurbe indijanci noge so jim čudno
zraščene
in še so važne ženske jejo drek in se jih ne sme
sprejeti v komunistično partijo

si ti tisti
si ti tisti ki si je zabodel nož v trebuh
jaz sem tisti ki si je zabodel nož v trebuh
kaj si si mislil pri tem
pri tem sem si mislil da si moram zabosti nož v
trebuh

je bilo rezilo dobro nabrušeno
glavna je špica rezilo ni tako važno
oč špice je odvisno če se nož fino zarine v meso
od kod ti ideja da si prav z nožem prevrtaš trebuh
ideja je dobra boljša od ostalih
samo težko si je trebuh parati
mnogo teže kot si ga nabosti
zakaj
nož se dobro počuti in se ne mara več premikati
kaj imaš zdaj na tem mestu
votlino

kaj si mi požrl
ti mrgoliš
ti krehuš
ti mrgoliš
ti si morski som
ti si morska uta
ti si mi požrl kekse
ti si napoleon
ti si mi požrl kekse
ti si gnoj
ti si imel očeta ki je škrlil
ti si mi požrl kekse
ti si bedak
ti si morski som
ti si kaifi
ti si ritka dojenčka
ti si opica
ti si ritka dojenčka
ti si mi požrl kekse
ti si bedak

šalamun poka
ti si morski som
to so tvoja polja

I AM THE MOST DANGEROUS SON OF THE GOD

ti si morski som
polomil si mi gozd
v vodo me spreminjaš in me sežigaš v prah
ne morem gledati ne morem dati roke na oči
ne morem se premakniti ne morem narisati živali
ti si morski som
ne morem ločiti vode od neba
srno sem imel in papigo
v rokah sem držal zaboj
gledal sem vrtna vrata kako so se odpirala
ti si riba

jon
kako zahaja sonce
kot sneg
kakšne barve je morje
široko
jon si slan?
slan sem
jcn si zastava?
zastava sem
vse kresnice počivajo

kakšni so kamni?
zeleni
kako se igrirjo kužki?
kot mak
jon si riba?
riba sem
jon si morski ježek?
morski ježek sem
poslušaj kako šumi

jon je če teče srna skozi gozd
jon je če gledam goro kako diha
jon so vse hiše
slišiš kakšna mavrica?
kakšna je rosa?
spiš?

razkrijem se in imam čisto dušo
misliš resno
resno
moliš za vsakega ki ga uničiš
molim za tiste ki sem jih pobil z ljubeznijo
jih brečaš
v usta in med oči
v tilnik
se ti ne zdi nevarno da se pri tem tudi sam uničiš
gotovo da je v nekem smislu nevarno
neprestano moram meriti razdalje
kaj delaš z otroki
zapeljujem jih
jih dosti zapelješ

relativno precej
v zadnjem času se rezistenca počasi dviga
v čem misliš da je vzrok
verjetno v boljšem standardu in večji spočitosti
mlajše generacije

jaz mislim da se bodo bombe v loku izognile
moji hiši

skrij se v zaklonišče
zakaj saj ne padajo bombe
ti misliš da bombe trkajo na vrata
sploh ne mislim da bombe trkajo na vrata
natančno vem da padajo z letal
skrij se v zaklonišče
zakaj saj ne padajo bombe
ti misliš da se bombe napovedujejo
da bi ubile čimmanj ljudi
natančno vem da se ne napovedujejo
da bi ubile čimveč ljudi
skrij se v zaklonišče
zakaj saj ne padajo bombe
ti misliš da se bodo bombe v loku izognile tvoji hiši
ja, jaz mislim da se bodo bombe v loku izognile moji
hiši

počakajmo
kako si oblečen
oblečen sem v temno zelene hlače iz tenke
žameta v črne škornje in sweater
kaj misliš o fiziki
o fiziki mislim da je zelo zanimiva veda
in da bi bil lahko tudi fizik če bi hotel
kdo je tvoja prijateljica
maruška kresé
kaj počneš z njo
najprej ji rečem punčka maruška mamina polulana
potem jo pa vržem ven ker moram delati
ne znaš vskladiti umetnosti in ženske
ne
misliš da so zato umetniki vedno žalostni
mhm, verjetno
kako se bo končalo
končalo se bo tako da se bom poročil
in da bom imel dosti otrok
zakaj
zato ker sem žid
kaj pa homoseksualizem te ne bega
ne, v začetku me je zelo begal, pokopal in izselil
sem dve zelo lepi ženski potem sem šel pa spat s
črncem

kje se je to zgodilo
v rimu
kako mu je bilo ime
kirk
si zato porabil kidričevo štipendijo
zato, ampak kidričeva štipendija je dobro naložena
kaj pa z lepimi mladimi dečki od kataloga si spal
tudi kocbek čaka s svojimi spisi da protagonisti
nob pomrejo

Pavel Lužan BATALJON

abcčdefghijklmnoprsštuvzž	samo
bcčdefghijklmnoprsštuvzž	spočenjanje
cčdefghijklmnoprsštuvzž	v slednji
čdefghijklmnoprsštuvzž	prežeči
defghijklmnoprsštuvzž	vrsti
efghijklmnoprsštuvzž	kjer
fghijklmnoprsštuvzž	žitje
ghijklmnoprsštuvzž	bije
hijklmnoprsštuvzž	v sušnih krajih
ijklmnoprsštuvzž	
jklmnoprsštuvzž	
klmnoprsštuvzž	
lmnoprsštuvzž	na njivi
mnoprsštuvzž	zraste
noprsštuvzž	težnost
oprsštuvzž	in nebo
prsstuvzž	
rsštuvzž	ilo
sštuvzž	klecne
štuvzž	upor
tuvzž	
uvzž	sežiga
vzž	naselitev
zž	ki vzdrži
ž.....	okop
	in pleme
	v molku
	zmage
	in samo
	beseda
	v sestradani
	legi

očeta	v sleherni
matere	vrsti
otrok	blaznih
z žejnim	na dnu
znamenjem	stopal
	in oči
a do kod	za drugim
misel	lovorom
sveti	ki zori
se preživlja	in postavlja
svetloba	kamen
preostaja	meje
	vogelni
	konec
	ruje
	znoj
	pije
	prah
	zahodi
	smisel
do tod	v slednji
sega	bitki
smrt	samo
	spočenjanje
	smeri
	iz gladu
	in klorofila

eden	praznina	
po eden	v popku	
niha	na telesu	
bog	na duši	
postaja	Vstajaš	
	na tesnem	
	pragu	
	čelu	kakor stvari
		pred
		prvino
		pasti
	Rasteš	
	in zmanjkuje	
	zemlje	
	korenin	
		med bedo
	čas	
	ponikne	
	v žetvi	
	sredi poldne	
		žila
		poči
		v zemlji
da rojstvo	v kamnu	
tišči	jalov	
v zrnih	slap	
v jatah	izravna	
urečeno	krater	
od sonca	in nebo	
	da neogibni	
	preostanek	
	kroži	
	v suhi	
	kaplji	
	skoz praznin	
		in se ruje
brez		v golem vidu
luči		
brez	stiska	
odloga	bataljona	

Nadaljevanje s 13. strani

Kaže, da se čas, ki je tako prelomen in usoden, kot je naš, more rešiti v bistveno drugačno prihodnost, v nov razvojni zagon, v zares vsebinsko Novo le, če se na svoj novi vzpon pripravlja z vračanjem na začetke, k prvotnemu, če ob svojem vstopu v nov, višji krog bivanja stopi čez stopnico-prag, ki je sklepi kamen prejšnjega. Koliko bo nekaj novo, določa to, koliko se je začelo od začetka. In če naj sledi nova igra (ne le nje novo dejanje ali celo samo prizor), je treba o človeku, ki bo v igri — in ki je (zmeraj) v igri — vse nanovo razmisliti. Kaj, kakšen, kdo je? In kaj, kakšen; kdo mora biti, da bo v igri, ki ga zajema lahko igral vlogo, svojo vlogo — če že ne (tudi) glavno —, da bo z njo igral res sebe, da bo hkrati, ko bo igral, tudi najpristnejše bival?

Pred vsakim novim (raz)reševanjem človeka mora vse najprej postati — in tudi je zmeraj — problem. Sicer ni smiselna (nova) igra. — Problematičnost je vzmet, gonilo igre. A igra sama ni (v bistvu) »Blodenje«, ampak iskanje, izhajanje (iz problema), razvijanje (»blodnih« poti). Igrivost je več kot vprašljivost. Je najboljši odgovor na (smrtno) resnost sveta. Najboljši odgovor, ker je odgovarjanje, ker skozi njo govori odprtost življenja-Bivanja, ker ni Odgovor...

Skozi IGRO nam je spregovorila (novodobna) Resnica sveta. — Naše ni njeno (oponašajoče) izrekanje — ali celo samo poslušanje. (To bi pomenilo našo popolno vtopljenost v Bit, naše ostajanje izven Ige). Odgovor terja odgovor. Odgovor v igri, naše približevanje Resnici skozi igro pa je dvogovor, pogo-

vor, so-govor — igra sama. Niti moja resnica, niti katerakoli druga resnica, niti sama Resnica sveta ne bo živa, resnična, ne bo ostala, če ne sprejme igre, če ni kos nasprotni igri. Ne velja samo, da je resnica igra, ampak tudi, da je v igri resnica, da je igra sama resnica... (Staro vprašanje: kaj je resnica? se tako postavlja, obnavlja kot vprašanje: kaj je igra?)

Sam s svojo resnico tvegam igro in zato moj problem ni svet-problem, tema in zmeda sveta, njegov Nič in vprašljivost, ampak svet-igra, (človeku) odgovarjajoči svet, njegova (bitna) »pre-svetljivost«. Ker tako ne mislim problema sveta, ker ne stojim v njem, ampak — s svojim govornjem o njem in njemu kot (blodni) igri postavljajoč nasproti svojo lastno (ostro) — izven njega, se bo vsiljevalo vprašanje: za njim ali vstric z njim (ali celo malo pred)? Sem zaostal, grem v korak, ali se celo »motam pred nogami? Kar precej kompleten odgovor na to bi lahko dale moje (v nadaljnjem sledeče) Teze.

x x x

Preden pa jih predstavim, naj še nekoliko pojasnim njih posebnosti. Predvsem niso »kritične pripombe« — kot Marxove (ki jim tako nujno manjka dosledna neposredna logična povezanost, izpeljevanje ene teze iz druge in enakomerno vsebinsko stopnjenjave). Tudi niso enostavna preobrnitev, zamenjava enih nosilnih pojmov z drugimi ob sicer (po možnosti) popolni zvestobi glede strukture — kot so Axelsove (kar vzbuja konec koncev bolj videz igranja kot resne in originalne igre).

V svojih Tezah sem se na Marxove le oprl, da bi v njih mejah in po njim podobnem zaporedju orisal svojo v ostalem še zmeraj marksistično (se mi zdi) — (za)misel o svetu in človeku. Da bi bil pri tem tudi dovolj jase in izrpen, sem moral biti seveda obširen, obširnejši, kot je to za teze normalno. Da to niso prave teze, nakazuje tudi to, da so pisane esejistično. (Sistematične, skratka, trezne, res teze, bi mogle nastati samo ob drugačni pobudi. In z bistveno več dela, kot ga je zahteval koncept sedanjih.)

Ali me bojo moje Postavke — kot delo misleca sinteze (in torej ne kakšnih — nujno originalnih — parcialnih prodorov) pokopale kot »starega«? Ne verjamem. Vsaj dokler je tu — kot pribežališče — vprašljivost...

x x x

Preden začno govoriti zame (ali proti meni) same Teze, še nekaj: Dokler je kaj brez imena, tega

»ni«. Poleg tega (in za vsak slučaj): srečno smrt lahko novorojenim zagotovi (baje) šele krst. Da tudi tu — pri imenu — ne bo brez igre (in brez problema), sem izbral kar dve, od katerih vsako nekaj nasprotnega pove (a neizražena nasprotja oblikovno vključiti). Tukaj sta:

Glavno: TEZE SINTEZE — ob Marxovih ANTI tezah o Feuerbachu
in enakopravno: TEZE : VARIACIJE na teme Marxovih Tez o Feuerbachu

x x x

Da pokažem, da se moje in Marxove Teze (zardi moje samosvojsosti v pristopu) le niso preveč razšle, navajam, preden se lotim glavnih, vsebinske oznake, »naslove« vseh Tez. Ti izpostavljajo seveda le tisto, kar je obema variantama skupno (ob čemer kajpak ni nujno, da je to skupno kateri od njiju hkrati tudi glavno). Kaj imajo torej za predmet posamične postavke enih in drugih Tez? — Te govore:

1. o pravi obliki človeške dejavnosti
2. o pogoju za nje uspešnost
3. o načinu dejavnosti, vodeči k pravemu življenju družbe
4. o človeški družbeni samoodtujitvi v religiji
5. o podobni polno konkretnega družbenega življenja človeka
6. o pravem človeškem bistvu in njegovi povezanosti z družbo
7. o osnovi (pristnega) človeka in (pristne) vernosti
8. o ključu za razreševanje skrivnosti bivanja
9. o merilu družbene resnice
10. o vrhovni (družbeni) resnici človeštva
11. o nalogi filozofov glede te resnice
12. o novi podobi filozofije, izvirajoči iz tega

Skupna vsebina celote obojih Tez bi pa bila: POLNA CLOVESKOST CLOVEKA — cilj, ki je hkrati Pot

Opomba:

Teksta sta bila napisana v začetku lanskega leta. Objavljamo ju brez popravkov in brez avtorjeve uradne privolitve.

EUGEN FINK

NIETZSCHEJEV ODNOS DO METAFIZIKE KOT UJETNOST IN OSVOBODITEV

(IZ KNJIGE NIETZSCHES PHILOSOPHIE)

1. Transcedentalna četvernost problema biti in temeljni motiv Nietzschejeve filozofije. Svetovna misel igre kot izven-metafizični problem.

Ali stoji Nietzsche v zgodovini filozofije poleg drugih mislecev kot neka bolj ali manj nenavadna osebnost v dolgem sprevedu razlagalcev biti, ki se že od Eleatov dalje kontinuirano giblje znotraj temeljne problematike, ali pa je v resnici začetnik in predhodnik, »glasnik in petelinje petje« nekega novega obdobja sveta, jutranja zarja nove vesele znanosti, ki sicer še jeclja in v »pijani pesmi« išče svojo govorico? Je mislec, ki se je iz izkušnje nezvesti zaustavil, »zgodil norec, zgolj pesnik«, ki se zna pri tem zaratusastrovsko, »poln vedeževalskega duha sprehajati na visokem prevalu med dvema morjema.«? V pregledu Nietzschejevih spisov smo izluščili temeljne motive njegovega mišljenja: njegovo bistveno ontološko enačenje »Bit je vrednost (vrednota)«, njegov nauk o volji do moči, o večnem vračanju, o smrti boga in o nadčloveku. Če smo še tako hoteli, do nekega resničnega in zadostnega sporazuma s tem usodnim mislecom, ki (so)odloča tudi o našem življenju, nismo prišli; saj za to tudi nikakor nismo dovolj pripravljeni. Resnično razpravljanje bi moralo biti mnogo več kot kritika, ki temu slepečemu duhu dokazuje napačne razlage tradicionalnih filozofemov, ki oponaša njegovemu sofisticirani sistem, ki razkrinkuje njegovo razkrinkano umetnost, ki dokazuje njegovo nezmožnost za pojem in kateremu se zdi vsaka njegova oblastna divinacija sumljiva. Resničnemu razpravljanju se lahko pripeti (in more pripetiti) le to, kar se je zgodilo Nietzscheju, ko je zaman poskušal razumeti določeno problematiko in se je zato razbila močna volja njegove miselne strasti. Podobno kot mitičnemu Tantalu je tudi njegovemu pristopu oziroma prijemu primanjkovalo njemu-lastno Znamenito: svetovna celota kot cilj »velikega hrepenenja«. Na koncu svoje miselne poti v mitični podobi Dionysos ogovarja v sebi-same-n-uporno in razdvojeno bistvo celote. Dionisos mu pomeni brezoblično-oblikujočega, ustvarjajočega-uničujočega boga, katerega obličje je maska, katerega prikazen-pojav je lastno skrivanje boga, ki je en in mnogo, prekipevalače življenje in preprosti mir Hada. V ditirambih Nietzschejevega Dionisa trepeče tantaloška bolečina — v risu nekakšne govorce, ki se pesniško razbohota iz nezavednosti in omedlevice nemara najčisteje v pesmi »Sonce zahaja«. Pesem vsebuje v zaključni kitici opomin na »zlati čoln« Dionisa, kateremu se zoperstavlja čoln misleca:

Siebente Einsamkeit!

Nie empfand ich

näher mir süsse Sicherheit,

wärmer der Sonne Blick.

Glüht nicht das Eis meiner Gipfel noch?

Silbern, leichta, wie ein Fisch

schwimmt nun mein Nacher hinaus...

Sedma samota! / nikoli nisem občutil / tako blizu sladko gotovost in varnost, (toplejšo od sončnega leska. / Ne žari celó led mojih vrhov? / Srebrn, lahak, kot čoln (pluje zdaj moj čoln...

Pesem pomeni začasno rešitev nekega, od metafizike odvrnjenega in jezikovno nekoliko revnega mišljenja o svetu.

Če pogledamo na Nietzschejeve spise, z vsem njihovim bogastvom duha in življenjske izkušnje, intuicije in doživetim razpoloženjem bivanja, je na prvi pogled neodpušno in skrajno poenostavljeno, če njegovo filozofijo izvedemo le na štiri temeljne motive. In vendarle ti motivi v svoji povezanosti in pogojenosti tvorijo bistveno ter temeljno razčlenbo Nietzschejevega mišljenja. Po smrti boga, torej po propadu idealističnega onostranstva, lahko šele pride na spregled premišljen čas kot pot in kot tir volje do mači, lahko zasveti večno vračanje in se s tem lahko pojavi nadčlovek, kot tisto človeštvo, ki eksistira v tragični resnici. Nietzsche proklamira svoje temeljne nauke v zavestnem in izrečenem nasprotju s tradicijo, bori se proti metafiziki zahodnih dežel. Toda, ali je v resnici našel in okril nov temelj, ali pa v svoji borbi proti metafiziki ostaja odvisen od metafizike? To alternativno vprašanje je postavljeno preveč preprosto. Vlada dosedanje metafizike še ni zlomljena. Izpad s poti in tira metafizike ne pomeni le nove metode in miselnosti, zgolj nekaj, kar človek izreče le iz samega-sebe, ampak mnogo prvotnejše ter samoniklo; izpad s poti in tira metafizike je dogodek, ki človeka prevzame: usoda, ki ga zadane. V »Ecce homo« je Nietzsche našel govorico in jezik svoje nove usodne zavesti. Samo površno mišljenje in netemeljit študij najde tu zgolj presunljivo zvoko brezmejne Hybris, nekakšno precenjevanje samega sebe. Nietzsche je ožgan od strele novega vzhoda resnice o bivačjem v celoti. Tekst lahko razumemo tudi drugače: »Odkritje krščanske morale je dogodek brez primere, resnična katastrofa. Kdo posveti nad njo, je force majeure, usoda. Ta zgodovina človeštva prelomi

na dva dela. Živi se pred njo, živi se po njej. Strela resnice je zadela prav tisto, kar je doslej veljalo za najvišje... Prepričevalno in točno se v tekstu izreka bistvo novega vzhoda sveta. Takšen vzhod ima značaj strele: kar je veljalo za najvišje, je uničeno. Vse je preobrnjeno. To je Nietzschejevo prevrednotenje vseh vrednot. Nietzsche zaključuje »Ecce homo« z bojevitim stavkom, v katerem si ne nasprotuje le dvoje religij, ampak se kaže cezura svetovne zgodovine: »Dionisos proti Krizanemu«. Velike simbolike tega sveta ni lahko izčrpati. Dionisos je ravno tako kot krizani bog trpljenja, toda v njegovem trpljenju je vedno prisotna temna radost ploditve, ki ji gospoduje, kakor gospoduje tudi smrti. Bolečina, smrt in propad so vedno le druge strani veselja, vstajanja in vrnitve. Dionisos je življenje samo, dvojno, polno bolečine in globokega veselja, ustvarjajoče in razdirajoče življenje sveta, kateremu smo na čuden način zavezani in domači, sveta, ki nas skriva in hkrati tudi izpostavlja. Krizani pa je za Nietzscheja simbol trpljenja, ki se je odpovedalo zemeljskemu svetu ter kaže v onostransko, nadzemsko življenje. Krizani v Nietzschejevih očeh predstavlja življenju sovražno moralo, utopični nadsvet religije in metafizike. Krizani mu ne pomeni zgolj znamenje krščanstva, ampak tudi znamenje Sokratesa in Platona, torej znamenje neke določene filozofske tradicije, ki ni premislila vladajoče svetovne celote, ampak le razvrstitev stvari znotraj sveta.

Kako določiti Nietzschejevo razmerje do metafizike? Pri tem seveda ne mislimo na njegovo stališče do metafizike, ampak na našo potrebo in zmožnost, da določimo to razmerje. Kako utemeljiti njegove štiri temeljne nauke z ozirom na metafizične interpretacije biti? Metafizika je tisto mišljenje, ki v svoji biti (torej biti, ki jo postavlja) določa bivačje. Temeljni poudarek metafizike je na bivačjem, se pravi pri mnogokratnem, končnem, omejenem bivačjem: pri stvarih. Stvari na nas, ki smo tudi končne stvari, učinkujejo iz predelov prostora in časa, iz odprte prostranosti sveta. Metafizični temelj(nik) je znotraj — svetlen in štirikraten: vprašuje se po bivačjem kot takem, po celotni zgradbi bivačjega, po največjem bivačjem, in po neskritosti bivačjega. Od kod ta četvernost, je težko pojasniti. Vsekakor pa temelji na dimenziji pojma biti.

Vsak dan razlikujemo bit od ničla, bit in nastajanje, bit in videz, bit in mišljenje. Kjer je »bit« sploh razumljena, je nejasno razumljen horizont ničla, nastajanja, videza, mišljenja. Metafizika se torej giblje v že imenovanih štirih horizontih biti, a dimenzije pojma biti ne razvije. Metafizika misli in premisli le bivačje. Če je to na primer razumljeno kot stvar, kot posamezna omejena stvar, potem v njegovi biti že prebiva in gospodari nič: kajti stvar je omejena, meja pa je rob ničla. Omnis determinatio est negatio. Bit stvari, katero je razžrta ničnost ničla, misli metafizika kot ontološko stvarnost stvari, kot on he on. Pri Aristotelu se ta veže na kategorialno interpretacijo ousie na eni strani, po drugi strani pa na razlago stvari kot Ergona v prostoru Dynamisa in Energeie. Pri Platonu se interpretacija dopolni glede na trajnost in stanovitnost enega in istega, vsakokrat mnogokratnega, toda enakovrstnega bivačjega. Ničnost stvari se kaže v nestanovitnosti nastajajočemu in živemu, v njihovi deležnosti in podrejenosti idejam se kaže bit stvari. Pri Platonu se spoji ontološka eksplikacija znotraj prostora biti in ničla z drugimi obrazy biti in nastajanja, biti in videza, biti in mišljenja. Čutne stvari niso samo nične; izpostavljene so nastajanju in minevanju, bivačje so le navidezno, zato pripadajo mnenju in ne mišljenju. Čutne stvari niso samo nične; izpostavljene so nastajanju in minevanju, bivačje so le navidezno, zato pripadajo mnenju in ne mišljenju. Ideje pa so biva-

joče, stalne in stanovitne, najbolj bivaajoče in zatorej pripadajo mišljenju.

Stirje horizonti biti odgovarjajo štirim transcedentalnim, ki obvladujejo antično, srednjeveško, pa tudi novodobno filozofijo v vsakokrat drugačnem poudarjanju posameznih elementov: on, hen, agathon, aletheia, ali ens, unum, bonum, verum. Ali se Nietzschejeva četverna razčlemba temeljnih problemov, ki jih zastavlja, notranje sklada s četverno-stjo metafizične problematike? Ali želi zanikati metafiziko znotraj same metafizične problematike? Nauk o volji do moči je Nietzschejev nauk o bivaajočnosti bivaajočega. Kakor smo že videli, zanj — strogo vzeto — ni nikakršnih stalnih končnih stvari. Kar se kaže in prikazuje kot omejena posamezna stvar, je le začasna tvorba volje do moči: količina moči, ki ne miruje, temveč se giblje; vse stvari se nahajajo v boju, v vsem živem poganju in vihra volja do moči. Bit vsega končno bivaajočega je neprestano uničevanje meja, v nekem absolutnem zanikanju in razvejljanju meja; vendar kljub temu kot nemirna razgibanost vseh meja, kot hotenje močnejšega; biti gospodar šibkejšemu, kot neprenehni boj za moč. Nietzsche biti-domačen-ni ne pojmuje kot mejo biti, ampak kot gibanje te meje, kot vladanje razlike, katero življenje razdvaja v sebi, razlike, ki se nadalje divja v tvorbah razdvojitve, ki negira meje in jih ponovno sprošča. Nauk o volji do moči je Nietzschejev odgovor na metafizično vprašanje o bivaajočem kot takem, je odločitev v prostoru biti in niča. Volja do moči je bit in nič v prvotni zvezi gibanja. V čem pa je utemeljeno njegovo mišljenje in učenje o večnem vračanju? Z večnim vračanjem Nietzsche misli celotno gibanje bivaajočega. Celota tu ni primarno določena kot prostorska celota, niti kot vsota vseh stvari. Prav zato, ker zanika stalne, mirujoče stvari, celota ne more biti nikakršen skupek mirujočih in pričujočih stvari. Ker je stvar primarno prezentirana v gibljivosti volje do moči, mora biti celota prikazana kot gibanje vsega: celote sveta. Torej celota, ki obsega in prerašča vsa gibanja stvari, ter nemirno spremembo njihovega boja moči, meje stvari ne more graditi šele v procesu gibanja. Naše običajno razumevanje časa sprejema čas sam načelno kot nekaj nedokončanega; kajti stvari so vendar še vedno v procesu spreminjanja, čas še ni dokončno določen — njegova bodočnost še ni gotova. Popolnoma drugače pa je, če vse notranje časovno dogajanje načelno pojmuje kot ponavljanje. Potem čas lahko mislimo kot celoto oziroma kot celoten čas. Čas ni več tisto nedokončano — manjkajoče, kar mora bodočnost šele prinesiti: čas je vsa bodočnost. Kajti vse znotraj časa je ponavljanje, je vsebovano in preseženo v samem času. Nietzsche misli s postuliranjem in ugotavljanjem smrti boga na problematiko biti in videza; bori se za razumevanje navideznosti zemeljskega sveta, kakor tudi za resničnost metafizičnega onostranstva. Ontos on mu ne pomeni ideje niti boga, ne summum ens, ki so lahko prav takatero se bori, giblje v različnih horizontih biti: nič, Smrt boga pomeni zatajitev razlike med bitjo in videzom. Kljub negaciji razlike, kljub postavljanju najvišje resnice v obliki »vid ez aa«, je Nietzsche še vedno zvest tradiciji, saj je noče dokončno prerasti. Nietzsche torej misli bivaajočnost bivaajočega kot voljo do moči, bivaajoče v celoti kot večno vračanje istega, najbolj bivaajoče pa enkrat misli negativno kot smrt boga, in drugič pozitivno kot apoloničnondionizijsko igro. Igra stvarja vse stvari kot tvorbe videza, ravno tako kot umetnik oblikuje umetnino. Nietzsche se torej tako kot metafizična tradicija, s katero se bori, giblje v različnih horizontih biti: nič, nastajanje, videz, mišljenje. Vendar problematiko posameznih modusov ne radikalizira. Nietzschejeva filozofija je ontološko prav tako malo radikalna, kot izročilo, s katerim polemizira; zatorej še ostaja v območju metafizike, pa čeprav je že slavil zmago nad njo. Ujetnik metafizičnega mišljenja je prav zato, ker bit pretežno še interpretira kot vrednoto. Izvor te identifikacije najdemo pri Platonu.

Seveda dobro, agathon, imenovano megiston mathema, ki predstavlja temelj vzgoje filozofskih vladarjev v Politei, pri Platonu nikakor ni vrednota. Dobro nastopa kot »tisto« bistveno pri vseh idejah, torej kot ideja idej. Tako kot v območju vidnega sonce podeljuje vidnost vseh stvari, tako tudi agathon idejam podarja opaznost in stalnost njihove biti. Kot bit-dajajoče je dobro potemtakem epekeina les ouisas, onstran bivaajočnosti. Agathon ni samo bivaajoče, kot na primer čutne stvari, ampak je tudi še tisto bivaajoče, ki nastopa kot stalna ideja. Glede na takšno določitev bista dobrega je dobro najvišji pojem Platonove filozofije. Vse stvari se pojavljajo v svetlobi agathona, in na ta način je tudi vsaka končna stvar »dobra«. Bit kot dobro prejme tako transcedentalen značaj bivaajočega. V novoveški filozofiji — predvsem pri Kantu, ki bivaajoče določa kot predmet — prejme transcedentalni značaj biti določen potreben videz, ki opredeljuje njegov odnos do subjekta; subjekt postane tisto nekaj, za kar vsi premedijo. In zato Nietzsche lahko misli bit kot dobro vseh stvari in odnosa vseh stvari do človeka, se pravi da bit kot dobro vrednoti. Vrednote niso po sebi, vrednote so vedno za nekoga. Vrednote niso značilnosti določene po stvarih. Ker v Nietzschejevi filozofiji bistvo stvari nastopa kot volja do moči, so vrednote določene kot »pogoji stopnjevanja« volje do moči. Na ta način je volja do moči usmerjena, dočpen pa ji je tudi cilj. In tako ima vse bivaajoče prednosti, kajti volja do moči kot gibanje določa vse stvari. Nietzschejeva fundamentalna osnova: bit-vrednota je tako veljavna in zavezujoča tudi za novodobno spremembo odnosa on in agathon. Če Nietzsche se vse vrednote nahajajo v svetu, življenju; življenje samo, svet sam nima nikač vrednosti. To ni nikakršna negativna ocena življenja in sveta, kajti življenje in svet predstavlja še vedno celoto, v kateri se odigrava celotno vrednotenje. Z večnim vračanjem je igra — prostor in igra — čas mišljena za celotno gibanje volje do moči. Nauk o vračanju govori prav o nesmiselnosti in brezvrednosti celote, v kateri se dogaja sleherni vrednotenje. Vrednost je načelna določitev in označba, ki jo Nietzsche daje biti končno bivaajočega; brezvrednost pa je načelna oznaka celotne biti, oziroma celotnega nastajanja. Tako kot v četverni temeljni

razčlembi svoje problematike, tudi v principialnem vrednostno-filozofskem določanju Nietzsche ostaja odvisen od metafizike.

Kljub vsemu pa ostaja ključno vprašanje vsake razlage Nietzscheja prav v razrešitvi njegove odvisnosti od metafizike: Ji je popolnoma zavezan, ali pa mu jo je vendarle uspelo preiti? Heideggrova razlaga Nietzscheja v »Holzweg« zanika Nietzschejevo preraščanje metafizike v svobodnost nekega novega vzhoda sveta. Za Heideggrova ostaja Nietzsche ujetnik metafizike, v tem, ko dovršuje njeno temeljno tendenco. Heideggrova interpretacija je pretežno orientirana na voljo do moči. Novi vek naj bi začel spreminjati bistvo resnice. Antika naj bi resnico razumela kot neskriven bivaajočega, kot aletheia, kot razsvetlitev, v kateri se pojavljajo in kažejo vse stvari. Platonska določitev osnovne resnice kot pravilnost vpogleda v svet idej prejme na ta način značaj gotovosti; postala naj bi način, kako si je človek kot predstavljajoči subjekt svest bivaajočega. In to bivaajoče naj bo pri tem primarno razumljeno kot predmet, se pravi, kot nekaj takšnega, da je, kar je za subjekt v tem, ko se kaže prikazuje. Subjekt je volja in predstava. Tisto, kar predstavljajo goni, je volja. Predstava, predstaviti pomeni: nekaj narediti-za-predmet. V sebi je predstavljajoča volja do moči. Pri Nietzscheju naj bi ta skrivni in skriti temelj prišel na dan. Kar subjekt skusi pri-samem-sebi, postane bistvo vsega bivaajočega. Vse je volja do moči. Heidegger interpretira voljo do moči iz novodobno-mišljenega bistva substance. S Heideggrovega aspekta dovrši Nietzsche s svojim naukom o volji do moči novoveško metafiziko, ki misli substanco kot silo. Od tod tudi Heideggrova razlaga nadčloveka, kot k-volji-do-moči nagnjenega človeka, ki skuša gospodovati zemeljski obli oziroma svetu. Eksistenco nadčloveka torej ne razume kot nek popolnoma nov način eksistence. Ta Heideggrova razlaga nahaja svoje temelje v Heideggrovem vpogledu nazaj v zgodovino biti, predvsem pa v njegovi razlagi novoveške metafizike.

Kljub temu ostaja vprašanje o tem, ali je Nietzsche v temeljni intenciji svojega mišljenja o svetu pustil za seboj ontološko problematiko metafizike, odprto. Ne-metafizična samoniklost kozmološke filozofije je prisotna v njegovih mislih o »igri«. Že od svojih prvih spisov se giblje v skrivnostni dimenziji igre, v njenem heraklitizmu igrajočega otroka svetov Zeusa, pais paizona. Če se Nietzsche pri tem dotakne Hegla, ki je nekoč dejal, naj bi bila igra v svoji diferenci in s »svojo brezskrbnostjo ter lahkomišelnostjo najzvišenejša in edina resnična resnost«, se ne dotakne Heglove metafizike, ampak tistih skupnih korenov, ki ga vežejo na Heraklita. Idealizem Kanta, Schellinga, Hegla je res mnogokrat povezoval domišljijско moč časa, svobode in igre, a je kot prabit vedno postavljali ter postuliral voljo in duh. Pri Nietzscheju pa postane človeška igra, otroška igra in igra umetnika ključni pojem univerzuma. Igra postane kozmična metafora. Bistvo človeka je lahko določeno in razumljivo kot igra šele potem, ko je človek mišljen v svoji ekstatični odprtosti za vladajoči svet, in to ne zgolj kot gola znotraj-svetna stvar, stvar med drugimi stvarmi. Samo tam, kjer igra sveta trdno stoji nasproti apoloničnemu slepilu in prevari, proti racionalni tvorbi končnega videza: videza končnosti, samo tam, kjer je vzhod in propad omejenih, začasni oblik skušen kot ples in rajanje, kot igranje božanske slučajnosti, ... le tam se človek v svoji igralski produktivnosti čuti sorodnega življenju celote, vržen v veliko igro rojstva in smrti vseh stvari sredi univerzalne tubiti. Svet igra: urejeno in neurejeno, prepletajoč smrt in ljubezen, onstran dobrega in zlega, onstran vsakršnega vrednotenja, kajti vse vrednote nastopajo le znotraj igre. Dionisos je ime za takšno neizrekljivo igro vse-mogočnosti. V uničenju najlepšega videza dionisijska sreča doseže svoj vrhunec. Človekova dionisijska vrhunska sreča je položena v panično skušnjo, ki nam naznanja ničnost vseh individualiranih oblik, ki v dogajanju individualne igre jemlje prav to individualno. Ta vrhunska sreča je bila izrečena že v Heraklitovih fragmentih, v katerih je kosmos enačen z zbirom usmerjenega gibanja. Področje metafizične opredelitve bivaajočega kot bivaajočega je z aspekta tragično-dionizične modrosti dimenzija odtujitve, ki se nahaja onkraj preigravanja, navideznega sveta igre. Človek poseduje velikansko zmožnost, da videz razume kot videz, zmožnost, da lahko seže preko lastnega igranja v veliko igro sveta, in v njej spozna prepozna sebe kot soigralca kozmične igre. Ker Nietzsche razume bit in nastajanje kot igro, ni več ujet v spone in dimenzije metafizične problematike. Tudi volja do moči prejme značaj apoloničnega oblikovanja; na ta način je v večnem vračanju istega mišljenja kot vse-obsegajoča, vse-stvarjajoča in vse-uničujoča igra — časa sveta. V podobi nadčloveka je prikazan igralec, nikakor pa ne »nasilnik« ali tehnični gigant. V »Ecce homo« Nietzsche pravi: »Ne poznam nobenega drugega načina občevanja z velikimi nalogami ter cilji kot igro: igra kot znamenje veličine je bistvena domneva«. Toda igrajoči človek, ki je ekstatično odprt za brezobličnega, a oblikujočega in stvarjajočega boga Dionisa, ne biva zgolj v blodeči samovolji brezpojgne svobode. Igrajoči človek je soigralec v igri sveta, človek, ki hoče potrebno. Za takšno voljo, ki se ne vda v usodnost, ampak je so — igra, Nietzsche uporablja pravilo »amor fati«. V dionisijskih ditirambih »Slava in večnost« je Nietzsche izrekel bistveno eksistenco skušnjo svojega pesnjenja in mišljenja kot kozmično soglasje človeka in sveta v igri nujnosti.

Schild des Notwendigkeit!
Höchstes Gestirn des Seins!
— das kein Wunsch erreicht,
das kein Nein befleckt,
ewiges Ja des Seins,
ewing bin ich dein Ja:
denn 'ich liebe dich, o Ewigkeit!

Zavetja nujnosti!
Najvišja zvezda biti!
— ki jo ne doseže nobena želja,
ki je ne oskruni noben NE,
večni Da biti,
večno sem tvoj DA:
kajti ljubim te, o večnost!

Prevedla S. in A. M.

A. J. GREIMAS

Struktura IN zgodovina

Neenakomernost ritma vedoželjnosti in zahtev v humanističnih vedah (znak njihove slabosti) ne naha biti zaskrbljujoč: v zadnjih desetletjih, ko je filozofska in politična refleksija poskušala, vsaj v Franciji, orisati pojem zgodovine in iz njega izvleči metodološke postulate sposobne utemeljiti neko znanost o družbi, je lingvistika, družbena znanost, če je to, opuščala zgodovinsko dimenzijo svojega predmeta in si prizadevala le izkoriščati saussurovski pojem sinhronije. Sedaj pa je, iz razlogov, za katere tu ni prostora velika razprava v zgodovini v depasioniranem stanju. Začenja se prepoznavati — v lingvistiki in v strukturalistični epistemologiji nasploh — prve simptome naraščajočega zanimanja za diahronijo, prve napore, ki težijo k preseganju dihotomije, katere člena sta se zdela nespremljiva. Torej bodo sledeče strani posvečene obrnjenim razglabljanjem, ki gredo od nečasovnega proti časovnemu, posvečene bodo bolj ali manj upravičenim ekstrapolacijam, ki izhajajo iz lingvistike in si prizadevajo izkoristiti njene postopke odkrivanja in njene modele opisovanja za neke širše antropološke refleksije.

ZGODOVINA IN PERMANENCA

Saussurovska dihotomija jezika (Langue) in besede (parole) se je pojavila že davno — in se še sedaj pojavlja — kot eksplikativni kader, ki lahko daje odgovor o permanenci neke strukture, ki vzdržuje totaliteto dogodkov — sporočil, kontingentnih in upravičenih hkrati. Ta, široki množici lingvističnih odnosov immanentni koncept sistema, je bil z druge strani dopolnjen z razvidnostjo linearne časovnosti diskurza: struktura, indiferentna glede časa, je bila sposobna v svojih manifestacijah proizvesti hkrati dogodljive in časovne sekvence pomenov, bila je porojevalka zgodovinskih dogodkov.

Težave, kot skoraj vedno, vzniknejo, ko gre za izkoriščanje osnovnih postulatov, ki jih integriramo kot elemente eksplikacije v parcialnih analizah. Tako se časovni značaj diskurza zabriše v opisu sintakse nekega prirodnega jezika. Le-ta (sintaksa jezika) ne operira z drugim kot z enotami diskurza tako, da ne prehaja razsežnosti stavka (phrase): dejstvo je, da sintaktične strukture ne organizirajo diskurza v njegovi celoti, marveč samo njegove zelo reducirane segmente. Diskurz torej ni artikulacija sukcesivnih struktur, temveč redundanca ene same hierarhične strukture, ki je izjava (l'énoncé). S tega omejenega vidika poslušalec ne prejema pomena kot neke razprostrlosti v času, temveč kot iteracijo določenega števila permanenc.

Tudi če se, opuščajoč gramatikalno manifestacijo lingvistične realnosti, postavim na prekostavni (transphrastique) raven pomenov, katerih elementi se zdijo dobro distribuirani vzdolž linije časa in konstituirajo diskurz kot časovno manifestacijo smisla, tu znova najdemo ista pogojevanja, ki transformirajo temporaliteto gledano kot transmissijsko sredstvo v simultaniteto — ekstralingvistični pogoj sprejema v diskurz povezanih sporočil. Tako ima vsako razumevanje pomena za učinek transformacije zgodovine v permanence: naj gre za vpraševanje o smislu nekega življenja, ali o smislu neke zgodovine (ali zgodovine (ou de l'histoire). Vpraševanje, se pravi, da se postavimo pred neko lingvistično manifestacijo v drži prejemnika sporočil, ima za posledico predstavitev zgodovinskih algoritmov kot stanj, drugače rečeno kot statičnih struktur.

Lahko se prihrani svojo sodbo kar zadeva limitativno vrednost brndalovske konceptije, po kateri

* Brndal, eden izmed ingvistov kopenhagenske šole.

STRUKTURA IN ZGODOVINA

Nadaljevanje s 15. strani

sinhronizacija informacije, nujen pogoj njene postavitve v strukturo in dosledno njene moči pomenjenja, ne more preseči sočasnega zapopadenja več kot šest terminov. Nemogoče je ne upoštevati dejstva, da se nam na sintaktičnem nivoju predstavlja izjava vedno v obliki majhne predstave, katere število akterjev (subjekt, objekt, pošiljatelj, prejemnik) je močno omejeno. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da se temeljni pomen neke zgodbe (pripoved, mit, pravljica itd.) reducira na neko preprosto homologizirano artikulacijo. Časovnost ali prostorskost — v primeru zapisanega diskurza — sta na ravni izraza samo sredstvi manifestacije pomena, ki sam v enaki meri ni časoven ali prostorski.

Problem mora biti potem postavljen drugače: iz očitne časovnosti lingvističnih odnosov ne moremo sklepati na njihovo zgodovinskost; prizadevamo si lahko razumeti, če, in kako so strukture same, vizirane po lingvističnem opisu, usidrane v zgodovini.

TRAJANJA IN HIERARHIJE

Spraševati se ob koncu kino predstave po »smislu« filma, ki smo ga videli, pomeni organizirati majhno število bistvenih elementov, ki so konstitutivni za to pripoved, v okviru njegove lastne notranje govorice, v namen neke totalizirajoče apercepce. Vsak poznejši poskus bo lahko samo izbral enega od teh elementov, da ga razkroji: nova artikulacija pomena se postavi na hierarhično nižjo raven in ni nič drugega kot analiza enega od že postavljenih členov. Vse teorije jezika (langage) se ujemajo v tej točki: jezik (langage) je hierarhija. Ni pomembno, da se sledeč pridobljenim navadam ali vajam te ali one discipline določuje, po postopku vizualne simbolizacije, elementarni nivo te permanence (hierarhije) kot anagoški in substrukturen ali nasprotno kot, postavljen na vrh piramide, metalingvističen in superstrukturen. Elementarni pomen neke zgodovine, vzet v mejah njenega celotnega trajanja, (in ki bi v historični znanosti odgovarjal Braudelovim »dolгим trajanjem«) je lahko postavljen kot invarianta, pri čemer so »srednja trajanja« gledana kot variabla in »kratka trajanja« kot stilistične in domnevne variacije.

Takšno postavljanje trajanj in strukturnih nivojev v korelacije je lahko vabljivo. Enotni hierarhični model bi tako dovoljeval upoštevati diahrono transformacije s tem, da bi jih interpretiral kot paradigmatke substitucije na določeni strukturni nivo postavljenih variabil. Zaradi tega zgodovinsko trajanje ne bi bilo docela odpravljeno, temveč transkodirano v nek novi deskriptivni jezik (langage) in zgodovina sama bi bila integrirana v nek širši semantični univerzum. Periodizacija, iz XIX stol. podedovani postopek deskripcije, bi bila lahko omehčana in preinterpretirana kot zapletenost manifestacij, odvisnih od različnih zgodovinskih struktur.

Zal takšna koncepcija ne vzdrži popolnoma preizkusa. Ne vidi se takoj, kako utemeljiti enačbo, ki postavlja, da je to, kar traja dalj časa bistvenejše od tega, kar traja manj časa. Predhodne težave so na tej točki instruktivne: tako se je, da bi eksplisirali permanenco nekaterih fonemov, sklicevalo na lahkoto njihove artikulacije; v drugih primerih pa se je ugotavljalo, da je težavnost njihove izgovorjave (phonation), ki je zahtevala dodaten napor pozornosti, zagotavljala njihovo stabilnost. Na ta račun bi permanenca okrog oblike kruha govorila v korist integracije »kroglosti« v temeljno strukturo mediteranske civilizacije. Takšna gledanja ne bi bila napačna, pa bi vendar tvegala izzvanje »pretresljivih revizij« zgodovine. Z druge strani, artikulacija trajanj v dolge, srednje in kratke že podčrtuje operacionalni in nerealni značaj takšne konceptualizacije: trije izrazi so semantično artikulirani po subjektivni kategoriji (se pravi, prenašajoč referenco govorečemu) »relativnega merjenja«. Primer gledalca, sprašujočega se po strukturi pomena nekega filma — pripovedi, smo razširili s tem, da smo iskali korelacijo med kolektivnimi telesi in družbenimi strukturami. Nič manj ni res, da bi lahko bila idiolektalna zgodba nekega Mallarméja prav tako dobro razumljena na isti način, pri čemer bi temeljni, zgodovinski in stilistični nivoji odgovarjali istim relatiivnim trajanjem. Ustanovitev korelacije med trajanji in strukturami brez dvoma ohranja svojo vrednost na ravni postopkov in olajšuje strateško izbiro homogenega nivoja deskripcije. Trajanje ne more služiti kot most, vodeč od zgodovine k strukturi.

SINHRONIJA IN DIAHRONIJA

Težava z integracijo časovne razsežnosti, pri relatiivnih presojanjih, v način eksistence struktur pomena samo podčrtuje neumestnost saussurovske dihotomije na sinhronijo in diahronijo. Naj ju jemljemo v njuni etimologiji, ali v zgodovinskem položaju njene formulacije, še vedno vse prepojene s historicizmom XIX st., sta oba antinomična pojma v bistvu zamišljena kot dve komplementarni vidiki časovnosti. Pri tem je »časovna« (chronique)

os logično predhodna nasprotju, ki naj bi ga ustanovila. Tako pa ni pri post-saussurovskih teorijah jezika: zanje struktura kateregakoli jezika (langage) ne dopušča nobene časovne reference in termin sinhronije je tu ohranjen samo po tradiciji. Opis neke strukture ni nič drugega kot konstrukcija nekega metalingvističnega modela, preizkušenega v svoji notranji koherenci in sposobnega poročati o funkcioniranju — znotraj manifestacije — jezika (langage), ki se ga namerava opisati. Zgodovinska dimenzija je za model te vrste samo ozadje platna, na katerem se zapisujejo lingvistični odnosi in katerega študij se na prvi pogled ne zdi umesten.

Zaradi distanc, ki jih ima današnja lingvistika do diahronije, nastane resničen nesporazum, kakor hitro se nek zgodovinar odloči dodeliti sinhronijo telesu pojmov, ki jih ima navadno uporabljati.

Sinhronija mu pomeni združitev množice dogodkov, ki so se zgodili hkrati; lingvistični opis sinhronije pa bi impliciral mejno registracijo vseh, v istem trenutku od tisočih govorečih subjektov izgovorjenih besed. Tudi če mora dopustiti določeno razprostrtost sporočil v trajanju, mu nič ne dovoljuje, da bi jim določeval meje. Ali nek stavek, nek paragraf, neko poglavje konstituirajo sinhrono enote? Ali bo vskladil leto ali dve s trajanjem sinhronije? To ni koristno in je neuporabno.

Odnos med funkcioniranjem neke strukture in zgodovinskim prostorom, katerega izpolnjuje, je zaradi poglobitve pojma lingvističnega stanja nekoliko preciziran pri Hjelmslevu. Model, ki si prizadeva opisati neko lingvistično stanje, npr. staro francosčino, je na splošno zgrajen po dvojnem postopku: zdaj se pojavi kot hierarhija sistemov in kategorij, zdaj kot množica pravil funkcioniranja: derivacije, produkcije, konverzije. Krivično je smatrati ta zadnja kot diahrona, čeprav se to dela dovolj pogosto: če je neki Danec, ko doseže dvajseto leto obvezen opraviti svojo vojaško službo, ne pomeni, da se v danem trenutku Danci spremene v vojake. Organizacija vojaške službe je tipično statično pravilo: zakonita ureditev (réglementation) je potemtakem del lingvističnega stanja. Med kategoričnim in reglementarnim opisom je razlika v formulaciji in ne v naravi; transkripcija z enega na drugi kod je vedno mogoča. Struktura nekega lingvističnega stanja se torej pokaže kot neke vrste ahroni mehanizem, ki proizvaja sporočila — in služi izvrševanju sprememb le-teh v sporočila različnega tipa — v nedoločnem številu, napolnjujoč na ta način z dogodki odgovarjajoči zgodovinski prostor.

Ceprav ta interpretacija lingvističnega stanja uvaša določeno paralelizem med strukturo in zgodovino, vendar ne vzpostavlja relacije med obema pojmom. Z njeno pomočjo lahko vidimo, da veliko število »sprememb«, ki smo jih gledali kot zgodovinske transformacije, to v resnici niso; natančno določa tudi pogoje strukturalnega opisa zgodovine.

Toda ta interpretacija ne kaže zgodovinske posebnosti te ali one strukture, ki vendar subsumira neko zgodovinsko obdobje; ne pokaže, zakaj tak model pojasnjuje ravno funkcioniranje stare francosčine, enotne zgodovinske strukture, in ne nekega drugega stanja ali drugega jezika (langue). Dejansko si ni nemogoče zamisliti, da eksistira nekeje v Amazoniji identična lingvistična struktura, ali da je tam podobna eksistirala v lingvistični predzgodovini. Namesto, da bi eksplisirala zgodovinski značaj strukture, takšna interpretacija rajši vrača njeno dostojanstvo strukturi v zgodovini lokaliziranim pomenskim celotam.

HISTORIZACIJA STRUKTUR

Zdi se, da bo relacija med strukturo in zgodovino in metodologija, ki je skupna družbenim in zgodovinskim vedam lahko definirana samo, če bomo znali zadovoljujoče odgovoriti na dve vprašanji: v čem je zgodovinski značaj družbenih struktur in kako pojasnjevati diahrono transformacije, ki se umešajo med strukture, ki so postavljene druga poleg druge na isti liniji časovnega zaporedja.

Vemo, da je bil najlepši uspeh lingvistike XIX. st. rekonstitucija družin jezikov (langue), ki je temeljila na kriterijih zgodovinskega sorodstva in je šla prav do konstrukcije nekega izvirnega indoevropskega jezika, nepotrjenega v njegovi manifestaciji, se pravi, do neke zgodovinske strukture, ki lahko pogreša zgodovino dogodkov (l'histoire événementielle). Čeprav je bilo to upoštevanje vredno delo, ki ga je potrpežljivo nagrmadilo več generacij lingvistov, je njegovo strukturalno reinterpretacijo poizkusil Louis Hjelmslev šele 1943 (in publiciral 20 let pozneje): to zadostuje, da izmerimo nezdružljivost razpoložljive, ki nadaljuje ločevanje dveh lingvistik. Pomembnost poskusa nas obvezuje, da povzamemo njegove glavne poteze.

Zgodovinska (ali genetična po Hjelmslevi terminologiji) sorodnost jezikov je situirana le na ravni označujočega (signifiant) in je sestavljena iz registriranja korelacij med elementarnimi enotami te ravni, fonemi, ki so definirani hkrati po njihovi komutativnosti in po njihovem obnašanju znotraj širših enot označujočega (signifiant) zlogov. Osnove primerjanja, ki dovoljujejo postaviti to, kar se je nekoč imenovalo povezanost (filiation), potem niso samo konstitutivne enote označujočega, temveč tudi kontekstualni okviri, znotraj katerih (te enote) funkcionirajo.

Se več, inventar zlogov, iz katerih se izvlečejo fonemi v namen te korelatne primerjave, je restriktiven: v presojanje so vzeti samo zlogi, ki lahko, naj bodo izolirani ali naj se med sabo kombinirajo, funkcionirajo kot segmenti označujočega, ki prekrivajo vsebine, se pravi zlogi, ki služijo konstituciji jezikovnih znakov (signes du langage). Takšna definicija zgodovinske sorodnosti ima neovrgljivo eksplikativno vrednost. Že takoj omogoča videti, da se zgodovinska sorodnost loči od čisto topološke sorodnosti samo zaradi restrikcije telesa zlogov, pridržanih za opis: med velikim številom kombinacijskih možnosti, ki jih ima vsak priroden jezik, da konstituirajo svojo zalogo zlogov, so vzeti v poštev samo učinkovito realizirani zlogi kot nosilci pomena. Zgodovinsko zasidranje neke strukture, njen značaj v nekem zgodovinskem hic et nunc realno manifestirane

Louis Hjelmslev: sodobni danski lingvist. V francoskem prevodu je izšlo njegovo delo s (francoskim) naslovom *Le Langage* pri založbi Les Editions de Minuit. Delu je napisal predgovor Greimas.

strukture, se torej definira po strukturalistični formulaciji, kot omejevanje možnosti njene manifestacije.

Z druge strani se to omejevanje zmožnosti delovanja, ki ga dopušča historizacija struktur, situira na ravni znakov, se pravi »učinkov smisla«, videz, ki ga jemlje za nas vsaka manifestacija pomenskih univerzumov. Ni težko prestaviti našo refleksijo z ravni izražanja na raven vsebine in govoriti o zgodovinski sorodnosti, ne ob enotah označujočega (signifiant), ampak ob enotah označenega (signifié): strukture značenja (signification) bodo zgodovinske le v toliko, kolikor bo inventar učinkov smisla skladen. Znotraj človeškega univerzuma igra znak, v kolikor se to da primerjati, enako vlogo, kot Descartesov košček voska v prirodnem univerzumu: njuna povezava, ki predstavlja značilnost na nek način neposredne in nesporne stvarnosti, instituirajo nek neuporabni nivo stvarnosti, ki ni primeren za znanstveno opisovanje. Znaki, besede, sporočila, teksti — konstituirajo za semiologi isti ekran realnih pojavov kot predmeti sveta in njihove različne spremembe za fizika. Kakor se atomska struktura udobno zamišlja kot neko kombiniranje, katerega dejansko manifestirani univerzum je delna realizacija, tako semantična struktura, ustvarjena po primerljivem modelu, postaja odprta in sprejema svojo zaprtost zgolj od zgodovine. Če ima to raziskovalno rezoniranje kakšno vrednost, potem je zgodovina, namesto da bi bila odprtost, kar se ni nehalo ponavljati, nasprotno zaprtost; zapira vrata novim pomenom vsebovanim kot virtualitete v strukturi, od katere je odvisna: je bolj zavora kot gibalno.

Tako je upravičeno naše od prvih strani naprej potrjevanje začudenje, ko najdemo v manifestacijah povsod samo permanence namesto pričakovanih novacij. Redondanca, navada, ki strjuje strukture v njihovem delovanju in jih transformira v idiotizme, je gotovo eden izmed eksplikativnih elementov zgodovinskeosti; in ljudska modrost, ki trdi, da »bolj ko se menja, bolj ostaja ista«, vsebuje velik del resnice.

STRUKTURE IN UPORABE

Nove ekstrapolacije, izhajajoče iz hjelmslevske dihotomije, ki je zelo malo raziskana, in ki postavlja strukturo (= shemo) nasproti uporabi, so možne. Pod uporabo lahko operativno razumemo izkoriščanje strukture pomena, ki ga izvršuje lingvistična skupnost (communauté) in s katerim razpolaga; pojem se torej istoveti s historizacijo strukture. Prav tako se je lahko poslužujemo, kot to dela Hjelmslev, da označimo po zgodovini zaprto strukturo, in v tem primeru je problem razmerij med strukturo in njeno delno zgodovinsko manifestacijo postavljen na raven homogene refleksije. Odnosi med tema dvema konceptoma so lahko precizirani v obliki dvojne konstatacije: če se izbere kot predmet deskripcije določena uporaba, se lahko iz nje eksplisira le eno samo, tej uporabi immanentno strukturo. Obratno, ena sama struktura je lahko manifestirana, zaradi različnih možnih omejevanj, pod obliko večjih uporab, drugače rečeno, lahko da prostor realizaciji več različnih zgodovinskih struktur.

Če je tako, vidimo, da se more ena sama družbena struktura, npr. fevdalizem, manifestirati v obliki posebnih uporab, ki jih bomo lahko označili kot francoski, japonski ali indijski fevdalizem. Od tu dalje se izkaže določen komparativizem — zgodovinski in ahroni obenem — lažje predstavljen, kot pa zgodovinski in diahroni komparativizem. Večje teoretične težave bi se pojavile, če bi se poskušalo aplicirati iste postopke deskripcije na dvoje strukturnih stanj, postavljenih na isto linijo časa in sledeč eden drugemu. V tem primeru bi šlo za postavitev primerjave ne več med dvema uporabama, ampak med dvema različnima strukturama. Dejansko je vsako stanje, vzeto ločeno, opravičljivo z neko strukturo, ki mu je imanentna, toda katere to stanje še zdaleč ne bo izčrpalo. Spremembe, ki dovoljujejo govoriti o zaporednosti obeh stanj, so transformacije struktur in ne razširjanja uporab, ker po definiciji, v poteku zgodovine ne more biti preloma, razen če že eksistenten model ne upošteva več na novo manifestiranih dogodkov, in če jim mora biti postavljen nov model. Kategorije pomena, na katerih (spremembe) opravljajo svoje transformacije, niso nujno tiste, ki so že realizirane v stanju *ab quo*, ni iste v dveh zaporednih uporabah. Ne peljimo stvari predaleč: ni nemogoče, da eksistira določena korelacija med dvema sukcesivnima in ločenima zgodovinskima uporabama, vendar se zdi, da strukturalistična metodologija trenutno ni zmožna, da bi ji natančno določila status.

TRANSFORMACIJA STRUKTUR

Čisto zgodovinsko raziskovanje, ki si je prizadevalo uvesti v katalog svojih operacijskih instrumentov pojem strukture, ne bo moglo zanemariti naslednjega reda prednosti: opisovanje statičnih, uporabam inherentnih struktur, je logično anteriorno postopkom primerjave sukcesivnih strukturnih stanj. Ta druga etapa se na prvi pogled ne razlikuje od metodologije, ki jo uporablja tipološki komparativizem. V enem kot v drugem primeru gre za vzporeditev zgodovinskih vsebin, reduciranih na njihovo obliko modelov. V obeh primerih vzpostavitev korelacij med dvema strukturama vsebine konstituirajo neko metalingvistično operacijo v odnosu na opisane vsebine same. Naj nas razlike v držbi in terminologiji ne slepijo. V prvem primeru gre za razlago spoznanih transformacij med dvema modeloma s pomočjo metateorije pomena, ki bi subsumirala hkrati strukturirane vsebine in izvršene transformacije. V drugem primeru smo morali dopustiti — na bolj ali manj eksplisiten način — nek translingvistični subjekt, katerega posredovanje opravičuje diahrono transformacije, ki ločujejo strukturalna stanja v notranjosti neke časovne vsebine. Komparativist, skrbec za orodja svojega opisovanja stori, kar je mogoče, da jih obdrži na homogenih nivojih splošnosti in mora priznati metalingvistični značaj modelov transformacije; ne da bi hotel biti subjekt transformacij, množi verifikacijske postopke z namenom progresivnega prenosa odgovornosti na model, ki ga hoče napraviti obiekktivno. Zgodovinar, in predvsem zgodovinar-marksist, postavlja zgodovino kot ima-

nenco: strukture vsebine in (dialektični) modeli transformacij so zanj imanentni manifestaciji zgodovine: naloga eksplicirati jih, ne obstaja manj popolna. Konstrukcija in eksplicacija modelov se združita v praksi odkrivanja in opisovanja. To, kar jima v redu nujnosti še najbolj manjka, je boljše poznavanje modelov transformacije, ki jo potrebuje. Deskriptivna praksa prinaša neko spretnost v obliki kataloga modelov, s katerim se lahko razpolaga po svoji navadi.

Torej šele v tej perspektivi lahko bolj razumemo smisel raziskav Claude Lévi-Straussa. Ne da bi zanikalo zgodovino, niti zgodovinski komparativizem, za čemer si prizadevajo nekateri, meri njegovo raziskovanje definitivno na integriranje obeh v splošno tipologijo struktur pomena. Z osvetlitvijo eksistence »konkretnih logik«, je dal natančno idejo načina, po katerem bi mogli biti zamišljeni razporedi konstitutivnih elementov teh zgodovinskih struktur vsebine, ki so predhodni pogoj, to smo videli, vsakega opisa njihovih transformacij.

Primerjanje različnih družbam pripadajočih mitičnih pripovedi, ki ga sedaj nadaljuje, zanima semantika z dvojnega vidika: ne samo kot nek poskus preseči uporabe izničujoč strukture, ki omogočajo tipologijo superstruktur, marveč tudi kot neko progresivno razlago modelov in tipov transformacij, ki se tam prepoznavajo. Daleč od tega, da bi tvorila nezgodovinski ali protizgodovinski poskus, strukturalistična metodologija verjetno pripravlja obnovitev zgodovinskih raziskovanj. Kajti boljše poznavanje splošnih pravil strukturalnih transformacij je nujno, preden se more z neko gotovostjo izjaviti o posebnem značaju diahronih transformacij. Taka je cena prehoda od filozofije zgodovine k znanosti o zgodovini. Lingvistika jo je plačala, ko je, zaradi modelov opisovanja, stletja imela svoje zadovoljstvo v premišljanju o svojih splošnih pojmi.

UMBERTO ECO, rojen 1932, leta 1954 je v Torinu promoviral za doktorja filozofije, leta 1961 je dobil docenturo za estetiko na torinski univerzi. Od leta 1966 predava na fakulteti za arhitekturo v Firencah. Eco je danes najbolj znani italijanski umetnostni teoretik. Njegove ugotovitve in razpravljanje o metodoloških postopkih, kakor tudi Eco-va metoda sama spominja na Barthesa. Eco je pisal o estetiki srednjega veka, posvetil pa se je tudi raziskovanju povezanosti in skladnosti estetskega nazora Tomaža Akvinskoga in Jamesa Joycea. Študija o Joyceovi poetiki je izšla leta 1966. Eco se ukvarja z najrazličnejšimi izraznimi formami moderne umetnosti: od elektronske glasbe in novodobnega abstraktnega slikarstva do problemov literarne avantgarde. Najbolj pa ga zanima medij moderne množične komunikacije in komunikativnosti: trivijalna literatura, film, radio in televizija. V zvezi z raziskovanjem množične komunikacije je izdal zbirko študij o Jamesu Bondu.

UMBERTO ECO

ANALIZA STRUKTUR

Predno spregovorim o anglo-ameriški kritiki, bi rad razjasnil nekaj izhodiščnih točk:

Prvič, ne razvijam nikake kritične aktivnosti v manipulativnem smislu besede; prištevam se h krogu filozofov, ukvarjam se z estetiko, še prav posebno pa se zanimam za zgodovino poetike. Sem namreč zagovornik mnenja, da bi morala estetika — danes bolj kot kdajkoli — začeti sodelovati s fenomenologijo različnih umetnostnih pojmovanj, kot se ta ponujajo pri posameznih umetnikih in smereh različnih dežel in obdobj.

Raziskovalec poetike pogosto ne razpolaga z dokumenti, katere je uporabljal in interpretiral določen avtor, poetiko, ki je implicirana v delu umetnika, je prisiljen razložiti zgolj z njemu dostopnimi sredstvi, medtem ko dejansko strukturo določenega dela, ter spoznava namen in cilje avtorja: tako je raziskava poetike prenesena in prestavljena v konkretno analizo del, vendar ne kot ločevanje med lepim in grdmi, niti kot sodba o tem, kaj je v njih veljavno ali neveljavno, temveč toliko bolj kot opisovanje strukturalnih modelov. V tem smislu je torej lahko identificiranje poetike mišljeno kot neke vrste kritična aktivnost, katere ugotovitve bi lahko uporabili kot prispevke h kritičnemu razumevanju določenega dela ali določenega avtorja. Potem, ko so v sodobni umetnosti ugotovili vedno močnejše prevladovanje poetike nad umetnino (izhajajoč iz »Poezije o poeziji«), romantične in dekadence tradicije, danes stojimo nasproti mnogoplastnim umetninam, ki so podobne lastnim teorijam, pri tem mislimo na primer na Finnegans Wake, se je potrebno vprašati, pa naj bo to zgolj v obliki paradoksalne hipoteze — celo o tem, če v bližnji bodočnosti raziskovanje poetik ne bo postalo edina možna oblika literarne kritike nasploš.

Drugič: potem, ko sem natančno in podrobno študiral poetiko Jamesa Joycea (kateremu sem sicer posvetil polovico svoje zadnje knjige *Opera aperta*), bi bilo morda preveč preprosto, če bi moj odnos do anglo-ameriške literarne kritike izvedli zgolj iz zanimanja za Joycea. V takšni situaciji je vendar samo po sebi razumljivo, da sem posegel nazaj po avtorjih, kot so Levin, Wilson, Gilbert, Tindall, Beckett Pound in Eliot — da imenujem le nekatere. Če se spomnim na svoja študentska leta, potem se danes lahko vprašam, ali sem k tem kritikom prišel preko Joycea, ali pa me je obratno: branje omenjenih avtorjev in anglo-ameriške literarne kritike nasploš pripeljalo k Jamesu Joyceu.

Samo po sebi je razumljivo, da na tem mestu pregledujem le svojo lastno izobrazbo; ravno tako tudi ne trdim, da pri tem utelešam tipičen primer; vendar mislim, da je bila ta pozornost za anglo-ameriško literarno kritiko v moji generaciji splošen pojav.

Kulturno izobrazbo sem pridobil v poveljnih letih, torej v obdobju, ko so se mnogi mladi italijanski intelektualci uprli proti kulturni »Croce-diktaturi«. Seveda pri tem ne govorim o vlogi, ki jo je Croceva filozofija igrala kot nauk o svobodi v obdobju fašizma, ampak izključno o filozofsko-kritičnem po-

skusu: ponovno najti in razcveteti zrna protidealistične opozicije, od eksistencializma, do krščanskega personalizma, od pragmatizma do neopozitivizma in marksizma, ki so jih v preteklih petdesetih letih vsepovsod raztresle posamezne izolirane skupine. Tako se je pokazala potreba, da sprejmemo sicer večkrat pretirano, a razumljivo polemiko z miselnimi smermi in tokovi, katere je izobčila kulturna diktatura idealizma. Za mnoge od nas je bil anglo-ameriški kulturni prostor področje najplodnejših odkritij (podobno, kot je bil to za generacije pred nami nemški kulturni prostor.)

V prvi vrsti mislim predvsem na Deweya, nato pa na neopozitivistične tokove, na šole analize jezika, na ponovno ovrednotenje socioloških disciplin — ki so jih često tudi uporabljali za razumevanja umetniških fenomenov — in ne nazadnje na vpliv marksizma, ki je pogumno vzpostavil tesnejše stike med kulturnimi, socialnimi in ekonomskimi fenomeni. Tu se nam odpira pot, po kateri lahko s terminološko natančnostjo empirično strožje pretehtamo kulturno dediščino in miselne navade, na katere je močno vplival idealizem.

Crocejev nauk od vseh prav gotovo ni bil za vrnen. Mislim, da so v našem načinu mišljenja in v našem postavljanju problemov — pa naj se to dogaja le zgolj zaradi novih metod — izostali določeni pridobljeni principi, ki bodo vedno karakterizirali naše raziskovanje.

Preidimo h konkretnemu primeru in se na ta način poglobimo v problem estetike. Za primer navedam Crocejevo prepričanje, po katerem identificiranje kategorij, s katerimi se da razložiti pojav umetnosti, je in ostaja zadnji cilj estetike.

To velja tudi za konkretno razpravljanje o umetnostnih zvrsteh. Edina razlika v mojem odnosu do Croceja je v tem, da zame identificiranje kategorij ostaja sploh zadnji cilj.

Kaj se torej očita Croceju?

1. Croce je premalo upošteval zgodovinske in empirične razlike med posameznimi umetnostnimi zvrstmi, premalo je upošteval tudi njihove specifične retorične posebnosti in njihovo prihodnjo socialno določenost in zato

2. ni raziskal problema umetniških tehnik. Po Crocejevem mnenju konkretna zgradba literarnega dela ne prispeva k popolnosti lirične intuicije. Potemtakem

3. je toliko bolj poudaril vlogo emocije in pesniške intuicije, in je merljiva, racionalna in tehnična dejstva, ravno tako prisotna in dejavna umetnika in zatorej ravno tako potrebna pri kritični presoji, obravnaval vse preveč površno. In končno je Croce

4. na podlagi pravkar povedanega utesnil in zreduciral kritično metodo zgolj na razlikovanje med poezijo in ne-poezijo. Vse ostalo je odpravil kot »nebistveno strukturo«.

V določeni literarni umetnini, kot je na primer Dantejeva *Commedia*, pa je resnično in bistveno prav tisto »Ostalo«: teološka struktura, kanon alego-

rične srednjeveške umetnosti, register figur in pojmov, ki so značilni za določeno zgodovinsko tradicijo in določeno kulturno ozadje... Crocejevi učenci so njegovo metodo sprejeli in iz Danteja naredili antologijo poetičnih domislic in »liričnih« trenutkov. Zato se je naša pozornost obrnila k zgodovini poetike, k raziskovanju tistih umetnostnih stališč, ki so nujna in brezpogojno potrebna za razumevanja vseh umetniških vrednot nekega dela.

Mnogim italijanskim estetom našega časa je skupno premagovanje Crocejevih stališč. S tem v zvezi naj samo omenim »Estetico« Luigia Pareysona, ki pomeni od Croceja dalje najvzornejši poskus sistematizacije, in ki je med drugim bistveno vplival tudi na mene.

Toda vrnimo se k naši prvotni temi: k anglo-ameriški kritiki, ki mi pri mojem delu nudi številne izkušnje. Tako sem naprimer: mnogo spodbud za problematiko tehnik našel pri avtorjih, ki so me naučili analizirati poetični jezik v njegovih komunikativnih mehanizmi. Pri tem mislim na različne semantične šole, predvsem na Richardsa, na analize komunikativnega *patterns* in njegovega izoblikovanja (kot naprimer v knjigi *Counterstatement* Kennetha Burkea), na semiotiko Charlesa Morrisa... Kar se tiče ponovnega vrednotenja posameznih »zvrstí«, njihovih specifičnih tehnik in njihovega zgodovinskega razvoja, so anglo-ameriške analize dram in romanov naprimer: Francisca Fergussona, Warrenna Beacha, Marka Schorera ali Josepha Franka, pa tudi neizogibno potrebne. Tu bi seveda lahko imenoval vse tiste učenjake, ki so svoje delo posvetili Joyceovi pripovedni strukturi. Vsem tem je skupno retorično — strukturalno analiziranje, ki se začneja že s Poejevo »*Philosophy of Composition*«. Seveda pa pri tem naštevanju ne smemo pozabiti ugotovitev new-criticizma ali takoiimenovane »simbolične estetike«. Zanimiva je vsekakor tudi teorija Philippa Wheelwrighta, analize jezikovnega znaka in njegove sposobnosti plurisignacije, uporaba *soft focus*, princip *contextualizma*; zanima me semantični mehanizem in sintaktična dispozicija, s pomočjo katere so lahko z določenim stavkom doseženi jasni in nedvoumni ali pa večpomenski, dvoumni efekti. Vendar vprašanje, ali ima »referent« tega znaka vrednost arhetipa, ali pa predstavlja nekakšno metafizično dejstvo, po mojem mnenju ne spada v estetiko, ampak v kulturno zgodovino. Naloga kulturne zgodovine je, da pojasni, zakaj določena jezikovna struktura v danem kulturnem prostoru in danem kontekstu funkcioniira na ta ali oni način; z ozirom na liriko je ta odnos določil in formuliral profesor Knights: »*routine notions and attitudes are broken down, and a new direction of consciousness emerges from the interplay of meanings... meanings in which the reader or spectator is involved as a person...*«

V tem smislu po mojem mišljenju formalna analiza strukturalnih mehanizmov nekega literarnega dela in izdelava konstantnih strukturalnih *patterns* pri vsaki umetnini ne prispeva dosti k temu, da se nam to delo kaže za an end in itself (kot se to dogaja pri mnogih zagovornikih new-criticizma), ampak toliko bolj nudi instrumente, s katerimi lahko dojamemo in razumemo razmerje med delom, njegovim kulturnim kontekstom in osebnostjo njegovega avtorja. Ker razumem umetnost, in potemtakem tudi literaturo, kot strukturalno vrednot (glede na strukturalnost umetnine lahko ugotavljam stanje pred samim nastankom umetnine, njena struktura pa me obenem opozarja tudi na različne komponente, ki že presegajo samo umetniško delo), s tem seveda še ne mislim, da »formalno opazovanje« določene umetnine pomeni zgolj prevzem določenega estetskega »formalizma«. Obratno: formalna analiza je konkretni postopek, ki odkriva zveze med delom, zgodovinskim svetom in drugimi vrednotami.

Ravno to dejstvo me vodi v poudarjanje zgodovinsko-relativne strani različnih umetnostnih dejmanj — na eni strani, in v branje literature, za katero se zdi, da ima le malo skupnega s kritiko (vendarle tudi sodi v anglo-ameriško kulturo). Mislim predvsem na odkritja antropologije kulture, na takoiimenovana »raziskovalna področja«, katerih naloga je: zasnovati *patterns of culture*. Moja zadnja študija sodobnih poetik v resnici ni nič drugega kot poskus zasnovati modela poetike, ki kaže današnje bistvene premene in spremembe umetnostnega pojma. Umetnina postaja pri tem vedno bolj »opera aperta«, odprto večpomensko delo, pa naj bo to Joyceov roman ali takoiimenovana serijska glasba, brezpredmetno slikarstvo ali film kakega Antonionia. Ob teh umetninah se odpira vrsta možnosti, kot tudi množstvo pomenov. Pri izdelavi modela »opera aperta« mi je bila v veliko pomoč teorija informacij (torej tudi daljni, pretežno anglo-ameriški vpliv). Istočasno sem ta estetski model skušal postaviti v sorazmerje z drugimi, že identificiranimi modeli iz območja sodobne kulture, začeni pri fizikalnih metodoloških in metodičnih modelih, pa vse do pomenibnejših modelov logike in psihologije. Skušal sem najti enotnost različnih in raznovrstnih aspektov kulture. Vendar nisem čisto prepričan, če se mi je posrečilo izključiti banalno analogiziranje, v katerega lahko nehoti zapademo. Zatorej sem obrnil svojo pozornost k različnim strukturalnim metodam. Tako sem se seznanil z de Saussurjevo lingvistiko in antropologijo Lévi-Straussa; pa tudi pojem »stratified structure«, katerega je skoval René Wellek, je na mojo kritiko vplival z enako močjo kot študij ruskih formalistov. Ob tem bi rad razrešil sledeč problem: kako različne kulturne pojave nekega določenega obdobja zvesti na stro-

Nadaljevanje na 18. strani

RAYMOND PICARD

7 DELU IMANENTNA KRITIKA

V Franciji je moderna angleška oziroma ameriška literarna kritika le malo znana. Lahko bi celo rekli, da dandanes nima skoraj nikakršnega vpliva. Sicer pa tudi v Angliji oziroma Ameriki nova francoska literarna kritika ni poznana. Pomembnejše delo, posvečeno literarni kritiki, ki je bilo objavljeno v Združenih državah, v več kot sedemsto naslovov obsegajoči bibliografiji ne vsebuje niti »Les vleurs de Tarbes« Jeana Paulhana, niti »Les sandales d'Empédocle«, Claude Edmonda Magnyja, čeprav navedena dela sodijo med najpomembnejše tekste, kar jih je v zadnjih petindvajsetih letih izšlo v Franciji. Kljub temu je vendarle bolj presenetljivo francosko nepoznavanje novih kritičnih stališč ter mnenj anglo-ameriške kritike, ko vendar na prvi pogled, kakor je znano, za anglo-ameriško literaturo obstaja širša publika iz vseh slojev izobražencev. D. H. Lawrence in Faulkner na primer v Franciji spadata tako rekoč v dediščino bralcev. Zakaj so torej sodasni kritiki ostali nepoznani? Za Shakespearja je bilo potrebnih 150 let, da je prišel preko Rokavskega preliva — in v kakšnem stanju je prispel do nas! Albee je potreboval le 150 dni, da je prišel čez Atlantik: zakaj z njim niso prišli tudi sodobni kritiki?

Vzrok temu je prvič relativno majhen interesni krog bralcev, ki bi jih zanimali literarno-kritični teksti. Bralec, iščeč kriterije, ki bi mu omogočili literarno sodbo lastnega branja, že ne sodi več v omejeno kategorijo. Določen roman na primer lahko ugaja izredno široki publiki; kritično delo pa lahko zanima le bralca, ki želi ob branju tudi premisliti, torej kvečjemu filologa, kritika ali intelektualca. Vsi ti seveda predstavljajo številčno zelo omejen krog ljudi. Zato se javljajo najrazličnejši problemi: med njimi tudi založniškovo nezanimanje za prevod literarno kritičnega dela. Torej bomo prisiljeni brati v originalu? Krog bralcev, ki bi bili zmožni brati tekste v originalu, je pri Francozih dosti bolj omejen kot pri Angležih. Iz tega logično sledi, da nova literarna kritika objekte raziskovanja, posamezne primere in dokazno gradivo jemlje predvsem iz angleške literature. Francoski krogi bralcev torej večinoma prav slabo poznajo angleško literaturo, dokaj pa je razširjena tudi laična predstava, da določena kritika bolj ali manj soglaša z literaturo, za katero jemlje snov za problematiko, o kateri piše: kritično merilo, uporabljeno pri Shakespearju, Coleridgeju ali Meredithu se po njihovem verovanju ne more razvijati, pripisujejo mu isto veljavnost in učinkovitost tudi pri raziskavi Racina, Lamartina ali Hysman-
sa. Še posebej v Franciji, kjer je prisotna stara in

vplivna literarno-kritična tradicija in je število pobud, ki inozemske (literarno-kritične) študije uporabljajo za eksplikacijo francoske literature, vedno presenetljivo majhno, nacionalni literaturi po pravici ali po krivici odgovarja predstava nacionalne literarne kritike. Zdi se, da Francozom prav že tradicionalna premoč na ideološkem in filozofskem področju »prepoveduje« prevzem tujega kritičnega pojma za boljše razumevanje njihove lastne literature.

In vendar bi bilo Francozom v dobro, če bi razmišljali o anglo-ameriškem literarno-kritičnem mediju. S tem bi se lahko bolj zavedli problemov svoje lastne kritike, in na ta način odkrili, da dobršen del njihovih poskusov in reakcij tudi drugje ni ostal brez analognosti oziroma analogij.

Dans vlada v francoski literarni kritiki velika kriza. Le-ta je še toliko večja, ker ostaja skrita in zakrita pod površjem in se dosti močneje odraža v dejanskih primerih in stvarnih dejstvih kot pa v glavah.

Je potemtakem literarna kritika sploh potrebna? Če je, kaj naj bi bil njen predmet? Kakšne metode mora imeti? Situacija je trenutno tako zbegana, s tradicijo nastali avtomatizmi so tako močno zakoreninjeni in ravnodušnost ne ravno nepomembnega dela javnosti tako velika, da si nihče ne upa tega vprašanja niti zastaviti. Velika množica vsakodnevno-producirane literature obsoja poklicne kritike feljtonov, jih imenuje askete ali šarlatane, čeprav večina od njih ni niti eno niti drugo. Zato pa se včasih neizobraženi ljudje izključno zanimajo za moderno literaturo. (Ta tendenca je značilna tudi za Združene države.) Za kritike te vrste se francoska literatura začne na primer: šele z Rimbaudom.

Nasprotno pa so literarni zgodovinarji dela seveda prebrali, vendar danes ne vedo več, kaj bi pravzaprav učili: biografijo avtorjev, literarno zgodovino nekega določenega obdobja, zgodovino literarnih pojmov, filozofijo literarne umetnosti, psihologijo avtorjev ali celo oseb, katere so si le-ti izmislili, nastanek in razvoj literarne kreacije ali pa filologijo poetičnega jezika? In v resnici literarno kritično delo operira s to in še z drugovrstno problematiko.

Kljub temu se je pojavilo neko novo gibanje, katerega interesi so sicer pretežno negativni, toda ne tudi dvoumni: zoperstavlja se zlorabi v Franciji tako globoko zakoreninjene biografske literarne kritike in se vrača k literarni umetnini — ravno tako, kot je to storila moderna anglo-ameriška literarna kritika. Končno so uvideli, da so bili biografski funkterji za literarno delo malo poučni in da več ali manj slučajno nastale anekdote o nastajanju dela ne pojasnjujejo niti samega ustvarjalnega akta, niti uspeha literarne stvaritve. Stara naturalistična shema jabolane, ki nosi jabolko, v kateri je literarno-kritična šola 19. stoletja videla »eksplicite« ponazorjen svoj ideal, je in ostane neprosojna in neprozorna. Kajti skrivnost ustvarjanja in pomen jabolka ostaneta nedotaknjena, in nikakršnega razloga ni — če za trenutek razmislimo o tem —, zaradi katerega jabolana ne bi začela nenadoma rojevati hruste in marelice.

Sainte-Beuve je med najpomembnejšimi, ki so odgovorni za to spojitve literarnega dela in avtorjevega življenja. Paradoksalno je le dejstvo, da je Sainte-Beuve prav do danes obdržal svoj ugled. Ta opolzki zbadiljivec, katerega dovolj velik greh je že v tem, da za časa svojega življenja ni spoznal pomena Balzaca, Hugoja, Stendhala, Tocquevillea in Baudelaireja, je še danes vzorni prednik večine francoskih kritikov. V resnici si osebno želim radikalno ločitev med literarnim delom in avtorjem. Pri obravnavi Homerja, Lukrecia in Shakespearja je naključje hotelo, da se je ta ločitev uresničila, vendar vobče v Franciji ni pričakovati, da bi se to pravilo obdržalo. Za to je več vzrokov.

Najprej je tukaj publika, ki nadvse ljubi biografije. Te bralca često bolj prevzamejo kot posamezna dela sama; v svoji naivnosti so prepričani, da je avtor male dogodivščine, ki jih je biograf odkril v njegovem življenju, ali pa si jih izmislil, dejansko vgradil v literarno umetnino. Slast za zgodovinske čenče in za indiskretne, predvsem škandalozne podrobnosti je tako živa, da bi bilo kritiku potrebno resnično junaštvo za boj proti takšnemu »okusu«. Tembolj zato, ker se je na primer: Marcelu Proustu — čeprav je stalno pisal proti Sainte-Beuveu — posrečilo dati človeško globino najnepomembnejšim anekdotam in najplehkejšim čenčam vratarjev.

Seveda opazovanje avtorja v toku njegovega življenja ni popolnoma nepomembno, vendar ga ne smejo voditi psihološki motivi. Tako na primer: psihanalitična kritika na podlagi študija različnih načinov avtorjevega vedenja raziskuje določene avtorjeve komplekse, ki ji omogočijo, da definira delo kot izključno izraz avtorjevega psihološkega življenja.

Med najnesrečnejše primere tovrstne kritike sodi knjiga o Baudelairu J. P. Sartra, v kateri je na občudovanja vreden način obnovljena psihologija pesnika, vendar kljub temu nikakor ni pojasnila, zakaj ali kako je Baudelaire napisal Fleurs du Mal, kot je tudi zamlčano, kaj Fleurs du Mal sploh so.

Dobro si lahko predstavljamo, do kakšnega samovoljnega zanesenjašva lahko vodi takšna literarna kritika, če gre na primer za pisatelje, umrle pred

RAYMOND PICARD, rojen leta 1917, študiral na Sorbonni, od leta 1955 do 1957 je bil docent v Lyonu, potem profesor v Lilleu, od leta 1963 poučuje francosko literarno zgodovino na Sorbonni v Parizu. Od Picardovih del so najpomembnejše študije o Racinu. Leta 1950/1951 je prvič izdal kritično izdajo Racinovih del, katero je leta 1961 nadaljeval in razširil s študijo La Carrière de Jean Racine. Leta 1965 je pod naslovom Nouvelle critique ou nouvelle imposture začel ostro polemiko proti Rolandu Barthesu in njegovim knjigam o Racinu.

ROLAND BARTHES, rojen leta 1915, je bil docent za francosko literaturo v Parizu, Bukarešti in Alexandriji. Barthes pripada najvplivnejšim francoskim literarnim kritikom in teoretikom današnje generacije. Izdal je veliko esejističnih zbirk, med njimi je ena najpomembnejših Na ničelni točki literature 1959. Izdaja njegove knjige Sur Racine leta 1963 je sprožila val diskusij in polemik, katere je vodil Picard. Barthes je na polemiko odgovoril z delom Critique et vérité leta 1966.

mnogimi stoletji, o katerih se je ohranilo le zelo malo dokumentov. Enako se zgodi, če se tega dela lotita psihoanalitik ali komentator, katerima manjka Sartrova psihološka nadarjenost.

Zapustimo tiste, ki se predajajo slasti za anekdotami in omami psihoanalize. Danes skušajo v francoski literarni kritiki zvijačno in izizvalno ponovno uvesti že obsojeno biografsko kritiko: raziskava pisateljeve fundamentalne intuicije — ta je sicer najbolj interesantna — raziskava bistvenih kategorij mišljenja in čutenja često pripelje do tega, da elemente, ki jih z raziskavo avtorjeve literarne kreacije skušajo odkriti v zgodovinski osebnosti avtorja, med seboj ne razlikujejo in jih torej na ta način združujejo v difuzne pojmovne celote. Tukaj se ponovno vračamo v zmedo, ki nastane med avtorjem in delom. Pojem »intentionalitet« ali bolje »nezavedna intentionalitet« se mi zdi dvoumen in zato za večino primerov »nevaren«; pojem je sprejemljiv le v odnosu na merilo, ki dovoljuje definirati duh nekega dela, in sicer glede na cilj, ki ga pojem istočasno doseže, preseže in razodene. Nasprotno pa je prava nevarnost tam, kjer ta pojem resnično najde svoje korenine in psevdopopravičilo v neki bolj ali manj samovoljni psihologiji. Kolikor zadeva mene, sem proti biografski kritiki, razen če bi ta poskušala določiti pisateljevo socialno angažiranost in s tem prispevala k sociologiji literature. Kar me je pri najrazličnejših poskusih v bližnji preteklosti najbolj odbijalo, je dejstvo, da pri tovrstnih kritikah literarno delo nastopa zgolj kot preteza za določeno psihološko ali filozofsko konstrukcijo. Tovrstnim kritikom gre predvsem za pojasnitev t. i. »Condition humaine«, za izluščanje določene metafizične ali psihološke perspektive (seveda lastne), za študij splošnega literarnega ustvarjanja itd., toda nikoli za razlago samega literarnega dela. Resnično sicer zatrjujejo, da se hočejo vrniti k tekstu, toda tekst razumejo kot zbiranje dokumentov, različnih simptomov in znakov, v tekstu vidijo le njegov namen, in tako obravnavajo tekst kot pravzaprav bolj ali manj nujen korak k nečemu drugemu.

Takšna kritika se po mojem mnenju ne bi smela imenovati literarna, ker se v resnici dosti bolj ukvarja s psihologijo, antropologijo in fenomenologijo, ki literaturo uporablja zgolj za naštevane primerov, ali pa ji pomeni samo izhodiščno točko. Vrh tega tovrstna kritika razglasa svoje nezanimanje za vse tisto, kar je pravzaprav v resnici specifično literarno in jo sploh ne zanima, če je v tekstih, ki jih upravlja, dosežena literarna oblikovanost oziroma konstrukcija. Literarno vrednost dela komajda upošteva, kakovost in arhitektura literarnega teksta jo ne zanimata. Vse, kar je pri nekem avtorju po literarnem izrekanju prisotno, je zreducirano na literarno nediferencirano zbirko znakov. Če se kljub temu nekaj zagovornikov tovrstne kritike — kakor sami trdijo o sebi — zanima za strukture, v nobenem primeru ne gre za literarne strukture. Nevarnost, ki grozi trenutno obstoječi literarni kritiki v Franciji, je torej v namenu oziroma nameri: transcendirati literaturo. Sam sem bil vedno mnenja, da bi glavni princip literarne kritike moral obstajati v izključnih interesih za literarno umetnino, kajti zgolj v literarni umetnini vidim samo bistvo in cilj, se pravi nekaj absolutnega.

Kot mnogi angleški in ameriški kritiki sem tudi sam privrženec notranjega študija literarnega dela, se pravi: privrženec delu-imanentne kritike. Samoumevno je, da zunanjih in socioloških dejavnikov ne smemo zanemarjati, kakor tudi ne zgodovinskega razumevanja umetnine — vendar le-ti pri kritiki literarnega dela niso nepogrešljivi. Prava literarna kritika se je vedno vračala k sami umetnini in s tem k literarnemu universumu, katerega je deležna, čeprav po drugi strani vendarle tvori samostojno celoto. Kajti literarna umetnina — naj bo to pesem ali roman — vsebuje neko le-njej-lastno, neodvisno moč učinkovanja; principialno torej zadostuje sama sebi in v vsebuje lasten ključ, katerega je med temeljnimi raziskovanjem teksta potrebno šele odkriti. Potemtakem se vsaka kritika začne in konča z »explication de textes«.

Kaj pa naj bi bilo pri tem »ekspliciranje«? Posebnost literature je v njeni določenosti, se pravi — da nudi in povzroča estetski užitek in učinkuje za duhovno-racionalno vsebino. Literatura je od vseh umetnosti najbolj duhovno-racionalna, in ima od vseh duhovno-racionalnih disciplin najbolj umetniški izraz. Skrivnost poezije je prav v enotnosti zvoka in vsebine, filozofije in glasu. Tako je vsaka literatura do neke določene mere poezija.

Nadaljevanje s sedemnajste strani

ge strukturne modele in pri tem odkriti in ohraniti skladnost v strukturi posameznih modelov. To seveda ne pomeni, da bi odkrili nekakšne »ontološke« zveze, ampak le, da bi spoznali možnost uporabljanja različnih pojmovnih pomagala pri opisovanju določenih umetnostnih pojavov. Šele potem, tako mislim, je možno opraviti širše zgodovinske analize ter morda vzpostaviti zvezo s podobnimi modeli ter ekonomskimi in socialnimi konstituentami določene civilizacije oziroma dobe. Zastopam namreč mnenje, da so zahteve marksizma — ki neposredno, deterministično zvezo med fundamentalnimi in suprastrukturnimi pojavi ne želi vzpostaviti na naiven način, — sprejemljive le na ta način, da ne upošteva zmedene mnogovrstnosti vplivov, ki nastajajo med različnimi področji kulture in neprestano povzročajo neenotnost v razvoju.

Prej sem dejal, da me nenehoma spremlja dediščina italijanske estetske kulture, prepričanje, da različne raziskave ne vodijo k zgodovinskemu relativizmu, ampak toliko bolj k trajnim ter stalnim patterns, na podlagi katerih lahko definiramo vsak pojav umetnosti onkraj neprestanih sprememb.

Jasno je, da ta naloga pripada estetiki in ne kritiki. Prispevki mnogih anglo-ameriških kritikov, katere sem bral v zadnjem času, pričajo o delavni literarni prizadevnosti, ki nas želi poučiti o boljsem razumevanju človeške izkušnje in za nas pomembnih vrednot. Moja definicija umetnosti kot oblike, v kateri se vrednote raztope v strukturi in zato svojo pomembnost prejemajo zgolj iz razmerja do strukture, mi posreduje določeno umetnino kot universum vrednot, katere presojam. Ta novi red oziroma razvrstitev mi po eni strani dopušča, da pridem v stik z umetniškimi vrednotami samimi, po drugi strani pa lahko spoznam in dojamem tudi tiste vrednote, ki jih ne sprejemam in ne upoštevam. V tem primeru lahko o umetnini govorim na političnem ali na moralnem nivoju, lahko jo zavrnem ali napadam. To seveda pomeni, da umetnost ni nekaj absolutnega, ampak je zgolj aktivnost, zvrst udejstvovanja, ki v dialektičnem razmerju nastopa proti drugim aktivnostim, interesom in vrednotam. Vsakdo od nas, ki bere določeno literarno delo — pa četudi zastopa še tako stroge tehnično-strukturne kriterije —, more in mora poiskati svoj emocionalni in racionalni odnos do umetnikovega sveta, more in mora razkriti določeno vizijo sveta in človeka.

s. — a. m.

Tu se za kritika odpre dvojna nevarnost: estetu bolj odgovarja formalistična kritika, ki se niti malo ne briga za vsebino, in na ta način dopušča, da stopi v ospredje dovršenost ritma in šarm jezika. Nasprotno pa se filozof zanima zgolj za vsebino in le v lepoti sami najde elemente za svojo »diagnozo«.

Ceprav je filozofija trenutno lahko naklonjena literaturi, to še vedno ni vzrok za to, da bi se tudi literatura začela družiti s filozofijo ali pa literarna kritika s filozofsko kritiko. Učinkovita kritika mora biti totalna in njena dolžnost je, da seže prav v same temelje pomena literarnega dela.

Ce raziskujemo notranjo strukturo literarnega dela (ponavljanje določene tematike, pomanjkanje zgradbe ipd.), dopustimo, da med izdelano in neizdelano jezikovno stvarino nastopi arhitektura, ki je hkrati harmonična in izrazita. Konkretna retorika, ki pri tem nastane, je definirana v prispodobi takole: oživiti moramo kritiko literarnih zvrsti.

Tehnični študij literarne umetnine — in v tem se odpira drugo težišče in žarišče — mora spremljati psihologija efektov, ki se bralcu sprožijo ob branju literarnega dela. Tovrstna psihologija mora pojasniti in opravičiti bralčeve efekte. Delo namreč eksistira le v zavesti individuum, ki jo je doživel (podoživel) in je tako zanj postala nenadomestljiva skušnja. Cilj literarne kritike je v obogatitvi te skušnje z objektivno bazo: se pravi z vzpostavitvijo razumljivega odnosa med notranjo koherenco literarne umetnine in efekta, sproženega s pomočjo umetnine v bralčevi duševnosti. Literarni kritik nima vzroka, da bi se predajal kakršnikoli podrejenosti, ki bi ga ovirala. Seveda lahko spoštuje integriteto in posebnost literarnega dela, ki ga raziskuje, nikakor pa mu ne sme tekst služiti kot material za lastne miselne konstrukcije. Po drugi strani pa naj kritik nikar ne misli, da je njegovo delo v primeri z avtorjevim manjvredno ali celo nepomembno.

Ce po vsem, kar je bilo povedanega, literarni kritik igra tudi vlogo zvestega bralca, potem je literatura v določenem smislu napisana zanj: kajti pisatelj potrebuje publiko, da se lahko uresničuje in tako opravičuje svojo literarno eksistenco. Vsekakor je v tem določen problem literarne produkcije, ki je po svojem namenu daleč od tega, da bi bila izključno ekonomsko naravnana. Kajti kritik je predstavnik literarnih »potrošnikov«, z literarnimi deli se »hrani«, s tem da jih »živi« in ocenjuje. Uživati v branju in obenem presojati, ljubiti literaturo in istočasno ohraniti v literaturi amaterizem: to je težavna naloga, vendar tudi dolžnost.

Prevedla: S. — A. M.

Ronald Barthes

LITERARNA KRITIKA KOT META - JEZIK

Možnost formuliranja nekaterih važnih, na sodobno ideologijo orientiranih kritičnih principov, obstoji posebno v deželi, kot je Francija, kjer teoretični modeli tako ali tako uživajo velik ugled. Ta možnost nudi praktiko, kot je na primer literarni kritik, zagotovilo, da je istočasno udeležen v zgodovinskem razpravljanju in sodločanju, kakor tudi pri stvarjanju celotnega filozofskega sistema.

Tako lahko danes rečemo, da se je francoska literarna kritika v zadnjih petnajstih letih razvijala z večjim ali manjšim pozitivnim uspehom znotraj sledečih štirih velikih »filozofij«:

Prvič naj omenimo tisto filozofijo, ki jo danes največkrat označujejo z zelo spornim pojmom »ekstencionalizem«. S tem v zvezi imenujmo Sartrova kritična dela o Baudelairu in Flaubertu, krajše sestavke o Proustu, Mauriacu, Giraudouxu in Pongeu, ter predvsem njegovo odlično knjigo o Genetu.

Drugič, marksizem: danes se še predobro ve (kajti ta diskusija je vendar že zelo stara), kako steril se je ortodokсни marksizem izkazal za literarno kritiko, ko je npr. predlagal zgolj mehanično razlago literarnih del, in pri tem bolj postavljati gesla in parole kot pa vrednostne kriterije. Zaradi tega najdemo rodovitnejšo kritiko tako rekoč na robu in ne v pravem jedru marksizma: kritično delo Lucien Goldmana o Racinu in Pascalu, o novem romanu, avtorgardističnem teatru in o Malrauxu izredno veliko dolguje Lukáscu, kajti zelo težko si je predstavljati globlji in bistroumno literarno kritično delo na podlagi socialne in politične zgodovine.

Tretjič, psihoanaliza: danes obstoji psihoanalitična kritika, ki se je razvila iz Freudovega nauka. Trenutno je nemara njen največji predstavnik v Franciji Charles Mauron (z deli o Racinu in Mallarméju): toda tudi tukaj so se izkazala za plodnejša obrobna področja psihoanalize. G. Bachelard, ki ne izhaja iz analize dela, ampak iz analize substance in zasledovanja dinamičnih sprememb znotraj različnih podob pri velikem številu pesnikov, je osnoval celo kritično šolo. Glede na njeno plodnost lahko trdimo, da je današnja francoska kritika v njeni najbolj odprti obliki inspiriral prav Bachelard (G. Poulet, J. Starobinski, J. P. Richard).

Cetrtič, končno strukturalizem, ki ga nekateri imenujejo — seveda ekstremno in zmotno poenostavljenega — tudi: formalizem. Vemo, kako pomembno, lahko bi rekli skoraj »modno-moderno« je to gibanje postalo v Franciji — še posebno, odkar mu je Cl. Levi Strauss nakazal pot v socialne znanosti in filozofsko razmišljanje, čeprav do danes ni izšlo posebno veliko strukturalističnih kritičnih del. So sicer dela v pripravi, v katerih je še posebno najti vpliv Saussuresovega lingvističnega modela; tega je razvijal dalje R. Jakobson (Jakobson je v začetku pripadal literarno kritični šoli, imenovani šola

ruskih formalistov). Iz tega preprostega temelja se je razvila neka določena literarna kritika, ki je temeljila na obeh retoričnih kategorijah: na metafori in metonimiji, kateri je postavil Jakobson.

Francoska kritika je torej, kot vidimo, »zvesta domovini« (zelo malo ali pa morda sploh ničesar ne dolguje anglo-ameriški kritiki, literarno kritičnemu nauku Spitzerja ali celo Croceja) in istočasno »aktualna«, ali pa, če ji damo prednost, »nezvesta preteklosti«. Postavljena je namreč v neko določeno ideološko sedanost in je zaradi te posebne pozicije zelo težko kritični tragediji, izhajajoči ali iz Sainte-Beuva, Taina ali pa iz Lansonja.

Kljub temu pa ravno Lansonov model postavlja današnji literarni kritiki poseben problem: njegovo delo, njegova metoda in mentaliteta, celo on sam je bil prototip francoskih literarnih učiteljev. Z neštevilnimi epigoni je nekako pred petdesetimi leti obvladoval celotno akademsko literarno kritiko. Ker Lansonova kritika vsaj teoretično zagovarja postavitev konkretnih dejstev eksaktnih in objektivnih principov, verjetno ne bi bila mogoča združljivost med tako imenovanim »lansonianizmom« in različnimi ideološkimi kritikami, ki se vse posvečajo interpretaciji. Vendar je v resnici celo nasprotno: med interpretativno in pozitivistično (akademsko) literarno kritiko vlada neka določena napetost in to čeprav so kritiki današnje Francije (tukaj govorimo le o strukturni kritiki in ne o splošni, hitro napisani dnevni kritiki) večinoma tudi učitelji: v resnici je »lansonianizem« tudi ideologija: ne zadovolji se namreč s tem, da bi tako kot za vsako znanstveno raziskavo, tudi za literarno kritiko zahteval objektivna pravila, ampak se pristransko drži določenih splošnih prepričanj o človeku, zgodovini ter o odnosih med avtorjem in njegovim delom. Danes je na primer lansonianska psihologija, katere način proučevanja je analogen determinizmu, ki je prisiljen enačiti zaporednost ter posledice posameznosti nekega določenega dela s posameznostmi in podrobnostmi nekega življenja, z duševnostjo neke osebe, z duševnostjo avtorja itd., popolnoma zastarela. Če na primer pomislimo na posebne, nasprotno in sebe negirajoče odnose med avtorjem in njegovim delom, katere je postavila psihoanaliza, potem je lansonianska psihologija v celoti zelo samovoljna ideologija.

Samoumevno je, da so za neko ideologijo v resnici ostali neizogibni filozofski poslutati: s tem v zvezi »lansonianizem« sploh ne moremo očitati njegovih preosvojenih mnenj, pač pa mu tembolj lahko očitamo to, da je zamolčal in z moralističnim zagrinjalom zagnil eksaktne in objektivne principe; ideologija je tu zdrnila kot tihotapsko blago med prtljago znanstvene metode.

Ker so ti različni ideološki principi istočasno na razpolago, lahko sklepamo, da bistvo literarne kritike svoje potrditve ne more najti niti v ideološki izbiri niti v »resničnosti«. Literarna kritika je nekaj drugega, kot samo dajanje pravih izjav v imenu »pravih«, »resničnih« principov.

Iz povedanega sledi, da glavni greh literarne kritike ni v izpovedovanju in priznavanju neke določene ideologije, ampak v molku, s katerim odeva ideologijo: to »molčanje«, ki nosi vso krivdo nato imenujemo »mirno vest«, ali če hočete »nepoštenje«, kajti kako lahko nekdo resno veruje v to, da določena umetnina more eksistirati kot objekt zunaj psihe in osebne zgodovine kritika, s katerim se je pogodila, in njemu nasproti uživati neke vrste eksteritorialno pravico. S kakšnim čudežem naj bi se prenehala globoka komunikacija, katero suponira večina kritikov pri delih in njihovih avtorjih, če gre za njeno lastno delo in za njeno lastno situacijo? Ali zakoni literarnega ustvarjanja veljajo le za pisatelje, za kritike pa ne? Vsaka kritika mora v svoji razlagi obsegati implicirano izjavo o sami sebi, pa naj bo ta izjava podana na skrajno zavito in zapleteno ali pa na skrajno diskreten način; kajti vsaka kritika je istočasno kritika o umetnini in lastna kritika. Naj na tem mestu povzamemo Claudelovo besedno igro: elle est connaissance de l'autre et connaissance de soi-même au monde. Ali z drugimi besedami povedano: kritika nikakor ni seznam izsledkov ali naštevane sodb, ampak je v bistvu aktiviteta, to se pravi posledica duhovnih dejanj, ki so globoko zasidrana v zgodovinski in subjektivni eksistenci (oba pridevnika izražata sicer eno in isto). Ta duhovna dejanja zgodovinsko in subjektivno eksistenco izvršujejo in odgovornost zanj prevzema jo nase. Vprašanje, če je lahko aktiviteta sploh »resnična«, je nesmiselno, ker je določena s popolnoma drugimi smernicami.

Vsakega pisatelja, vsakega pesnika — na katerega stransko pot vedno lahko krene tudi literarna teorija — obravnavamo kot človeka, ki govori o stvari in pojavih samo, če so ti imaginarni, če so zunaj jezika, oziroma če so izšli iz jezika. Svet eksistira in pisatelj uporablja jezik: to je literatura.

Vendar je objekt kritike povsem nekaj drugega: literarna kritika se ne ukvarja s svetom, ampak z jezikovnimi izjavami, ki so jih ustvarili nekateri posamezniki. Torej je literarna kritika izjava o neki izjavi, izreka o neki izreki, je potemtakem nekakšen sekundarni jezik, nekakšen — kot bi ga imenovali logiki — jezik, ki je v odnosu do primarnega in objektivnega jezika (langage-objet) meta-jezik (méta-langage). Iz tega sledi, da mora kritična aktiviteta računati z dvema različnima odnosoma: I. odnos jezika kritika do jezika avtorja, katerega kritik raziskuje in II. odnos imenovanja objektivnega jezika do sveta. Literarna kritika je definirana z »medsebojnim učinkovanjem« teh dveh jezikov; s tem se morda pojasnjuje velika podobnost z drugo duhovno aktiviteto, namreč z logiko, ki vendar tudi povsem temelji na razlikovanju objektivnega in meta-jezika.

Torej če literarna kritika ni nič drugega kot meta-jezik, njena naloga potemtakem sploh ni v odkrivanju resnice, »resničnega«, ampak kvečjemu v odkrivanju »veljavnega«. Jezik sam po sebi ni niti pravičen niti nepravilen: iz znakov mora oblikovati koherenten sistem, in pravila, ki obvladujejo literarni jezik, se ne nanašajo na sovpadanje tega jezika s stvarnostjo (kar so bile vedno tudi zahteve realističnih šol), ampak samo na njegovo primernost nasproti sistemu znakov, za katerega se je odločil avtor (da se bolje razumemo: v tej zvezi moramo dati besedi sistem zelo močan akcent).

Literarna kritika torej ne sodi o tem, ali je v Proustovem pisanju kaj »resnice«, ali je bil Baron

de Charlus resnično Comte de Montesquiou, ali je bil Françoise resnično Céleste ali če so s po-Proustu opisano družbo resnično eksaktno reproducirani zgodovinski pogoji, ki so omogočili propad plemstva koncem 19. stoletja. Njena naloga je le v tem, da si sama izdela jezik in nato z njegovo koherentnostjo ter logiko, torej z njegovo sistematično zbere velike kvantitete Proustovega jezika, oziroma bolje, da te kvantitete — v matematičnem smislu besede — integrira, in to tako, da na način logične enačbe preizkusi veljavnost nekega razumskega zaključevanja, ne da bi pri tem teh po načrtu izpeljanih dokazov zoperstavljala (primerjala) resničnosti. Lahko torej rečemo, da je naloga kritike izključno formalne narave (to je lahko tudi edino jamstvo za njeno univerzalnost); ne gre namreč za to, da bi v delu ali avtorju, ki ga raziskujemo, odkrili nekaj »skrivnega«, »globljega« ali celo »skrivnostnega«, nekaj, kar je bilo doslej neopaženo (sicer pa, na kakšen čudežen način naj bi se to lahko zgodilo? Smo danes morda bistroumnejši od naših prednikov?) Gre namreč za preprosto dejstvo, da se kritiku skupaj z dobo, v kateri živi (naj bo to eksistencializem, marksizem ali psihoanaliza) jezik izroča kot dober mišar, ki spretno približuje dele kompliciranega pohištva — in ta jezik se prilagodi jeziku avtorja, se pravi formalnemu sistemu logičnih pravil, katerega je avtor izdelal pod pogoji svojega časa.

»Dokazovanje« določene literarne kritike nima ničesar opraviti s »stvarnostjo«; kajti kritična izjava — kot sicer tudi logična — je vedno samo tavtološka: naposled to dokazovanje sestoji le iz »poznejš« formuliranih ugotovitev — pri čemer se te »zamede« popolnoma zavedamo (toda to ni pomembno): Racine je resnično Racine, Proust je resnično Proust; ne, »dokazovanje« neke kritike — če dokazovanje sploh obstoji — ni zmožno odkriti nekaj določenega znotraj dela, ki ga raziskuje kritik, temveč celo nasprotno: dokazovanje lahko literarno delo, kolikor je le mogoče, prekrije s svojim lastnim jezikom.

Torej gre tudi v tem odnosu za neko v bistvu formalno aktiviteto (ne v estetskem, ampak v logičnem pomenu besede). Lahko bi rekli, da je za kritiko edina pot v tem (v začetku smo kot pot omenili izogibanje »mirni vesti« ali »nepoštenju«), da si zastavi naslednji moralni cilj: ne razreševati smisel del, ki jih proučuje; zopet je potrebno zgraditi in postaviti pravila ter nasilje, s pomočjo katerega bo izdelan literarni smisel. To pa je mogoče le z istočasnim priznanjem, da literarna umetnina predstavlja zelo samovoljen semantični sistem, katerega cilj je v postavljanju splošnega pomena in ne le nekega določenega pomena. Literarna umetnina — vsaj tista, katero kritiki navadno sprejemajo za umetnino — (morda je tukaj implicirana neka možna definicija »dobre« literature) nikoli ni popolnoma brezpomembna (skrivnostna ali »inspirirana«), vendar tudi nikoli popolnoma jasna in razločna. Tako ima torej umetnina nek nedoločeno-odvisen pomen, in v resnici se bralcu ponuja kot resnično signifikanten sistem, izmika se mu kot signifikiran objekt.

Ta način »déception«, oziroma »dé-prise« smisla na eni strani pojasnjuje, zakaj literarna umetnina zmora postavljati svetu vprašanja (medtem, ko raziskuje utrjene vrednote, katere tako zelo varujejo svetovni nazori, ideologije in zdrav človeški razum), s tem namenom, vendar ne, da bi kdajkoli sama odgovorila nanje (najbrže ni nikakršnega velikega dela, ki bi bilo »dogmatično«). Na drugi strani pa razjasnjuje dejstvo, da se umetnina vedno in vedno znova ponuja novim interpretacijam. Torej sploh ni nikakega povoda, da bi kdajkoli prenehali diskutirati o Racinu ali Shakespeareju — kvečjemu bi se kdaj na kdaj nepričakovano pojavil emocionalni odpor (proti diskutiranju o literarni umetnini), ki pa bi bil zopet neke vrste jezik. Ker literatura vztrajno prinaša pomene, ki pa vedno istočasno »ubežajo« in minejo, ni torej nič drugega kot določen jezik, se pravi sistem znakov: njen smisel ni v naznanjanju in sporočilu, ampak toliko bolj v tem sistemu samem. Prav iz tega vzroka literarni kritik ne vzpostavlja sporočila dela, ampak le določen sistem, ravno tako kot jezikoslovec ne razrešuje smisla in pomena nekega stavka, ampak določa njegovo formalno strukturo. Kajti šele ta omogoča izročitev določenega pomena.

Šele takrat, ko bo literarna kritika spoznala, da je sama ravno tako neke vrste jezik, oziroma točneje, da je sama utelesila »meta-jezik«, bo lahko v resnici na kontradiktoren — vendar avtentičen način istočasno objektivna in subjektivna, zgodovinska in eksistencialna, totalna in liberalna. Po eni strani jezik, ki si ga izbere vsak kritik sam, ni nekaj, kar bi bilo poslano z neba, ampak je toliko bolj tisti jezik, katerega mu nudi njegova doba, in je objektivni izraz določene zgodovinske zrelosti vedenja, idej in intelektualnih strasti. Z drugimi besedami: jezik je nujnost-potrebnost. Po drugi strani pa tudi ta potreben jezik vsak kritik izbere za določen eksistencialni model, ki ga uporablja na primer: kot sredstvo za njemu lastno duhovno funkcijo, v katero nato položi vso svojo »globino«, se pravi svoje veselje, odpor in obsedenost. Tako se sredi kritičnega dela lahko začne dialog med dvema zgodovinskima situacijama in med dvema subjektivnima sferama (avtorja in kritika). Vendar ta dialog popolnoma egotistično kaže na sedanost: literarna kritika ni niti »poklonitev« resnici preteklosti, niti resnica »ostalega« — ampak je zgradba tega, kar je razumljivo našemu času.

Prevedla S. in A. M.

EKSISTENCA IN ZGODOVINA

Odgovor na članek Marjana Rožanca UMETNOST IN ZNANOST

Pojem eksistencialne kategorije ali eksistencialne strukture skriva v sebi dvojno naravo. Kategorija ali struktura označujeta tisto, kar je na njem znanstvenega, pridevnik eksistencialno kaže na njegov metascientistični del.

Moderna znanost je opustila nekdanjo — naivno — ambicijo: težnjo po kompletnosti in totalnosti, predvsem pa po preprosto realistični adekvatnosti z naravo sveta. Zadošča ji, da je notranje koherentna izvedba postavk — aksiomov —, ki si jih postavi v začetku kot svoja izhodišča. Izhodišče literarne znanosti, kakor sem si jo zamislil jaz, je eksistenca.

Najprej in obenem mi je dano dvoje: svet in jaz. A če ta jaz — po Lacanovih analizah — ni nič drugega kot refleksija aktivnosti, ki izvira iz mojega bitja, fiksacija in konstrukcija posebne entitete, katere prava narava je skušnja o svetu, ki gleda sama sebe in izdvoji sebe v svojo formo, v nosilca skušnje, potem je jasno, da je temeljna opredelitev mene moj (aktivni) odnos s svetom, s tem pa svet sam. Jaz, to so drugi, to je drugo. Jaz je svet. Analiza jaza je analiza sveta. Hkrati pa: Kako naj ta »objektivni« svet vidim, čutim, dojamem, skusim, razumem, če ni to svet, ki je v meni, ki je sad, rezultat in predmet moje — in samo moje — avtentično individualne, neponovljivo personalne skušnje? Mislim, in govoriti o svetu literature, o ljubezni, strahu, nasilju, nemoči, čustvih, kvalitativno opredeljenih podobah se pravi vse to poznati na notranji način, ne zgolj po zunanjih znakih. Reflektirati svet »objektivne« literature pomeni reflektirati svojo aktivnost, svoj odnos s svetom, svojo skušnjo: sebe kot formirano vsebino. Ta formirana vsebina, ki mi je najprej in najbolj neposredno dana, mi je hkrati notranja in zunanja. Notranja: ta vsebina sem »jaz«, moja bolečina, muka, čut, misel, tisto, kar živim. Brez nje me ni in — zame — sploh ničesar ni. Je vir, temelj in predpostavka celotnega »objektivnega« sveta. Imenujem jo: (moja) eksistenca. Zunanja: čeprav sem ta formirana vsebina »jaz«, je ta formirana vsebina tudi »moja«, se pravi moj predmet, ne-jaz, nekaj, na kar se moj jaz nanaša, raziskuje, opredeljuje. Kot takšna ni več (moja, globoko subjektivna) eksistenca, temveč svet, do katerega se moja eksistenca obnaša kot do nečesa tujega, drugega, enakega čemer koli zunaj mene. Ko moja eksistenca samo sebe opiše, postane — spet za samo sebe — opis, naris, posnetek, misel o nečem: ideja. Literarna kategorija ali struktura, do katere se v svojem premišljevanju in razčlenjevanju priklapljam, se mi tako kaže kot strukturirana ideja o svetu in ideja sveta. A hkrati: nikoli ne more biti samo ideja, samo »objektivni« posnetek, saj je ves čas dejansko refleksija, ki jo moja eksistenca meče na moje eksistenco, se pravi da je — v svojem jedru, predpostavki, izhodišču — moja najbolj avtentična eksistenca sama.

Problem, o katerem govorimo, se torej zastavlja na dveh ravneh: kot znanstvena raziskava »objektivnih« literarnih svetov (recimo Minattijsve, Strniševe, Salamunove itn. poezije) in kot »umetniška« izpoved, pričanje o eksistenci misleca, ki misli o svetu, v tem ko misli o sebi, oziroma misli o sebi, v tem ko misli o svetu. Na eni strani je do skrajne dosegljive možnosti (to je seveda vodilo in cilj) neosebna, »objektivna«, po vrsti znanstvenih načel in metod ravnanja se znanstvena misel, na drugi strani znanstvenikov dnevnik, v katerem se vsa znanost v hipu razpusti in spremeni v literaturo o literaturi). Znanstveni aspekt me polagoma zmerom bolj oddaljuje od mene samega (čeprav moja eksistenca ostaja kot izhodišče in temelj), literarne svetove začnem vključevati v širše sklope (sociološke, psihološke, politične, tehnične itn.). Eksistencialni aspekt me vrača k sebi samemu in tematizira, eksplicira ravno aspekt me vrača k sebi samemu in tematizira, eksplicira ravno tisto, kar ostane v znanstvenem postopku nerazkrita. Oba aspekta se prekrivata: pod znanstvenim zmerom je mogoče (in neogibno) najti eksistencialnega in eksistencialnega je zmerom mogoče tematizirati in racionalizirati (inteligibilizirati) v znanstvenega.

Pogoj znanstvenemu tematiziranju eksistencialnih »doživetij« je čas. Hkrati pa je čas tudi sam temeljno »doživetje«, ki ga imam v odnosu do lastne eksistence in do sveta. Nobenega svojega doživetja

(čustva, pretresa, doživljanja, spoznanja) ne bi mogel razumeti, če ne bi bilo časa. Razsežnost časa je tista, ki omogoča, da doživetje »postavimo v zvezo«, da ga povežem s tem, kar je že bilo, s pričakovanim, s tem, kar »sem«; »sem« pa lahko le tedaj, če se reflektiram kot tistega, ki »sem«, če iz množice gradiva in podatkov izberem karakteristične in neprezentativne, bistvene in osrednje, hkrati pa ostale izpustim ali zanemarim kot naključne in nepomembne. Vsi ti podatki seveda nikoli ne morejo biti zgolj sinhroni, istočasni. Večina se jih je že dogodila in spomin ji hrani, iz preteklosti jih rešuje ter aktualizira v zdajšnjost, v danost. Aktivnost spomina je aktivnost integriranja tiste esence (jaza), ki ni nič drugega kot samorefleksija eksistence.

Eksistirati pomeni biti na nič drugega izvedljiv, nereduktibilen, avtentičen jaz. Biti jaz pomeni sam v sebi in sam sebi se dogajati: biti v dejavnem odnosu do sveta, to je do vsega, na kar naletim in kar »mi« je dano. Dogajati se pomeni biti v času in sam biti — kot dejavnost — čas. Eksistence torej ni brez časa: časa mene, ki je hkrati čas sveta, njegov pogoj. Hkrati pa je čas sveta, v katerem se dogajam, pogoj mojemu času, času mene. Zadeli smo torej na našo osrednjo temo: na zgodovino.

Ko grem od sebe (eksistence) k svetu, trčim na materijo, na Drugo, na ne-sebe, ki je neprebodno, tuje, trdno neumljivo. To Drugo spoznam, neprebodno prebiti, tuje udomačiti, zunanje ponotranjiti, z eno besedo »objektivni« svet razumeti, ali ni to »objektivni« svet posvojit: gledati (in razumeti) ga v perspektivi svoje eksistence? To pa že ipso facto pomeni doživljati, spoznavati več kot doslej, iziti iz sebe, se potopiti v svet — odpreti se in občeati s svetom (se reče temu ljubezen?). Se da reči, da pomeni ta praksa: zares postajati ne-jaz in s tem šele nesubjektivistični, nenarcisoidni, neegocentrični človek?

A če je ta »objektivni« svet diahrono potekanje subjektivitete, če mi vse »objektivno« gradivo izpričuje potekanje te subjektivitete (seveda pod vizirajočim kotom moje eksistence), potem pomeni pristajanje na to potekanje subjektivitete pristajanje na decentriranje sebe kot subjekta (jaza), torej na desubjektiviranje. Desubjektiviranje je ravno (notranje logičen) rezultat zgodovine subjektivitete. Šele na stopnji samonegacije (desubjektiviranja) je postala subjektiviteta videna kot logos in usoda. Videti zgodovino subjektivitete (pristati nanjo) pomeni odrediti se sebi kot subjektu: prepustiti se dialektični igri med neodpravljlivo eksistenco in neopdravljlivo zgodovino.

S tem nikakor ni rečeno, da se na slovensko literaturo ne da gledati tudi na druge načine (z drugo optiko, pod drugače vizirajočim kotom, iz drugačne eksistence). Brez dvoma se da — in se tako tudi gleda. Vendar: jaz zagovarjam pričam, dokazujem svoj spoj eksistence in zgodovine, spoj, v katerem je zgodovina odvisna od moje eksistence, moja eksistenca pa vključena v zgodovino in omogočena (razumljena) po njej. Vprašanje, kdo ima prav, ta hip sploh ni pomembno. Ne gre mi namreč za hvaljenje lastne in kritiziranje drugih »vizije« (za kritiko), temveč za (čim bolj avtentično, eksaktno, kompletno, izčrpno, bogato itn.) izdelavo lastne »vizije«. Življenje (kot temeljno interpersonalno in intereksistencialno dogajanje) je dialog — komuniciranje — med različnimi zgodovinsko eksistencialnimi »vizijami«.

S tem je subjektiviteta in njena zgodovina spravljena v odnos do moje eksistence in »objektivnega« sveta. Objektivno je zato, ker sem jo kot idejo sprejel od drugih, že izdelanih filozofij (»vizij«), ki so jo precej natančno izdelale, utemeljile, dokazale, ilustrirale in jo napravile na eni strani za razlago sveta, na drugi za zakon (naravo) sveta. Eksistencialna (v posebnem pomenu tudi subjektivna) pa je zato, ker sem v perspektivi »objektivne« ideje-razlage, v njenem horizontu, v njeni inteligibilnosti zagledal in razumel tudi svojo aktiviteto, prakso, izkušnjo, »naravo«, z eno besedo vse tisto, kar sem spoznal kot svoj »jaz« in njegovo »naravo«. Tako zgodovina subjektivitete ni le objektivno dogajanje nečesa zunaj mene, nekakšen fizikalen zakon, ki ga moram sprejeti kot siderično dejstvo, se mu pokoriti ne glede na to, ali velja tudi za mojo notranjost ali ne. Zgodovina subjektivitete je globoko moja osebna, skušenjska, avtentična, tako rekoč tudi »privatna« zadeva. V — od »objektivitete« sprejeti — filozofski op-

tiki ne le da razumem sam sebe, temveč tudi sem (jaz sem drugi, ker sem po drugih to, kar sem: jaz): doživljam se kot subjekt, kot njegovo dogajanje in kot njegov konec. Če pišem o štirih stopnjah zgodovine subjektivitete v povojni slovenski literaturi, če slovensko povojno literaturo (torej nekaj »objektivnega«) vidim, razumem kot recimo štiristopenjsko dogajanje subjektivitete (in literatura se ne dogaja v subjektiviteti, temveč po svojem najglobljem bistvu je subjektiviteta — ter seveda tudi njena notranja opozicija, njena drugobit), potem vidim, razumem v njej tudi štiri stopnje lastne eksistencialne zgodovine. Sam sem — v medvojnih letih — doživljal sebe in svet kot sintezo občega, posebnega in posameznega, kot sintezo nature, družbe, časa, posameznika, grup, morale, svobode in materije (v perspektivi Absolutne prihodnosti kot eshatološke Odrešitve); stopnja in figura subjektivitete (Sintetični in sintetizirajoči subjekt), ki jo danes odkrijem v Kajuhovi poeziji, je tako rekoč začetna stopnja, štartna pozicija moje osebne zgodovine: mojega »jaza«, moje eksistence. Sam na svoji koži sem doživljal redukcijo tega sintetičnega subjekta (ki ga seveda tedaj še nisem razumel kot zgodovinsko stopnjo subjektivitete, sem jo pa živel in sem danes po njej — po razumevanju nje kot subjektivitete opredeljen) v etastični subjekt, sam sem čutil in trpel v dekompoziciji teh dveh optimističnih podfaz, v prehodu k intimističnemu in naturističnemu subjektu z njegovim pesimizmom, obupom, nesrečo, ponotranjenostjo, privatiziranjem ipd. Sam sem sodeloval v radikalizaciji tega dekomponiranja, ki se je sprevrglo v destrukcijo — iz samospodbijanja v samozanikanje. Itn.

Korelacija med »objektivno« zgodovino in mojo najbolj avtentično in neponovljivo eksistenco je tolikšna, da je mogoče govoriti o dvoobrazni identiteti. Zato se v mojih spisih ne da govoriti le o historiografiji (to je en obraz), niti samo o historiozofiji, temveč o historioeksistiranju: o eksistenci v zgodovini, ki je objektivno-eksistencialna, in o zgodovini eksistence, ki so historično-eksistencialne. Analitik »objektivitete« je pričevalec subjektivitete: njenih vzponov, radosti, pričakovanj, njenih muk, njenega razsula, njene — nihilistične — izpraznitve. To ni goldmanovski genetični strukturalizem, temveč nekaj, kar bi se dalo iskati med izrazi: strukturalno eksistencialni historicism (marksizem) eksistencialno historični strukturalizem, strukturalno historični eksistencializem...

Zgodovino subjektivitete (s tem pa pisanje o povojni slovenski literaturi) je treba torej razumeti kot zgodovino »objektivnih« eksistenc in moje eksistence: »objektivnih« v optiki moje eksistence, moje v optiki »objektivne« ideje o naravi eksistence kot potopljenih v subjektiviteto. V tem času se ne da eksistirati zunaj zgodovine subjektivitete (ali, kar je isto: sam ne morem eksistirati — biti »jaz« — če se ne gledam kot subjekt). To je naša — moja — usoda. Ta usoda se bo — morda — končala in razrešila v koncu subjektivitete, v tistem, kar imenujem »obratu«. Morda. Ne vem. Ne konstruiram prihodnosti in sveta, zgolj beležim: beležim to, da je zgodovina subjektivitete poseben segment v svetu, segment, ki v svojem koncu eksplicira in negira, kar je napovedala v začetku kot najvišji ideal; eksplicira, kar je bilo v začetku neopaženo, a determinirajoče, ideale spremenil v fikcije (ne v dejstva), norme v antinorme, lepoto v grdoto, red v nered, z eno besedo, ravna se po svojem temeljnem zakonu: zakonu negacije. Celoten opisani segment je en horizont, znotraj katerega se nahajam(o) (najbrž v njegovem koncu); kaj bo prinesel drug horizont, tega ne vem(o). Zato ne razkrivam Resnice sveta, absolutnega — svetega — vedenja o zadnji naravi našega bivanja, temveč zgolj beležim, opisujem in popisujem svet (segment), ki ga živim, in sebe, ki živim v tem svetu, gledajoč se z očmi tega sveta, podvržen temu svetu, predirajoč ta svet, da bi navsezadnje prišel do tega sveta samega (do sebe).

Je to, kar počnem, vzgojni roman v goethejevsko-heglovskem smislu? Je to čista znanost? Je to odisejada, ki me vrača domov? A kje je — navsezadnje — moj dom. Ali pa je to ahasverstvo... večno beganje kot beganje?

Taras Kermauner

FERDINAND DE SAUSSURE

SPLOŠNA NAČELA

DRUGO POGlavJE

NESPREMENLJIVOST IN SPREMENLJIVOST JEZIKOVNEGA ZNAMENJA

I. Nespremenljivost

Če se po odnosu do ideje, ki jo predstavlja, znamujoče pojavlja kot prosto izbrano, v povračilo, po odnosu do jezikovne skupnosti, ki ga uporablja, ni svobodno, ampak je vsiljeno (naloženo). Družbena masa ni vprašana za svet in zaznamujočega, ki ga je izbral jezik, se ne bi dalo zamenjati z nekim drugim. To dejstvo, ki se zdi, da skriva neko protislovje, bi lahko domače imenovali »vsiljena karta«. Jeziku pravimo: »Izbirajte!«, toda dodajamo: »To znamenje bo in ne kako drugo«. Ne samo, da bi bil posameznik nesposoben, če bi hotel v čemerkoli spremeniti izbiro, ki je bila storjena, ampak masa sama ne more izvajati svoje suverenosti nad eno samo besedo; vezana je na jezik, tak kot je.

Jezika se torej ne da prisposodljati čisti in preprosti pogodbi in prav s te plati je jezikovno znamenje posebno zanimivo za preučevanje; kajti če hočemo pokazati, da je zakon, priznan v neki skupnosti, nekaj, kar prenašamo in ne pravilo, v katero smo svobodno privolili, ravno jezik nudi za to najbolj si-jajen dokaz.

Poglejmo torej, kako se jezikovno znamenje izmika naši volji, in izpeljimo takoj iz tega važne posledice, ki potekajo iz tega pojava.

V kateremkoli obdobju in kolikor daleč nazaj se povrnemo, se jezik vedno pojavlja kot dediščina predhodne dobe. Akt, s katerim bi v danem trenutku podelili imena stvarim, s katerim bi pogodba prešla v pojme in akustične podobe — ta akt mi lahko razumemo, a nikoli ga niso ugotovili. Idejo, da bi se stvari lahko tako dogajale, nam sugerira naš zelo živ obutek o poljubnosti znamenja.

V resnici, nobena družba ne pozna in ni nikoli poznala jezika drugače kot podedovani produkt predhodnih generacij in ga je bilo treba prevzeti takega, kot je bil. Zato vprašanje izvora govornice nima takšnega pomena, kot mu ga navadno pripisujejo. Tega vprašanja ne gre niti zastavljati; edini realni predmet lingvistike je navadno in pravilno življenje že konstituiranega jezika. Dano stanje jezika je vedno produkt zgodovinskih faktorjev in prav ti faktorji pojasnjujejo, zakaj je znamenje nespremenljivo, se pravi, da se upira vsaki samovoljni zamenjavi.

A če rečemo, da je jezik dediščina, še nič ne pojasni, če ne gremo dalje. Ali se ne da od enega trenutka do drugega spremeniti obstoječe in podedovane zakone?

Ta ugovor nas privede do tega, da jezik postavi-mo v njegov socialni okvir in zastavimo vprašanje, kot bi ga zastavili za druge socialne institucije. Kako se te prenašajo? To je bolj splošno vprašanje, ki zajema vprašanje spremenljivosti. Najprej je treba oceniti večjo ali manjšo svobodo, ki jo uživajo druge institucije; videli bomo, da je za vsako izmed njih razmerje med naloženo tradicijo in svobodno akcijo družbe različno. Potem bomo iskali, zakaj so v neki dani kategoriji faktorji prvega reda bolj ali manj močni kot faktorji drugega reda. Končno, vračajoč se k jeziku, se bomo vprašali, zakaj ga zgodovinski faktor prenaša v celoti obvladuje in izključuje vsako splošno in nenadno jezikovno spremembo.

Da bi odgovorili na to vprašanje, bi bilo treba uveljaviti precej argumentov in reči na primer, da jezikovne spremembe niso vezane na zaporedje generacij, ki se, daleč od tega, da bi se postavljale druga nad drugo kot predali v pohištvo, mešajo, pronicačo druga v drugo in vsebuje vsaka posameznike vseh starosti. Spomnimo se tudi na vse napore, ki jih zahteva učenje materinega jezika, da bi iz tega zaključili nemogućnost splošne spremembe. Dodali bi še, da razmišljanje v jezikovnem občevarju ne nastopa; da se osebk v veliki meri ne zavedajo zakonov jezika; in če se jih ne zavedajo, kako naj bi jih spreminjali? Celotno če bi bili zavestni, bi se bilo treba spomniti, da jezikovna dejstva še ne izkazuje kritike, v tem smislu, da je vsako ljudstvo nasplošno zadovoljno z jezikom, ki ga je sprejelo.

Ta razglabljanja so važna, vendar niso splošno načelna; mi imamo raje naslednja, bolj bistvena, bolj neposredna, od katerih so odvisna vsa druga:

I. Poljubni značaj znamenja. Zgoraj nas je prisilil, da smo priznali teoretično možnost spremembe; ko poglabljamo, vidimo, da dejansko sama poljubnost znamenja postavlja jezik na varno pred vsakim

poskusom, ki bi ga nameraval spreminjati. Masa, če bi bila celo bolj zavestna, kot je, ga ne bi mogla pretresati. Kajti, da se nekaj postavi pod vprašanje, mora to temeljiti na razumni normi. Lahko se na primer razpravlja, če je monogramni ustroj poroke bolj pameten kot poligramni in uveljavljati razloge za enega ali za drugega. Lahko bi tudi razpravljali o kakem sistemu simbolov, ker simbol ima racionalen odnos z zaznamovano stvarjo; toda za jezik, sistem poljubnih znakov, je ta osnova napačna in z njo si spodmika vsak trden teren za diskusijo; nobenega vzroka ni, da bi imeli raje sestra kot siter, Ochs kot vol, itd.

2. Množica znamenje, ki so potrebna za konstituiranje kateregakoli jezika. Pomen tega dejstva je znan. Sistem pisave, sestavljen iz dvajset do štirideset črk, se da v sili nadomestiti z drugim. Prav tako bi veljalo za jezik, če bi vseboval omejeno število elementov; toda jezikovna znamenja so brez števila.

3. Preveč kompleksni značaj sistema. Jezik tvori sistem. Če je, kot bomo videli, to plat, po kateri ni popolnoma poljuben in kjer vlada relativen razlog (vzrok), je tudi točka, kjer se pokaže nekompetentnost mase, da ga spreminja. Kajti ta sistem je kompleksen mehanizem; zgrabiti se ga da le z razmišljanjem; celo tisti, ki ga vsakodnevno uporabljajo, ga sploh ne poznajo. Tako spremembo bi si lahko zamislili le z intervencijo specialistov, slovničarjev, logikov itd.; toda izkušnja kaže, da do sedaj posegi take narave niso imeli nobenega uspeha.

4. Odpor kolektivne inertnosti do vsake jezikovne inovacije. Jezik — in to razglabljanje je pred vsemi drugimi — je v vsakem trenutku zadeva vseh; razširjen v maso in upravljan po njej je stvar, ki se je vsi posamezniki poslužujejo ves dan. Na tej točki se ne da graditi nobene primerjave med njim in drugimi institucijami. Predpisi kaknega zakonika, obredi neke religije, ladijski signali itd. zaposlujejo vedno samo določeno število posameznikov hkrati in v omejenem času; v jeziku pa je nasprotno vsakdo udeležen vsak trenutek in zato prenaša brez prestanka vpliv vseh. To kapitalno dejstvo zadostuje za prikaz nemogućnosti revolucije. Jezik je od vseh socialnih institucij tista, ki nudi najmanj za dajanje pobud. On tvori del življenja družbene mase in ta, ki je po naravi inertna, se pojavlja predvsem kot faktor ohranjanja.

Vendar ne zadostuje, če rečemo, da je jezik produkt socialnih sil, da bi jasno videli, da ni svoboden; spominjajoč se, da je vedno dediščina predhodne dobe, je treba dodati, da te socialne sile delujejo v funkciji časa. Če ima jezik značaj stalnosti, ni samo zaradi tega, ker ni navezan na težo skupnosti, ampak tudi zato, ker je situiran v času. Ti dve dejstvi sta neločljivi. Vsak trenutek solidarnost s preteklostjo vključuje v igro svobodo izbiranja. Mi pravimo človek in pes, ker so pred nami govorili človek in pes. To ne preprečuje, da ne bi obstajala v totalnem pojavu vez med tema dvema antinomičnima faktorjema: poljubnim dogovorom, ki je po njegovi moči izbira svobodna, in časom, po čigar zaslugi se izbira ustali. To je zato, ker je znamenje poljubno, in ne pozna drugega zakona kot tradicijo. Zato, ker temelji na tradiciji, je tudi lahko poljubno.

(Se bo nadaljevalo)

2

PUBERTETNIK ARRABAL

Pubertetnik seveda ni Arrabal sam, ampak njegov asirski cesar. Saj če se hočemo v imenu pubertetništva posmehovati in zanikati vse tisto, kar lahko poenostavljeno imenujemo duhovnost, potem si moramo ogledati prav Arrabalovega »Asirskega cesarja in arhitekta«.

In zakaj je njegov posmeh in njegovo zanikanje pubertetniško? Zato, ker asirski cesar, o katerem je beseda, povsem očitno še ni pretrgal popkovine in vstopil v območje duha, temveč je še vedno pri materi, v nekoliko nadložni in hkrati tudi srečni istovetnosti z naravo. In zato, ker je njegov poglavitni problem prav v tem, da bi se slednjič le odtrgal od matere in zalepljenosti v domala organsko življenje, da bi se slednjič individualiziral v samostojnega duha in se udeležil duhovnosti. Žal v njem kar ni in ni dovolj naravnih moči in poguma, dovolj izrazite božje iskre, da bi to lahko tudi dosegel. Do svoje individualnosti se sicer slednjič le dokoplje, in sicer tako, da mater kratko in malo ubije, vendar tedaj se hkrati že prestraši svojega lastnega duhovnega življenja, si prostovoljno naprti krivdo in se skesano odpove življenju. Torej ne, nikakor, individualnega jaza, te manifestacije duha v človeku asirski cesar ne prenese — rajši zahteva, da ga njegov arhitekt poje z mesom in kostmi vred.

Od tod pa izvirajo temeljni nesporazumi v tej zabavni Arrabalovi igrici. Kako naj jemljemo resno posmihanje in zanikanje duhovnosti od strani človeka, ki se sam še ni individualiziral in vstopil v območje duha? Kako naj jemljemo resno kritiko civilizacije od človeka, ki se še ni civiliziral? Njegov obračun z Bogom, s civilizacijo in kulturo je obračun človeka, ki zanika prostor, v katerega še ni pokukal.

Vsega tega torej ne moremo jemati resno, ne od asirskega cesarja samega in ne od njegovega arhitekta, ki poduk o duhovnih zadevah sprejema prav od neizkušenega in nepoduhovljenega cesarja. Resno ne moremo jemati niti njegove spolnosti, saj je povsem očitno, da se tudi v tem oziru še ni individualiziral, da ni ne mandelc ne babca, temveč le nezavedna sla kemičnega spajanja, ki še nima jasnega spolnega nagona in ki še ne pozna svojega pravega spolnega partnerja: občuje lahko z arhitektom, z materjo ali pa tudi kar sam s seboj. S tem pa seveda ni rečeno, da nas ta Arrabalova igra odvezuje vsake resnobe. Nasprotno, bolj kot katera koli druga nas postavlja pred presneto resno vprašanje, odkod ta nemoh individualizacije, ta odpor do duha, ta nepripravljenost in nesposobnost, da bi se asirski cesar zavihtel v območje duhovnega? Snovne moči vsekakor niso tolikšne, da bi ga mogle zadržati — to nam dokazuje celotna človeška civilizacija.

Na to nimamo nobenega drugega odgovora kot strah pred duhovnostjo, strah pred moškostjo. In to prav tisti strah, ki ga danes v njegovi popularni obleki srečujemo skoraj na vsakem vogalu, in sicer kot infantilizem, hipijevstvo, kot vračanje k primitivnosti itd. Ta strah pred zrelostjo in duhom pa je seveda mogoč samo v položaju, ko je duhovnost že pokazala svojo nemoh in ko nam vstop v duhovnost ne prinaša več tistega, kar smo od nje pričakovali: pobožanjenja.

Tako smo z Arrabalom in njegovim asirskim cesarjem spet tam, na razpotju, kjer smo že od nekdaj. Razlika je samo v tem, da se nam danes in tu zastavlja to dilematično vprašanje povsem jasno in precej neusmiljeno. V prvi varianti se glasi: ali imamo še dovolj poguma za vstop v duhovno avanturo, ki nam povsem očitno ne prinaša pobožanjenja, je pa naša najnaravnejša zveza z voljo sveta samega? Ali pa se bomo rajši zadržali v oblikah življenja, ki se nam trenutno kažejo kot najugodnejše, niso pa najbrž v skladu z naravo in zato tudi ne v skladu z nami samimi. Skratka: ali se bomo odločili za to, da bo z Vesoljem vse v redu in z nami narobe, ali pa zato, da bo z nami vse v najlepšem redu in z Vesoljem nekaj napak. Jasno je samo to, da tako v prvem kot drugem primeru zagrešimo nekaj nepopravljivega. Dilema pa ni nova in navsezadnje niti ne terja razrešitev. Morebiti je najnaravnejše, če se skušamo držati kar tega paradoksa, ki je navsezadnje star toliko, kolikor je staro razmerje med človekom in svetom.

Marjan Rožane

E

O KULTURNIŠKIH LAŽEH - O NERESNICAH IN RESNICAH

Pred nekaj tedni je bil v sobotni prilogi Dela objavljen članek Toneta Svetine pod naslovom O resnicah in neresnicah. Ker menim, da članek izkrivlja resnico in potvarja izjave, ki sem jih dal v intervjuju z Rastkom Močnikom (o univerzi, družbi in sebi, Delo, 7. 12. 1968), bi rad ponovno pojasnil in razjasnil nekaj stališč v zvezi s spornimi točkami.

1. Citiram članek T. S.:

»Toda izkrivljanje resnice zahteva ponovnih pojasnil.

Tako Andrej Medved pravi: »Diskusija okoli Tribune in Kataloga je pokazala predvsem na nekaj stvari: bolj ali manj osebni nivo in strokovna nepoučenost dela starejše generacije kulturnikov...»

...določena razsodnost članov društva književnikov, ki so se skoraj v celoti uprli podpisati protestno izjavo Demokracija da — razkroj ne; in moč mlajših, ki so razen redkih izjem uspeli prevladati strogo osebnostni, personalni obračun.

Vprašujem se, odkod Andreju Medvedu take informacije. Kajti resnica je namreč bistveno drugačna. Niti eden od pisateljev, ki mu je bila izjava predložena v podpis, ni podpisal odklonil. Če ima Andrej Medved kakšne druge dokaze, bi bilo prav, da bi nam z njimi postregel. Res pa je, da je nemalo članov Društva slovenskih pisateljev izrazilo obžalovanje, da niso imeli priložnosti podpisati izjave.

V odgovor le to: osebno sicer res nisem bil prisoten na omenjenem sestanku Društva književnikov, s potekom sestanka so me seznanili nekateri člani

društva (tov. Ivan Potrč, in drugi.) Ali T. S. morda dvomi v verodostojnost in resničnost njihovih izjav, ali pa res misli, da bo s takšnimi »majhnimi lažmi« in »osebnimi« napadi »zakril« izid polemike? Glede »strokovne nepoučenosti dela starejše generacije kulturnikov« naj omenim le govor tov. Mateja Bora v razpravi komisije za idejna vprašanja kulture, prosvete in znanosti na VI. Kongresu ZKS, ki »nepoučenost« razpravlja (?) o nevarnosti (?) nihilistične filozofije, kakor tudi žali in napada strokovnost ter osebnost »nekaterih« profesorjev ljubljanske univerze.

2. Citiram dalje:

Na besedilo o Slovenski apokalipsi pa je Andrej Medved napisal: »Pesmi, ki je bila povod za dialog, kot take ne odobravam: z aspekta estetskih meril pa tudi glede na »nivo« pisanja je vsekakor negativna. Takšen nivo »kritike«, če ga tako sploh lahko imenujemo, ni in ne more biti ustrezen. Vendar v sedanjem položaju, ko gledam z aspekta situacije, kakršna v tem trenutku je, pojavitev (tiskanje) pesmi odobravam. Prevedeno v jezik »manjše strokovne usposobljenosti« po moje v ljudski jezik, bi se to glasilo takole: »Ne strinjam se s tem, da so bili partizani tolovaji; strinjam pa se s tem, da so jih s tolovaji opsovali.« Glede na »aspekt situacije, kakršna v tem trenutku je« po Andreju Medvedu je prav, da je bila slovenska apokalipsa objavljena, kar pomeni, da zagovarja stališča naj se podobne pesmi še objavljajo.

Svetinova »interpretacija« mojih besed je vsekakor značilen primer preobračanja in potvarjanja do-

ločenih misli. Vsako dodatno pojasnjevanje je odveč.

3. Citiram:

Neodpustljiva zlonamernost pa je prikazovati spor kot generacijski problem, kot napad starejših javnih delavcev na mladi rod, ko se ne strinjajo s posameznimi ekscesi, kakršne bi obsodila vsaka omikana človeška skupnost.

Prvič:

»Neodpustljivo zlonamernost« T. S. dokazuje (?) zgolj s pogojnikom (bi), torej je ne dokazuje.

Drugič:

Spor sem označil za »generacijski konflikt« zgolj zaradi sociološke opredelitve, kajti strukturno se je dialog razvil res med različnimi generacijami.

Zakaj torej »potvarjanje resnice«, v imenu česa osebni napadi in »kulturniške laži«? (Odgovor mi je znan — vsaj »mislim« tako.) Da »primer« ne bo osamljen, na mu pridam še drugega. »Zanimiva« je zveza, ki vodi k njemu. Odgovor na članek O resnicah in neresnicah sem skušal objaviti v Delu. Vendar je kulturni urednik Dela tov. Sergej Vošnjak tiskanje članka odklonil. Zakaj?

Mislil, da bo njegovo odklonilno stališče tem bolj razumljivo, če pogledamo, kakšno je njegovo stališče do polemike, s tem pa seveda tudi: v katero generacijo kulturnih delavcev tov. S. V. »sodja« (kajti še vedno zastopam mnenje, da je bil konflikt izrazito generacijski.)

Naj citiram odlomek iz članka tov. S. V. pod naslovom Ziva polemika v Sloveniji (objavljen v Književnih novinah, Beograd 23. novembra 1968), ki »grob« potvarja resničnost dogodkov ob nastopu novega uredniškega odbora Problemov:

»svatila.

U polemiku su se opširnimi prilozima uključili i književnici Janez Dokler i Vladimir Kavčič, koji spadaju u mlade pripadnike srednje generacije. Janez Dokler je do nedavna bio u uređivačkom odboru »Problema«, ali je istupio upravo zbog toga što je grupa »Katalog« dobila na raspolaganje dvobroj »Problema.« U svom prilogu ocenjuje kritički pre svega stav urednika »Tribune« Dimitrija Rupela. Članak Vladimira Kavčiča ocenjen je u javno-

Zakaj? V imenu česa? (Tudi odgovor na ta vprašanja mi je — vsaj »mislim« tako — znan.)

Komentar k članku ni potreben.

a. m.

TABORIŠČA PO HRUŠČOVU

PRİČEVANJE ANATOLIJA MARČENKA

IV.

Stalni vpliv Julija Danijela je spravljal v obup vodstvo, ki ga je začelo preganjati z vsemi sredstvi. Junija 1966 je bil obsojen na dva tedna temnice zaradi »simuliranja in ker ni izpolnil norme«. Vsi so vedeli, da se je njegova stara rana spet vnela, toda zdravnik ga ni oprostil dela.

Nekega večera je prišel iz nje. Naslednjega jutra se je vrnil še za dodatnih deset dni. V taborišču so začeli protestirati. Vem na primer, da je jetnik Belov pisal eno pismo Centralnemu komiteju in drugo predsedstvu Vrhovnega sovjeta ter zahteval konec preganjanja. Daniela in normalno uporabljanje potrebne zdravniške nege.

Jasno je, da ti protesti niso imeli nobenega učinka. Pregarjanje se je nadaljevalo. Njegova žena ga je lahko obiskovala le poredkoma in za malo časa. Prepovedali so mu prejemati tobak. Vem, da je bil po moji osvoboditvi Julij premeščen v neko drugo taborišče.

Ves čas, kar je bil med nami, se ni nikoli nad ničemer pritoževal, nikoli ni zaprosil za nobeno stvar. Nasprotno pa je bil vedno pripravljen posredovati za druge. Bili smo srečni, da Julij Danijel ni spadal med tiste, ki se jih da upogniti.

Dva meseca pred mojo osvoboditvijo so me poklicali pred vodstvo na razgovor. Tam je bil komandant taborišča, moj šef oddelka Usov in vsi uradniki tajne policije.

— Marčenko, so mi rekli, vi boste kmalu svobodni. Vi razumete, da se boste morali od sedaj naprej vesti in misliti kot vsi drugi. Svoboda ni kakor taborišče, kjer vsakdo anarhično razlaga svoje mnenje o vsem.

— A morda danes celo v svobodi ne mislijo vsi enako! sem rekel. Živimo v drugačnem času in sami

komunisti se žrejo med seboj.

— Tako? In Kitajci? Albanci? In razkol med zagovorniki Kitajcev in pravovernimi in inozemskih KP?

— Ni družine brez izrodov.

— Dobro, a recite mi, tovariši, katera vrsta komunistov ste vi? Navadni ali paralelni?

— Mislili smo, da smo že vse slišali od jetnikov, a podobnega nesmisla še nikoli! O čem govorite?

— Bral sem v večerajšnjem časniku, da je indijska vlada spustila iz zapore trideset članov »paralelna« KP Indije. Torej vas vprašam: ali ste paralelni, navpični ali poševni komunisti?

Eden od tajne policije je vzel časnik in začel hlastno iskati. Pokazal sem mu članek, za katerega je šlo. Spremenil je temo:

— Zavedajte se Marčenko, s takimi idejami nas boste kmalu spet videli.

— To slutim. Vsakdo, ki se ne strinja z vami, je zrel za taborišče. A razložite mi tole: v drugih državah obstajajo opozicijske stranke, včevši komunistične partije. Ko se člani teh partij, potem ko so se udeležili kateregakoli kongresa v Moskvi, vrnejo v svojo deželo, jih njihova vlada ne sodi zaradi »izdaje proti domovini«. In vendar imajo kot svoj deklarirani cilj spremembo režima svoje dežele. In mene, preprostega delavca, ki ne pripada nobeni stranki, ste varovali šest let za bodočo žico! Rad bi, da bi mi razložili, zakaj!

Zalostno so majali z glavo. Zanje sem bil velik predmet čudenja in težav, nerazumljivo in sumljivo bitje. Posameznik.

Večer pred svojo osvoboditvijo sem vrnil v skladišče vse svoje kazniške obleke in material. Zgodaj zjutraj so se prišli posloviti prijatelji in tovariši, želeč mi srečo, dajali so mi naslove, da ponesem njihove novice staršem, ženi, prijateljem.

— Ne pozabi nas, so mi govorili. Ne pozabi tistih, ki žive v Mordaviji. Ne pozabi zopar Vladimir in taborišča Številka dve.

Julij Danijel je bil med tistimi, ki so ostali z mano prav do mojega odhoda. Podaril mi je knjigo, eno tistih, ki mi jih je posojal in sem jih imel rad. Na prvo stran mi je napisal naslednje verze:

»In skratka, to ni slabó.

Kakšna neumna usoda!

Tu si oglušel,

tu si dozorel,

bodi pomoren na uspeh, ki ni vseh,

ne vidijo vsi, ki imajo oči.«

Pri pregledovanju se je komandant Postnikov, šef tajne policije, polastil knjige in prebral posvetilo. Takoj je ukazal enemu svojih sodelavcev:

— Izrežite to stran in napravite zapisnik!

Vprašal sem za vzrok te zaplembe.

— Vidite, mi je rekel komandant, po mojem mnenju v teh verzih Julij Danijel izraža svoje poglede.

— Gotovo, da jih izraža! Svoje in ne poglede koga drugega. V čem so nevarni?

Postnikov ni odgovoril in je začel prelistavati moje zvezke.

— Vidim, Marčenko, da ste prebrali celega Lenina. To je dobro, to je zelo dobro. Vendar bojim se, da se boste z vašimi pogledi kmalu vrnili k nam.

Pospremili so me skozi vrsto hodnikov. Končno so zadnja vrata zadrlesknila za mojim hrbtom. Bil sem zunaj.

Pred stražarnico, po cesti, ki se je vlekla vzdolž delovne cone, so stražarji peljali kolono jetnic. Med bivanjem v bolnici sem spoznal nekatere od njih. Morda je bila med njimi ona, ki mi je rekla nekega dne: »Moj mali Valerij ima danes eno leto.« Toda v

tej tihi čredi se jih ni dalo razločevati. Jetnice. To je vse. Šle so mimo.

Napolnil sem pljuča s svežim zrakom in se oddaljil od stražarnice. Snežilo je. Velike snežinke so padale in se takoj topile ob dotiku z mojo vojaško blužo. Bilo je 2. novembra 1966, pet dni pred devetindesetletno obletnico prevzema oblasti po sovjetih.

Tako. Danes imam 31 let. Stanujem v Aleksandrovu, kjer delam kot težak. In napisal sem to zgodbo.

Ko sem bil v zaporu Vladimir, sem se pogosto prepustil najbolj črnim mislim. Lakota, bolezen, a še posebej nemoč za boj proti krivici so me privedle do obupa. Bil sem pripravljen vreči se na svoje stražarje in tako napraviti konec temu. Razumel sem tiste, ki so se pohabljali in si strašno tetovirali obraz v znak protesta.

Vendar me je nekaj ustavljalo. Pravil sem si, da bom, ko bom enkrat prišel iz tega pekla, pripovedoval, kaj sem videl, čutil, skušil. Nisem še vedel, kako bom to sporočil drugim ljudem, a vedel sem, da bom nekaj storil.

Ko sem bil končno osvobojen, sem videl, da so celo v ZSSR obstajala književna dela, ki so jih izdajali zunaj državne cenzure in so govorila o taboriščih. Ta dela so odkrivala sovjetskemu prebivalstvu, kaj so lahko bila stalinska taborišča, in bilo je dobro, da se je to vedelo. A to ni zadostovalo. Slišal sem ljudi govoriti:

— Dobro, to je bilo v Stalinovih časih, toda danes ne obstaja več nič takega. Če o tem govorijo v knjigah, v časnikih, tedaj zagotovo pomeni, da je danes vse drugače. Tisti, ki so bili odgovorni za stare zločine, so bili kaznovani, žrtve rehabilitirane in ljudi ne zapirajo več na tak način.

A jaz sem vedel, da so še vedno politična taborišča. Potrebno je bilo, da to spozna. Potrebno je bilo, da vsi vedo.

Tako sem napisal to zgodbo. Nimam se za pisatelja. Ti zapiski ne stremijo za tem, da bi bili literarno delo. Jaz sem le delavec, ki je bil šest let zaprt, da bi ga »prevzgojili«, in ki danes poskuša pripovedovati, kako se dogaja ta »prevzgoja«. Pripravljen sem odgovarjati za vsako podrobnost, ki sem jo tu prikazal. Vse se bo dalo lahko potrditi s sto in sto pričami.

Seveda se bodo potrudili, da bi se maščevali nad menoj, obtožujoč me »klevečanje«. Tedaj takole: izjavljam, da sem pripravljen odgovarjati na javnem procesu, kamor bodo povabljene vse potrebne priče, na procesu, ki bo potekal v imenu predstavnikov javnega mnenja in časnikarjev. Tako bo resnica bruhnila na dan.

Toda, če bodo še enkrat vztrajali s »pripravljenim« procesom, z ljudmi iz tajne policije, ki bodo civilno oblečeni in bodo nadomestili javnost, s predstavniki tiska, prestopajočimi se pred vrati, ne da bi mogli dobiti kaj drugega kot pripravljena poročila (kot je bilo na procesu Sinjavskega in Danijela, Nautova, Bukovskega in drugih), tedaj bo vse to le potrdilo moje pripovedovanje. In resnica se bo prav tako zasvetila.

Spominjam se, da mi je nekega dne med mojim jetništvom šef našega oddelka kapetan Usov dejal:

— Vi, Marčenko, vi ste z vsem nezadovoljni, nobena stvar vam ne ugaja, vse kritizirate. Toda kaj ste vi sami storili, da bi izboljšali stvari? Poskusili ste zbežati v tujino, to je vse!

Dobro. To pot nisem zbežal. Preprosto sem pričal s temi zapiski. Toda če se zaradi teh zapiskov spet kmalu najdem pod nadzorstvom kapetana Usova, mu bom lahko odgovoril: »Poskušam izboljšati stvari. To pot sem storil vse, kar sem mogel. Zato me spet vidite.«

Prevedel Božidar Premrl

ŠEST VPRAŠANJ CIRILU BAŠKOVIČU

Nadaljevanje s 6. strani

ti in s tem odločanje za pristop ali ne k neki partiji, interesni skupini itd. Preseči moramo takšno opredeljevanje s tem, da postane le faza boja mnenj, soočenje zamisli, boja, katerega končni sad je ta, da množica zgradi, potrdi in sprejme program (to so: načela, sklepi, odločitve za aktivnost, določeno vrednostno, racionalno in funkcionalno).

Skupnost študentov v Ljubljani torej ni koncipirana kot brezprogramska skupnost, ampak skuša doseči, da bi program ustvarjali študentje sami, saj je (1.) samo množični interes podlaga množične aktivnosti in (2.) samo množična izkušnja podlaga dajanju uresničljivih nalog, oboje pa je temelj za res učinkovito dejavnost.

5. Ta odgovor je ozko, osebno mnenje, do katerega ima pravico vsakdo, torej tudi sam kot študent.

Sprejeta rešitev je izraz treznega gledanja na stanje — to pa je takšno, da Izvršni svet in skupščina SRS res ne moreta sprejeti naših upravičenih zahtev po statusnem zavarovanju, preden to ni v njihovi moči. To naj bi se zgodilo sredi tega leta. Takrat bomo morali ponovno sprožiti našo osnovno zahtevo, s katero se strinja tudi Izvršni svet SRS, saj je na seji dne 16.1.1969 sprejel politično stališče, da je študente treba zavarovati po statusu.

6. Tovrstne govornice prvič spoznavam v tem vprašanju, gotovo pa žive tudi med študenti, saj bi sicer nihče ne postavljaj takšnih vprašanj. Študentski radio se kot svojstveno komunikacijsko sredstvo loči od Tribune kot komunikacijskega sredstva. To ne ustvarja konkurenčnega odnosa med njima, ampak odnos komplementarnega dopolnjevanja. Tribuna ne more posredovati glasbe in govora, aktualnih novic, radio pa ne more objavljati daljših, tehtnejših sestavkov, ki bi jih potrebniki informacije poljubno prebirali in študirali, obe sredstvi skupaj pa moreta ustvariti popolno seznanjanje.

Verjetno pa drži da si bo Tribuna nekoliko težje povečala svoj krog bralcev med študenti, ki je že sedaj ne bero, če se bodo ti vključili v radijsko publiko. Namen skupnosti študentov je doseči čim višjo stopnjo obveščenosti študentov, pri čemer sta potrebna tako radio študent kot Tribuna, sorazmerna pomembnost tako enega kot drugega pa bodi odvisna predvsem o njune politike v odnosu do študenta — bralca ali poslušalca.

Proračun Skupnosti študentov, ki ga je sprejela skupščina 24.11.68, namenja radiu za redno delo 30.000 din letne dotacije. To seveda ne krije predvidenih stroškov oddajanja (100.000 din), zato si bo radio iskal drugih virov sredstev, predvsem lastni zaslužek z reklamami. Koliko bo tega, je odvisno od iznajdljivosti radijske ekipe in meja še znosnega deformiranja samega programa na rovaš reklam. Natančnejše podatke bomo sporočili ob začetku rednega delovanja radia študent, saj bodo povsem znani šele takrat.

V. БУКОВСКИЙ

Ю. ГАЛАНСКОВ

А. ЕСЕНИН - ВОЛЬПИН

А. ГИНЗБУРГ

JURIJ GALANSKOV, MOSKVA

Pesnik in publicist, urednik svobodnega časopisa »Feniks 1966«. Zahteval svobodo Sinjavskega in Danijela. Zaprt januarja 1967 leta. 12. 1. 1968 obsojen po st. 70 UK RSFSR na sedem let zapor v taborišču strogega režima. Krivde ni priznal.

ALEKSANDER GINZBURG, MOSKVA

Publicist. Editor bele knjige po delu Sinjavskega in Daniea. Zaprt januarja 1967. 12. 1. 1968 obsojen po st. 70 UK RSFSR na pet let zapor v taborišču strogega režima. Svoje krivde ni priznal.

VLADIMIR BUKOVSKI, MOSKVA

Pisatelj. 2. 9. 1967 obsojen na tri leta zapor v taboriščih strogega režima za organizacijo demonstracije 22. januarja 1967 v Moskvi v protest obsodbam Galanskoga, Ginzburga, Dobrovoljskega, Laškojeva. Svoje krivde ni priznal.

ALEKSANDER JESENIN, VOLPI MOSKVA

Matematik in pesnik. Sin pesnika Sergeja Jesenina. Potegoval se je za svobodo ustvarjanja in za svobodo Sinjavskega in Danijela, Bukovskega, Galanskoga, Ginzburga in njihovih tovarišev. Za te prestopke je bil februarja 1968 zaprt v prehodni dom v Stolbah.

Mnogi vidni sovjetski kulturniki in javni delavci zahtevajo: preučitev del gornjih avtorjev, novega javnega sojenja in svobodo za vse ustvarjalce.

6

VESELO- RESNA NOVICA

Glede na pomanjkanje tekočega in vedno svežega čtiva o slovenski arhitekturi se že dalj časa pojavlja potreba po izdajanju revije o problemih SLOVENSKE ARHITEKTURE.

Ker problemov okoli denarja in organizacije ni, je pričakovati, da bo prva številka nove obetajoče revije kaj kmalu zagledala luč sveta. Slika o vsebini in obliki revije je že popolnoma jasna.

Pozor! Študentje »zaradi svoje popolne nezrelosti in neznanja« v reviji ne bi sodelovali. Od sodelovanja bi tudi odstranili nekatere asistente na fagi, ki so že na prvi pogled nepomembni. Pri delu bi torej ostali le poznani eminenti slovenske arhitekture.

V nasprotju z dosedanjimi inkognitostjo bi se obstoječi stebri slovenske arhitekture izmenično pojavljali na prvih straneh revije. Naprošeni so že znani slovenski slikarji, ki bodo arbitre slovenske arhitekture izmenično pojavljali na prvih straneh revije. Naprošeni so že znani slovenski slikarji, ki bodo arbitre slovenske arhitekture portretirali v aventičnem slogu s poudarkom na aristokratski drž. Po želji bi nekatere portretirali v družbi mladih deklet ali sedeče v avtomobilih.

Ker bo revija tedenskega značaja, bodo deljena mnenja o pomembnosti ali nepomembnosti nekaterih arhitektov v Sloveniji izglajena vsaj za en teden.

Barvni klišeji bodo prikazovali generaliteto slovenske arhitekture stoječe in s palicami v rokah okoli ovalne mize, pokrite z zelenim prtom, na katerem bodo makete urbanističnih rešitev, hotelov in tovarn iz Bora, Peči, Priboja, Kotorja, Zagreba, Sarajeva in ostalih mest.

Na vsakem klišeju pa bo v ozadju vidna steklena vitrina, v kateri bodo makete Koprščine in črnogorskega Primorja.

Člankov o vsebini slovenske arhitekture revija ne bi priobčevala, saj bo že zaradi njenega obstoja problem poznan vsem, od bruca do Vurnika.

Tehnični urednik revije bo zavoljo peštrosti vnesel v revijo nov fenomen — topografsko arhitekturo. Na bilančen stroju bo z različnimi črkami in trakovi v posebnem razmerju in s smiselnimi udarci pričaral pot v novo slovensko arhitekturo. Prav tako bo tehnični urednik zaradi administrativnih izkušenj prevzel evidenco nad odjemalci revije.

Nekaj strani bo prepuščenih javnosti, ki bo v rubriki »Mnenja in kritike« lahko obelodanjala članke o čudni strehi pred kavarno »Evropa«.

Proti koncu revije bo na barvnem papirju strokovni svetovalec podajal borzo situacijo, cene novih in rabljenih avtomobilov, seznam priložnostnih obrti ter prosta službena mesta v inozemstvu.

Nadalje bosta verska lista Družina in Ognjišče podala napotke o paši mladih in starih študentov zavoljo študija sakralne arhitekture.

Vsled tradicionalne tolerantnosti med slovenskimi arhitekti, bo v revijo vložen poseben notes iz 400-gramskega brezlesnega papirja z desetimi stranmi istega formata kot revija in z oštevilčenimi stranmi, v katerega bodo lahko pisali članke vsi, katerim bi bili sestavki zavrnjeni zaradi programske politike uredniškega odbora.

Po naročilu za Organizacijski odbor za novo revijo napisal poklicni sestavljalec podobnih prispevkov, ki se vsem zainteresiranim z drugih fakultet toplo priporoča.

Zveneča imena v uredništvu

Iz seznama članov uredništva nekaterih naših revij bi bilo treba končno ertati zveneča in ugledna imena, če ne delujejo v njih. Drugače naših mučnih debat in odvečnih prekrivanj resnice ne bo ne konca ne kraja. (Komunist, 20. decembra 1968)

ZDENKO ROTER

Dialog, pluralizem in enakopravnost tembolj veljajo za celotno družbeno skupnost. Veljava bega znotraj partije, kakor pravite, bo najprej mnoge vznemirila in spodbudila, da bodo vstopili v Zvezo, zlasti mlade generacije. Dialog mora biti temeljno izhodišče tudi za uveljavljanje nazorov, stališč komunistov v javnem (nepartijskem) življenju. Prestiž komunističnega gibanja in komunistov je odvisen od moči argumentov in od tega, koliko bodo ljudje videli v rešitvah, ki jih komunisti predlagajo, tudi sebe, svoje interese in možnosti. (Naši razgledi)

KARL MARX SLOVENCEM

DA BI SE ČLOVEŠTVO OCISTILO SVOJIH GREHOV, JIH MORA PROGLASITI ZA TISTO, KAR ONI SO.

Starci vseh dežel - združite se

101-letni Indijec Krihna Gupta, ki je ustanovil Internacionalo stoletnikov, je dejal: »Današnji čas malikuje mladino, starost pa bolj ali manj zaničuje. Naš namen je vzgajati ljudi k spoštovanju starih ljudi, saj je končno božja volja, da so na svetu stari ljudje.« Leta 1969 bo na pobudo Gupte v Bombayu svetovni kongres stoletnikov. Gupta je končno poudaril: »Kljub našim visokim letom smo ostali dostopni za vse novo!«

Predlagamo vsem zainteresiranim Slovincem, naj se pridružijo tej internacionali.

Ugodna zaposlitev

Iščemo trgovske potnike po Sloveniji in eventualno po Jugoslaviji. Interesenti naj imajo po možnosti lastno vozilo. Zaposlitev je stalna honorarna, stalen osebni dohodek plus provizija.

Informacije in prijave na ŠTUDENTSKEM SERVISU vsak dan od 10. do 12. in od 13. do 15. ure pri referentu za zaposlovanje študentov.

»Lastno vozilo« je v tem primeru avto.

STUDENTSKI SERVIS
(Pojasnilo študentskega servisa ne-vernemu Tomažu).

Pozor, pozor!

Milenko Matanović
David Nez
Andraž Salamun in
Tomaž Salamun
imajo razstavo v Galeriji
grada Zagreb, Katarinin trg
2, od 7. februarja do 3. marca
1969.
Otvoritev 7. februarja 1969
ob 19. uri.
Vabljeni.

Praga, januar 1968

Bolje rat nego pakt (v kulturi)

Ce hočejo danes mladi kaj narediti v kulturi, potem naj ne paktirajo z institucionalizirano in o-mrtvičeno kulturo. Staro je treba rušiti z napadom in ne s kompromisom. Gristi je treba od zunaj in ne spati znotraj. Kakršnakoli je že beseda mladim, ni treba pomagati tistim, ki zaradi naše inercije uspevajo vkljub svojim letom. Če hoče kdo dobiti splošno ljudsko gledališče ali kakršnokoli drugo revijo, če hoče biti hraber na tuj račun, naj sam zahteva, poišče denar in vpliv družbe. Ni treba, da jih podpirajo mladi, ki v želji za hitro slavo nenadoma ostanejo iznenadeni, ko se bojišče nenadoma znajde na njihovih hrbtih. (Studentski list, Zagreb)

V SLOVENSKI CERKVI ŠELE LETA 4000

Ko se je pretelko nedeljo novi župnik v Isolotu, predmestju Firenc, don Ernesto Alba pripravil na mašo, je prišlo na pobudo nekega farana v cerkvi do glasovanja, kdo je za to, ali bi maševal don Mazzi, to je župnik, ki ga je kardinal Florit odstavil. Velika večina je glasovala za odstavljenega župnika. Don Ernesto Alba nato ni maševal. Medtem je odposlanstvo faranov odšlo k nadškofu Floritu in zopet zahtevalo, naj prekliče odstavitev župnika Mazzija, vendar je kardinal to zahtevo odbil. Farani so nato napovedali novo zborovanje v svoji cerkvi, ki bo prihodnjo nedeljo.

PREDLOG

Pridružujemo se mladeniču, ki je na zadnjem zborovanju v SN 11. januarja 1969 predlagal, da bi ljubljansko univerzo preimenovali v univerzo Franceta Prešerna s še enim predlogom: da bi za začetek kakšno osnovno šolo preimenovali v osnovno šolo Ivana Mraka.

Nevarni predstavniki

V 28. številki »Studenta«, glasila beograjskih študentov, beramo, da je v novi odbor Zveze študentov bilo izvoljenih 21 kandidatov od 25. Eden od neizvoljenih je študent višje ekonomske šole, ostali trije pa so bili kandidati filozofske fakultete. Pisec članka pripominja, da ni težko pojasniti in razumeti, zakaj niso bili izvoljeni.

Verjetno res ni težko, saj FF tako nima niti enega predstavnika v novem univerzitetnem odboru in mnogi bodo laže spali. S.Š.

Študentski list Tribuno urejajo:

Milenko Matanović, Andrej Medved (odgovorni urednik), Nandje Miklavc, Rudi Rizman, Marko Slodnjak, Tone Stojko, (urednik fotografije), Sašo Šrot, Marko Svabič, Dušan Tršar (tehnični urednik), Milenko Vakanjac, Franci Zagoričnik.

TRIBUNA - Izdaja UO ZSJ - Uredništvo in uprava Trg revolucije 1-II - Telefon 21-280 - Tekoči račun 501.878-1 - Letna naročnina za študente 15 N din, za ostale 20 N din posamezen zvod 1,5 N din - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Fiska CP »Dejela Ljubljana Tomšičeva 1 telefon 22.330 - Poštnina plačana v gotovini

